

พระนิพนธ์
พระธรรมเทศนา

สมเด็จพระสังฆราช-สมเด็จพระราชาคณะ
พระนครศรีอยุธยา

สหภูมิอยุธยา
จัดพิมพ์แสดงมุทิตาสักการะ
เนื่องในวโรกาสที่สมาชิกสหภูมิอยุธยา
ได้รับพระราชทานสถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์
๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

พระราชปริยัติโมลี : รวบรวมเรียบเรียง

พระนิพนธ์
พระธรรมเทศนา

สมเด็จพระสังฆราช-สมเด็จพระราชาคณะ
พระนครศรีอยุธยา

สหภูมิอยุธยา
จัดพิมพ์แสดงมุทิตาสักการะ
เนื่องในวโรกาสที่สมาชิกสหภูมิอยุธยา
ได้รับพระราชทานสถาปนา เลื่อนแและตั้งสมณศักดิ์
๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

พระราชปริยัติโมลี : รวบรวมเรียบเรียง

คำปรารภ

ในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมณศักดิ์พระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนสมณศักดิ์พระราชาคณะชั้นราช ทรงพระกรุณาโปรดตั้งสมณศักดิ์พระราชาคณะชั้นสามัญ และทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร พระมหาเถระผู้เป็นรองประธานสหภูมิอยุธยา และสมาชิกสหภูมิอยุธยาจำนวน ๙ รูป คือ

๑. **พระธรรมวรเมธี** (สุชิน อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่ **พระพรหมมุนี ศรีวาสนวรางกูรวิบูลสีลาจารโสภณ โกศลปริยัติวิธาน บริหารศาสนกิจ ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๒. **พระธรรมคุณาภรณ์** (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ.๙) วัดสามพระยา เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่ **พระพรหมดิลก ปริยัตินายกคณาทร บวรศาสนกิจวิธาน ศีลาสมาจารนิวิฐ ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๓. **พระกิตติสารเมธี** (สุชาติ กิตฺติปญฺโญ ป.ธ.๘) วัดดาวดึงษาราม เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ **พระราชปริยัติเวที ตรีปิฎกวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๔. **พระครูวรกิจวิธาน** (สมชัย ธุรวาโห) วัดตูม เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ **พระสิทธิพัฒโนดม**

๕. **พระครูพิศาลชัยมงคล** (ณรงค์ สิริปุญฺโญ) วัดไชโยวรวิหาร เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ **พระสิทธิพัฒนาภรณ์**

๖. **พระครูอาคมสุนทร** วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นพิเศษ ในราชทินนามเดิม

๗. **พระครูโอภาสกิตติวัฒน์** วัดเรืองยศสุทธาราม เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะเขตชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

๘. **พระครูสุนทรธรรมาภิรักษ์** วัดบางน้ำชน เป็นพระครูสัญญาบัตรเทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นพิเศษ ในราชทินนามเดิม

๙. **พระครูเกษมสุตารักษ์** วัดศรีสุดาราม เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

นำมาซึ่งความปลามปลื้มปีติให้แก่มวลสมาชิกสหภูมิอยุธยา คณะสงฆ์ คณะศิษยานุศิษย์ และผู้ที่มีความรักเคารพนับถือในพระมหาเถระทั้ง ๙ รูป นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่เปรียบมิได้

พระมหาเถระทั้ง ๙ รูปนี้ ได้ตั้งอยู่ในธรรม ๗ ประการ คือ ๑. **อุฏฐานะ** ขยัน ๒. **สติมา** มีสติ ๓. **สุจิกรรม** มีการกระทำอันสะอาด ๔. **นิสัมมการี** ใคร่ครวญแล้วจึงทำ ๕. **สัญญูโต** มีความสำรวมตน ๖. **ธัมมชีวี** เป็นอยู่โดยธรรม ๗. **อัปปมัตโต** ไม่ประมาท จึงทำให้ท่านได้ยศและเจริญด้วยยศเป็นลำดับมา ในนามประธานสหภูมิอยุธยาขอแสดงมุทิตาจิตต่อท่านทุกรูปไว้ ณ โอกาสนี้

ในการนี้ สหภูมิอยุธยา ได้มีสมานฉันท์พร้อมใจกันจัดพิมพ์หนังสือ ***"พระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และพระธรรมเทศนา สมเด็จพระราชาคณะ"*** จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมอบหมายให้ **พระราชปริยัติโมลี** วัดสามพระยา รองเลขาธิการสหภูมิอยุธยา เป็นผู้ดำเนินการรวบรวมเรียบเรียง **พระราชปริยัติเวที** วัดดาวดึงษาราม ผู้ช่วยเลขาธิการสหภูมิอยุธยา จัดพิมพ์ทำรูปเล่ม เพื่อถวายเป็นมุทิตาสักการะแก่พระมหาเถระสหภูมิอยุธยาที่ได้รับพระราชทานสถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ในครั้งนี้

ในศุภวาระมหามงคลนี้ ในนามสหภูมิอยุธยา ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงประสิทธิประสาทพรให้ รองประธานสหภูมิอยุธยาทั้ง ๒ รูป และสมาชิกสหภูมิอยุธยาทั้ง ๗ รูป ที่ได้รับพระราชทานสถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ในครั้งนี้ จงเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ มีสติปัญญาสามารถในการบำเพ็ญสมณกิจเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งหมู่คณะ และพระพุทธศาสนาให้ภิยโยภาพสืบไป.

(พระพรหมโมลี)

ประธานสหภูมิอยุธยา

๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

สมบัติของมนุษย์

พระนิพนธ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

(วาสนมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร

ศีล ๕ คือสมบัติของมนุษย์

คนไทยเรา นับว่ามีโชคประจำชีวิตอย่างน่าภูมิใจ ที่สำคัญยิ่งก็คือ พระพุทธศาสนา ได้แก่ มีคำสอนขององค์พระพุทธเจ้า ที่แพร่หลายอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม มาตั้งแต่ลืมตาเห็นโลก เพราะท่านบุรพชนนับแต่ต้นตระกูลปู่ทวดขึ้นไปตั้งหลายสิบชั้น ได้ใคร่ครวญพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เห็นว่าเป็นคำสอนที่มีหลักเกณฑ์แน่นอนสมเหตุสมผลมิใช่เป็นคำสอนเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ศาสดาอย่างไรเลย แต่เป็นคำสอนที่ล้วนให้เกิดคุณประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตามเฉพาะตนเองทั้งนั้น พระบรมศาสดามิได้มีส่วนแบ่งปันคุณประโยชน์ด้วยอย่างไร เพราะท่านได้แถลงเสมอว่าท่านเป็นเพียงผู้แนะนำ อะไรดีควรประพฤติ อะไรชั่วควรงดเว้นเท่านั้น สมกับคำสอนที่ว่า **"ใครทำดี ก็ได้ดีเอง ใครทำชั่ว ก็ได้ชั่วเอง"** ท่านบุรพชนชาวไทยของเราจึงยอมรับนับถือเป็นหลักประพฤติตามสืบต่อมา ส่งเสริมให้เป็นมรดกตกทอดถึงชาวเรารุ่นหลานเหลน ได้เรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างสะดวกสบาย ไม่ต้องเที่ยวค้นคว้าให้เสียเวลาของชีวิตอาศัยพ่อแม่เป็นครูคนแรกแนะนำเป็นเบื้องต้นสืบมา

จึงใคร่ที่จะชักชวนชาวไทยผู้เหมือนญาติ ร่วมนับถือพระพุทธศาสนาตามอย่างพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ให้มีน้ำใจได้ประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังทั่วกัน จะได้สมกับที่พระองค์ตรัสเตือนกำชับว่าการงดเว้นไม่ปฏิบัติฝ่าฝืนคำห้าม การยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนนั้น ล้วนเป็นหน้าที่ของชาวเราผู้เป็นสาวกนับถือพระองค์เป็นที่เคารพบูชาอย่างสูงสุด ต้องประพฤติกระทำเอง จะมัวขอร้องบนบานศาลกล่าวขออำนาจบารมี ตลอดเทพาอารักษ์ให้มาช่วยดลบันดาลสิ่งที่ตนต้องการปรารถนา มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นั้น ย่อมไม่สำเร็จสมประสงค์เลย

***หมายเหตุ :** ทรงประสูติ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

ที่ปรารถนาชักชวนคนไทยผู้มีปู่ย่า ตาทวดเป็นคนนับถือศาสนาพุทธในที่นี้ ก็เพื่อให้เลิกแสดงการนับถือพระพุทธเจ้าตามธรรมเนียมประเพณีกันเสียที เพราะได้ถูกตำหนิติเตียนอย่างน่าอับอายมาแล้วว่าคนไทยชาวพุทธเป็นพวกใกล้เกลือกินด่าง คือมีศาสนาคำสอนที่ดีด้วยหลักเหตุผล เป็นมรดกอยู่ในบ้านในเมืองเหมือนเกลืออยู่แล้วยังเพิกเฉยละเลยไม่นำพา กลับเห็นเป็นของเก่าคร่ำคร่าล้าสมัย มัวหลงนิยมสิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่าเท่ากับน้ำด่าง หลงทอดทิ้งละเลยคุณความดีเช่นเกลือเสีย จึงสมควรอย่างมากในปัจจุบันบัดนี้ ที่ชาวพุทธทั้งหลายชายหญิง คฤหัสถ์บรรพชิต จะมาร่วมมือประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้ากันอย่างจริงจังตลอดกาลเป็นนิตย์เถิด ไม่ต้องรอวันพระ วันโกน หรือในพรรษานอกพรรษา เท่ากับพยายามละเลิกกินด่างหันมาเริ่มต้นกินเกลือเถอะ อย่าให้เสียชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนาแล้วแต่ไม่รับผลดีเป็นคุณแก่ชีวิตบ้าง จะน่าละอายใจไม่น้อย เพราะตนเองต้องพลอยผิดพลาดจากคุณความดีที่พึงประพฤติตามคำสอนของพระศาสนาแล้ว มิหนำซ้ำจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีไม่งามให้ลูกหลานอันเป็นยอดรักปานดวงตา จดจำบาปของบุรพชนไว้เป็นสมบัติติดนิสัยเขาโดยไม่รู้ตัว เหมือนผู้ใหญ่หลอกลวงลูกหลานให้เป็นเหมือนโจร และถ้าเป็นเด็กลูกหลานของตระกูลอื่น หากจะถูกผู้ใหญ่ต่างตระกูลหลอกลวง ก็ยังพอประมาณเพราะต่างสายเลือด แต่นี่ลูกหลานจากสายเลือดของตนเอง กลับมาถูกผู้ใหญ่ต้นตระกูลต้นสายเลือด หลอกให้เป็นเหมือนโจรขาดศีล ขาดธรรม ไม่นำพาต่อคำสอนที่ดี น้ำใจของผู้ใหญ่ชนิดนี้จะอำมหิตร้ายกาจสักเพียงไหน

เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีคุณธรรมความดีงามไว้ประดับตน สมชาติเป็นมนุษย์ทั้งร่างกายจิตใจ พระพุทธองค์จึงวางหัวข้อชื่อให้ระวังรักษาไม่ฝ่าฝืนกระทำความชั่วเป็นอย่างน้อยที่สุดไว้ ๕ ข้อ ที่เราเรียกรู้กันว่า **“ศีล ๕”** ให้ตั้งใจงดเว้นอยู่เสมอ ไม่เลือกเวลา สถานที่ คือ

๑. ตั้งใจงดเว้นการฆ่าสัตว์ ที่มีชีวิตให้ตาย

๒. ตั้งใจงดเว้นการลักขโมยสิ่งของผู้อื่น
๓. ตั้งใจงดเว้นการประพฤติผิดประเพณี
๔. ตั้งใจงดเว้นการพูดปดโกหกให้คลาดเคลื่อนจากความจริง
๕. ตั้งใจงดเว้นการดื่มสุราเมรัย

ที่พระพุทธเจ้ายกหัวข้อทั้ง ๕ นี้ ขึ้นตั้งไว้ให้ผู้เคารพนับถือในพระองค์ตั้งใจสำรวมระวังรักษาเป็นประจำทุกอิริยาบถ ก็เพราะว่าในหัวข้อทั้ง ๕ นี้ เป็นเหตุการณ์ที่ไม่มีใครอยากประสบพบเห็นเลย เมื่อลองนึกเทียบกับตัวเราดูอย่างจริงใจแล้ว เราเองก็ไม่ต้องการให้ใครมาประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ต่อทรัพย์สมบัติ ต่อประเวณี ต่อความซื่อสัตย์ และต่อความมีสติสัมปชัญญะ เมื่อเราเองก็เป็นมนุษย์เหมือนเขา เราไม่ชอบให้ใครมาเบียดเบียนรังแกเรา อย่างไรคนอื่นก็ย่อมไม่ชอบเช่นเดียวกับเรา ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงยกเป็นหัวข้อให้คอยสำรวมระวัง เพื่อไม่ให้เบียดเบียนกัน เพราะไม่มีใครอยากพบเห็น อย่าหลงกระทำตามชอบใจตน เมื่อต่างไม่ประทุษร้ายข่มเหงกัน ต่างมีความปรารถนาดีต่อกันและกัน อนุเคราะห์สงเคราะห์เกื้อกูลกันตามที่ท่านเรียกว่า เมตตา ได้แก่ ความปรารถนาความสุขจำเริญให้แก่กันและกัน ก็นับว่าอยู่เป็นสุข นอนตาหลับอย่างผาสุกสบาย สมกับเป็นหมู่คณะของคนดีมีศีลธรรมโดยแท้

วิธีที่จะรักษาศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ มิใช่ว่าต้องอาศัยสมาทานกับพระภิกษุสงฆ์ตามวันพระหรือตามพิธีทำบุญในงานต่างๆ เท่านั้น เราปรารถนาจะประพฤติตัวให้เป็นคนดีตามคำสอนของท่าน ตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน ก็สามารถตั้งใจอธิษฐานเอาเองได้ไม่ต้องรอวันพระ ไม่ต้องสมาทานกับพระภิกษุ และเมื่อรู้ตัวว่า ศีลข้อไหนขาดตกบกพร่องที่เรียกว่าศีลขาดหรือศีลเศร้าหมอง ก็พยายามเตือนตัวให้ได้ตั้งใจประพฤติดีชอบตามองค์ศีลนั้นๆ เสียใหม่ ถึงจะเป็นการล้มร้อยครั้งก็พยายามตั้งใหม่ร้อยหนอยู่เสมอไป พยายามหัดทำไปทุกวันเวลา เหมือนเป็นการแต่งใจของเราให้สวยสดงดงามด้วยเมตตา เช่นเดียวกับการอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดฉะนั้น

การรักษาศีล ชั้นแรกย่อมรู้สึกลำบาก ยากที่จะปฏิบัติอยู่บ้างเป็นธรรมดา เพราะยังไม่เคยกระทำ แต่เมื่อเชื่อใจแน่วแน่ต่อคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นคำสอนที่ดี มีคุณประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตามได้อย่างจริงใจแล้ว อดทนปฏิบัติตามไปด้วยอุตสาหะพากเพียร ไม่ช้าการที่เห็นว่ายากลำบากทำไม่ได้ก็จะกลายเป็นของง่ายทำตามได้อย่างปกติไม่รู้สึกลำบาก อย่างเดียวกับกิริยายืน เดิน นั่ง นอน แต่เดิมเราทำยังไม่เป็น แต่เมื่อร่างกายค่อยเติบโตขึ้น ได้พยายามฝึกหัดกิริยาเหล่านี้มาแต่เล็กแต่น้อย จึงค่อยกระทำได้คล่องแคล่วเป็นอย่างปกติธรรมดาด้วยความเคยชินตามระยะเวลาที่เติบโต จึงสมควรอย่างยิ่งที่ชาวพุทธทั้งหลายจะได้ตั้งใจสำรวมระวังกายวาจาของตนตามองค์ศีลทั้ง ๕ นี้ ให้เป็นคุณสมบัติประจำใจตลอดไปทุกวันคืน จะทำให้มีกำลังใจผ่องใส เบิกบานสุขกายสบายใจอย่างแท้จริง เท่ากับได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น ตามที่โบราณว่า **"สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ"** ฉะนั้น

ผู้ที่ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ไม่สามารถสำรวมรักษาศีลทั้ง ๕ ไว้ประจำใจได้ ออกจะเป็นคนบาปสักหน่อย เพราะการที่ได้กำเนิดเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ ท่านว่าเพราะบุญที่เคยสร้างสมไว้ในปางก่อนส่งเสริมมา เมื่อได้อัตภาพร่างกายเป็นมนุษย์แล้ว ก็มิใช่จะมีหน้าที่คอยฝ่าฝืนล่วงละเมิดศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ อยู่เท่านั้น เพราะการละเมิดศีลทั้ง ๕ นี้ท่านว่าเป็นการทำบาป บาปก็คือฝ่ายชั่วเสื่อมทรามไม่มีใครปรารถนาพบเห็น เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์เพราะบุญส่งเสริมแล้ว ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะได้ทำบุญให้มากยิ่งขึ้น จะได้เสวยสุขเพราะบุญส่ง ตั้งแต่โลกนี้ตลอดโลกหน้าโดยแท้ ครั้นเกิดเป็นมนุษย์แล้วกลับใจไปทำบาป อันมีผลเป็นความทุกข์ยากเดือดร้อนผิดศักดิ์ศรีเช่นนี้ ก็จะกลายเข้าหลักที่ท่านเรียกว่า **"มนุสฺสเปโต มนุสฺสติรจฺฉาโน** *ร่างกายเป็นมนุษย์แต่จิตใจเป็นเปรตบ้าง เป็นดิรัจฉานบ้าง"* เมื่อผลของบาป ไม่เป็นที่ปรารถนาของมนุษย์หน้าไหนเลย จึงควรที่เมื่อได้ภพชาติเป็นมนุษย์ ต้องสร้างคุณสมบัติของมนุษย์ก็คือศีลทั้ง ๕ เป็นอย่างน้อยที่สุด ประจำอัธยาศัยไว้ทุกลมหายใจเข้าออก จะได้สมกับที่ท่าน

ยกย่องว่า **“มนุสฺสมนุสฺโส มนุสฺสเทโว** *เป็นมนุษย์ทั้งกายใจ หรือกายเป็นมนุษย์แต่มีใจเป็นเทวดา”*

ตามพิธีศาสนา การสมาทานศีล ต้องว่าด้วยภาษาชาวมคธ เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าจารึกอยู่ในภาษาชาวมคธ เมื่อนำคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ามาสู่เมืองไทย ก็เท่ากับนำภาษาชาวมคธมาด้วย ชาวไทยเราถือคติรักษาแบบแผนหลักฐานมูลเดิมเป็นสำคัญ เมื่อจะประกอบพิธีศาสนาจึงต้องใช้ภาษามคธเป็นหลักเสมอไป นับแต่คำอาราธนาศีล สมาทานศีล สวดมนต์ทำวัตรเช้าเย็น ถวายทานต่างๆ ที่สุดการบรรพชาอุปสมบทบวชเป็นพระภิกษุ สามเณร ล้วนใช้ภาษามคธทั้งนั้นเท่ากับรักษาภาษาครูไว้เป็นหลักฐานมูลเดิม หากว่าผู้ฟังฟังพระภิกษุสาธยายพิธีต่างๆ ด้วยภาษามคธ ฟังไม่รู้เรื่องราวชวนให้ไม่สนใจอยู่บ้าง ก็ขอให้นึกอดใจเพื่อรักษาภาษาครูไว้ชั้นหนึ่งก่อน เมื่อปรารถนาจะรู้เนื้อความ เพื่อประพฤติปฏิบัติตามก็สามารถที่จะขวนขวายแสวงหาจากฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยไว้ศึกษาได้อย่างกว้างขวางจากสำนักพิมพ์ต่างๆ

ถ้าชาวพุทธศาสนิกชน ไม่มีศีล ๕ เหล่านี้ประจำใจ ก็ย่อมได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนเพียงตามประเพณี หรือเป็นชาวพุทธเพียงอามิสบูชาที่แสดงความเคารพนับถือด้วยดอกไม้ ธูปเทียน หรือมีประจำใจอยู่น้อยข้อหรือมีอยู่บางครั้งบางคราว ความเป็นชาวพุทธย่อมอ่อนแอหรือเป็นอยู่เพียงบางครั้งคราวเท่านั้นไม่เป็นชาวพุทธอย่างเต็มที่บริบูรณ์จนตลอดชีวิต จึงสมควรที่จะพยายามปรับปรุงอัธยาศัย ให้ได้ตั้งใจงดเว้นความชั่วทั้ง ๕ ข้อนั้น เป็นการแสดงความเคารพบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนสมความเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง

ฉะนั้น ทุกพิธีศาสนาที่อาราธนาพระภิกษุสงฆ์ร่วมด้วย เมื่อจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมาแล้ว ชาวพุทธทุกคนควรประนมมืออาราธนาด้วยเปล่งเสียงดังตามระยะวรรคตอนโดยพร้อมเพรียงกัน อย่าปล่อยให้หัวหน้าว่าคนเดียวเลย เมื่อพระภิกษุเริ่มให้ศีล ทุกคนต้องเปล่งเสียงสมาทานดังๆ พอพระผู้ให้ศีล

ได้ยิน อย่างพร้อมกันอีกจนจบ เหมือนเป็นการไหว้ครูของชาวพุทธ อย่างพวกดนตรี ปี่พาทย์ หรือการเล่นต่างๆ ซึ่งก่อนจะเริ่มการแสดงเขาต้องมีพิธีไหว้ครูด้วยความสำนึกคุณขอให้อำนาจบารมีครูอาจารย์มาคุ้มครองให้เกิดความเข้มแข็งในการแสดงต่อไป ชาวพุทธเราก็ต้องยึดหลักการสมาทานศีล ๕ เป็นการไหว้ครูประจำทุกพิธี จะขาดเสียมิได้ ถึงแม้ในยามปกติจะรักษาอยู่แล้วก็ตาม ก็ต้องสมาทานเป็นการไหว้ครูตามธรรมเนียมด้วยเหมือนกัน

และการให้สมาทานด้วยเปล่งเสียงดังนั้น เพื่อให้เกิดสำนึกกระเทือนทั้งกาย วาจา ใจ การงุบงิบทำนองสมาทานในใจนั้น ไม่สมควรเลย คล้ายกับไม่เลื่อมใสหรือไม่เต็มใจ ยามชาวเราอยากแสดงความจงรักภักดีต่อในหลวง เวลารับเสด็จเราก็เปล่งเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีอย่างภาคภูมิใจได้ อยากแสดงความรักชาติ เราก็เปล่งเสียงร้องเพลงชาติอย่างคึกคะนอง ทำไมถึงคราวจะกระทำพิธีในพระศาสนา ซึ่งเป็นยอดสักการบูชา เราจึงมางุบงิบทำนองอับอายขายหน้าผู้อื่น หรือทำนองว่าตัวคมในฝัก เกรงกลัวว่าจะเสียสง่าราศีย่อมไม่เป็นการสมควรแท้ๆ อันที่แท้น่าจะยินดีเชิดชู เต็มใจแสดงเป็นชาวพุทธอย่างอาจหาญเปิดเผย เป็นการแสดงน้ำใจเคารพของคนให้ปรากฏแก่เพื่อนฝูง มิหนำยังจะได้ชื่อว่าทำตัวอย่างให้เยาวชนรุ่นลูกหลานเหลนได้ยึดถือเป็นตัวอย่างประพฤติตามอีกด้วย

อนึ่ง ทั้งเราทั้งเขาต่างก็ไม่ชอบให้ใครมารังแกข่มเหงเบียดเบียนชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิ่งของเชื้อสายตระกูล ความสัตย์จริงซื่อตรง ในฐานะเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาแล้ว จึงไม่ควรละเมิดศีล ๕ อันเป็นการเห็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ มิใช่วิสัยของมนุษย์ผู้ทรงคุณธรรม รักความยุติธรรม ส่วนศีลที่ท่านให้งดดื่มสุราเมรัย ก็เพื่อไม่ให้ประทุษร้ายตนเองให้มัวเมา หลงใหลลืมความเป็นมนุษย์ เมื่อทุกคนเริ่มแต่ครอบครัวออกไป ตลอดถึงประเทศชาติต่างตั้งใจรักษาศีลทั้ง ๕ ข้อได้ทั่วถึงทั้งเด็กผู้ใหญ่ ชายหญิง การเบียดเบียนคนอื่น

ก็จะไม่มี ทั้งตนเองก็ไม่ถูกเบียดเบียนด้วยน้ำมือของตน ครอบครัวตลอดประเทศชาติก็จะมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุขด้วยอนุเคราะห์สงเคราะห์กันด้วยน้ำใจอันงาม คือเมตตา กรุณา เป็นคุณธรรมนำให้เกิดความสามัคคี

ถ้ายังจะนึกหมิ่นศักดิ์ศรีของตนเองว่า ยังไม่สามารถจะรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ได้ ก็จงนึกถามตนเองก่อนว่า ที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ต้องมีหน้าที่เฉพาะแต่คอยฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม เท่านั้นหรือ ความจริงเพราะบุญเก่าส่งเสริมให้เราเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่นทั้งหลายแล้ว ยังจะกลับหลงไปก่อกรรมทำเวรเป็นบาปให้หมดโอกาสเกิดเป็นมนุษย์ในชาติหน้าอีก จะไม่เป็นการตัดความสุขจำเริญของตนเองเสียหรือ

บ้านเมืองกำลังโฆษณา แนะนำให้ราษฎรรักษาความสะอาดบ้านเมือง อย่าทิ้งขยะบนถนนและคูคลอง อย่าทำบ้านเมืองให้สกปรก จึงสมควรที่พุทธศาสนิกชนผู้เป็นราษฎรพลเมืองจะนำมาเป็นข้อเตือนตนเองให้งดเว้นบาปทั้งหลาย ซึ่งเป็นส่วนสกปรก ทั้งส่วนกาย วาจา ใจ ตามหลักศีลทั้ง ๕ ข้อ ตามความสามารถ อย่ามัวซัดโทษคนอื่นหรือผัดวันประกันพรุ่ง ก็จะเป็นการยกระดับความสะอาดให้เกิดทั้งภายนอกคือบ้านเมือง ทั้งภายในคือนิสัยใจคอของราษฎรพุทธบริษัทที่สะอาดอยู่ด้วยบุญคือ สมาทานศีล ๕ ไว้ประจำตนทุกอิริยาบถ ไม่ใช่สมาทานเอาไปทิ้ง หรือไม่สนใจประพฤติตาม ขืนประพฤติเพิกเฉยอยู่เช่นปัจจุบันนี้แล้ว จะไม่มีทางแก้คำเย้ยหยันว่า **“ใกล้เกลือกินด่าง”** ได้เลย

เทศนา

โดย

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(พฺรหฺมรํสีมหาเถร)

วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร

ใจขุ่นมัวเทศน์ยาว

เมื่อพระธรรมการ เจ้ากรมสังฆการีกับศิษย์ของสมเด็จฯ นำเงินกึ่งตำลึงออกไปแล้วก็กลับเข้ามาพร้อมด้วยพัดยศที่สมเด็จฯ ให้คนแจวเรือถือไว้ หลังจากนั้นจึงอาราธนาศีลและพระปริตรเสร็จแล้ว สมเด็จฯ (โต) ก็เริ่มขึ้นนั่งบนธรรมาสน์เริ่มแสดงพระธรรมเทศนาว่าด้วยทศพิธราชธรรมข้อ **"อกฺโกธํ"** พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงยิ้มแย้มแจ่มใส สดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จฯ พอประทับทรงสดับไปได้สักครู่หนึ่งก็มีมหาดเล็กผู้หนึ่งคลานเข้ามากราบถวายบังคมทูลข้อความบางประการ สังเกตเห็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีสีพระพักตร์วิตกกังวลพระราชหฤทัย เมื่อมหาดเล็กกราบถวายบังคมทูลถอยออกไปแล้ว สมเด็จฯ ก็ยังคงถวายเทศน์สืบไป แต่การถวายเทศนาครั้งนี้ สังเกตเห็นสมเด็จฯ ถวายอย่างยืดยาวผิดกว่าปกติคือไม่พยายามจบ แม้จะเห็นพระอากัปกิริยาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ แสดงว่าทรงกังวลพระราชหฤทัยใคร่จะให้จบการถวายพระธรรมเทศนาเร็วๆ ก็ยังไม่ยุติ คงแสดงพระธรรมว่าด้วยทศพิธราชธรรม การฆ่าความโกรธอย่างพิสดาร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ถวายเทศนานานถึง ๑ นาฬิกาเศษจึงได้จบการถวายเทศนา ทั้งๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ประทับกระวนกระวายพระราชหฤทัยอยู่อย่างนั้น เมื่อจบการแสดงธรรมแล้วจึงได้สวดพระปริตร ขณะที่สวดพระปริตรอยู่นั้น ได้ยินเสียงประโคมพิณพาทย์และดุริยางค์มาทางหมู่พระที่นั่งด้านใต้ บัดเดี๋ยวก็แลเห็นมหาดเล็กคนเก่านั่นเองเข้ามากราบถวายบังคมทูลอีกครั้งหนึ่ง

สมเด็จพระราชคณะทั้งหมดในราชพิธีเย็นวันนั้นทราบโดยไม่ต้องไต่ถามว่าการประโคมพิณพาทย์ดุริยางค์นั้นหมายถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้พระเจ้าลูกยาเธอราชธิดาอีก ๑ องค์ ที่ทราบว่าเป็นพระราชธิดาก็จากการ

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

ประโคมพิณพาทย์ดุริยางค์ เพราะถ้าเป็นพระเจ้าลูกยาเธอราชโอรสจะต้องได้ยินเสียงอย่างอื่นแทน

ใจขาวเทศน์สั้น

แต่พระราชพิธีนั้น รุ่งขึ้นยังมีถวายภัตตาหารเพลและมีเทศน์ถวายอานิสงส์อีกหนึ่งกัณฑ์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ต้องเข้ามาในพระบรมมหาราชวังอีกครั้งหนึ่ง

รุ่งขึ้นก่อนเพล ณ พระบรมมหาราชวัง บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ประทับบนพระอาสน์ เพื่อจะทรงสดับพระธรรมเทศนาถวายอานิสงส์และมีพระประสงค์จะฟังให้ชื่นพระทัย ก่อนถวายภัตตาหารเพล แต่ตรงกันข้าม พอสมเด็จพระพุฒาจารย์ตั้ง นโม เดินจุณณียบทแล้วก็ถวายพระธรรทเทศนาว่า **"ธรรมะใดๆ ที่ได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามามหาบพิตรพระราชสมภารเจ้า ก็ทรงทราบจนหมดสิ้นแล้ว เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ขอถวายพระพร"**

สมเด็จฯ ยุติการถวายเทศน์สั้นๆ เพียงแค่นั้นแล้ว ก็ลงจากธรรมาสน์มานั่งยังอาสน์ที่สังฆการีจัดไว้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงตรัสว่า

"เมื่อวานมีกิจไม่สบายใจไม่อยากฟังเทศน์นาน ขรัวโตก็เทศน์เสียหนึ่งนาฬิกาเศษ วันนี้สบายใจตั้งใจจะฟังเทศน์ให้เต็มที่ ขรัวโตกลับจบเร็ว"

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ถวายพระพรว่า *"ขอถวายพระพร เมื่อวานนี้อาตมภาพเห็นมหาบพิตรพระราชสมภารเจ้าไม่ทรงสบายพระราชหฤทัยจึงต้องถวายพระธรรมเทศนาให้นาน เพื่อจะได้กล่อมพระหฤทัยให้ทรงเกษมสำราญ แต่วันนี้ถวายเทศนาเพียงแค่นี้ อาตมภาพเห็นว่ามหาบพิตรพระราชสมภารเจ้า*

ทรงเกษมสำราญพระราชหฤทัยแล้ว หาจำเป็นต้องถวายพระธรรมเทศนาให้ยาวไม่ ขอถวายพระพร"

เล่ากันว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดและทรงพอพระทัยในคำถวายพระพรของสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นอย่างยิ่ง

ฉศก

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ท่านมีชื่อเสียงในทางเทศน์ตัดทอนธรรมะให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายไม่ต้องเสียเวลาไตร่ตรองสำนวน เพราะเทศน์อย่างคำไทยตรงๆ จะเอาข้อธรรมะอะไรแสดงก็ง่ายต่อผู้ฟังดังประสงค์อย่างที่ถวายในวังสมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา ผู้ฟังชมว่าดีเกิดโอชะในธรรมสวนะได้ง่ายโลกนิยมเทศน์อย่างนี้มาก พระธรรมกิตติ แสดงธรรมตามภาษาชาวบ้านถือเอาความเข้าใจของผู้ฟังเป็นเกณฑ์ไม่ต้องร้อยกรอง

ปีชวด ฉศก พ.ศ. ๒๔๐๗ (จ.ศ. ๑๒๒๖) ได้ถูกนิมนต์เทศน์หน้าพระที่นั่ง พอเข้าไปถึงพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จออก จึงปราศรัยสัพยอกว่า ***"ว่าไงเจ้าคุณ เขาพากันชมว่าเทศน์ดีนักนี่ วันนี้ต้องลองดู"*** พระธรรมกิตติ (โต) ถวายพระพรว่า *"ผู้ที่ไม่มีความรู้เหตุผลในธรรม ครั้นเขาฟังรู้ เขาก็ชมว่าดี ขอถวายพระพร"*

พระองค์ทรงพระสรวลแล้วทรงถามว่า ***"ได้ยินข่าวเขาว่า เจ้าคุณบอกหวยเขาถูกกันจริงหรือ"*** ทูลว่า *"ขอถวายพระพร อาตมภาพจะขอแถลงแจ้งคำให้การ แก้พระราชกระทู้โดยสัจจ์ว่า ตั้งแต่อาตมภาพได้อุปสมบทมา ไม่เคยออกวาจาว่าหวยจะออก ด กวางเหมงตรงๆ เหมือนดังบอก ด กวางเหมง แด่สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าอย่างวันนี้ ไม่ได้เคยบอกแก่ใครเลย"*

ได้สดับแล้วทรงพระสรวลอีก แล้วทรงจุดเทียน พระธรรมกิตติจับตาลปัตรแฉกขึ้นธรรมาสน์ เมื่ออาราธนาแล้วก็ถวายศีลแล้วถวายศักราช พอถึงปีชวดท่านก็ย้ำว่า **"ฉศก ฉศก ฉศก"**

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กำลังทรงพระอักษรอยู่ได้ทรงฟัง ปีชวด ฉศก ย้ำๆ อยู่นาน ก็เงยพระพักตร์ขึ้น พนมหัตถ์รับว่า ***"ถูกแล้ว ชอบแล้วเจ้าคุณ"***

แต่กาลก่อนที่ล่วงมาแล้ว เดิมเลข ๖ ท้ายศักราช เขียนและอ่านต่อๆ มาว่า "ฉ้อศก" นั้นไม่ถูก แล้วรับสั่งกรมราชเลขาให้ตราพระราชบัญญัติออกประกาศเป็นใบปลิวให้รู้ทั่วกันทั่วพระราชอาณาจักรว่า "ตั้งแต่ปีชวด ฉศก เหมือนศกนี้มีเลข ๖ เป็นเศษท้ายไม่ให้เขียนและอ่านว่า ฉ้อศก อย่าเขียนตัว อ เคียงไม่ให้เขียนไม้โท (้) ลงไปเป็นอันขาด ให้เขียน ฉ เฉยๆ ก็พอ ถ้าเขียนและอ่านว่าฉ้อศกอีก จะต้องว่าผู้นั้นผิดและฝ่าฝืน" กรมราชเลขาก็บันทึกและออกประกาศให้ทราบทั่วกันและนิมนต์ท่านเทศน์ต่อไป

พระธรรมกิตติก็ตั้งคัมภีร์บอกศักราชต่อจนจบถวายพระพรแล้วเดินคาถาจุณณียบทอันมีมาในพราหมณสังยุตตนิกายปาฏิกวรรคนั้น แปลถวายว่า ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งแกนั่งคิดว่า **สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺฉามิ อหํ** *กูจะเข้าไปหาพระสมณะโคดมแล้วจะถามปัญหากับเจ้าสมณะโคดมดูสักหน่อย* **สีสํ นหาตฺวา ปารุปนํ นิวาเสตฺวา คามโต นิกฺขมิตฺวา เชตวเน มหาวิหาราภิมุโข อคมาสิ** แปลว่า **โส พราหฺมโณ** *พราหมณ์ผู้นั้น* คิดฉะนี้แล้ว แกจึงลงอาบน้ำดำเกล้า **โสพฺเภ** *ในห้วย* แล้วแกออกจากบ้านแก แกตั้งหน้าตรงไปพระเชตะวันมหาวิหารถึงแล้วแกจึงตั้งคำถามขึ้นต้น แกเรียกกระตุกให้รู้ตัวขึ้นก่อนว่า "**โภ โคตม** *นี่แนะพระโคดม*"

ครั้นท่านว่ามาถึงคำว่า "นี่แนะพระโคดม" เท่านี้แล้วก็กล่าวว่าคำถามของพราหมณ์และคำเฉลยของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมีอยู่เป็นประการใด สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงตรวจตราตริตรองแล้วก็ได้ทรงทราบแล้ว

ทุกประการ ดังรับประทานวิสัชนามาก็สมควรแก่เวลาแต่เพียงนี้ ขอถวายพระพร

พอยถาสัพพีแล้วก็ทรงพระสรวลตบพระหัตถ์ว่า "เทศน์เก่งจริงพวกพราหมณ์ที่เขาถือตัวว่าเขารู้มากเขาแก่มาก เขาไม่ใคร่ยอมคำรพพระพุทธเจ้านัก เขามาคุยๆ ถามพอแก้รำคาญ ต่อนานๆ เขาก็เชื่อในธรรมเขาก็สำเร็จเป็นพระโสดา ที่ความดำริของพราหมณ์ผู้เจ้าลัทธิทั้งหลายเขาวางโตทุกคน เจ้าคุณแปล **อหํ** ว่ากูนั้น ชอบแท้ทางความดีจริงๆ" จึงได้รับพระราชทานรางวัล ๑๖ บาท เติมท้องกัณฑ์ ๒๐ บาท รวมเป็น ๓๖ บาท (การถวายเทศน์เรื่อง ฉศก อย่างที่เรียงมานี้ พระปรีชาเฉลิม (แก้ว) และพระธรรมถาวร รับว่าจริง แต่เทศน์อย่างไรนั้นลืมไป ท่านเจ้าคุณถาวรบอกต่อว่า วันที่ถวายเทศน์ถวายฉศกนี้ และถวาย ๓ กวางเหมงไว้ก่อนขึ้นเทศน์ วันนั้นจำเพาะออก ๓ กวางเหมงจริง อย่างที่ท่านแก้พระราชกระทู้ว่าไม่เคยบอกตัวตรงๆ กับใครๆ เหมือนดังบอกสมเด็จบรมบพิตรวันนี้)

ได้สลึงเฟื้อง

เมื่อแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยายคุณท้าวแฟงเก็บตลาด (เลี้ยงโสเภณี) เอาผลกำไรได้มาก แกรู้ว่าในหลวงทรงโปรดทำบุญสร้างวัด แกจึงสร้างวัดด้วยเงินรายได้ของแกไว้ที่ในตรอกแขวงพระนคร ครั้นวัดเสร็จแล้ว แกทูลขอพระราชทานนาม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า **"วัดคณิกาผล"** แกจึงนิมนต์พระมหาโตไปเทศน์ฉลองพระมหาโตเทศน์ว่า **"เจ้าภาพคิดเพื่อเหตุเช่นนี้ ทำด้วยผลทุนรอนอย่างนี้ ย่อมได้อานิสงส์สลึงเฟื้อง"**

เช่น ตากับยายฝังเงินเฟื้องไว้ที่ศิลารองหน้าบันได เงินสลึงเฟื้องหนีไปเข้าคลังเศรษฐี ไปติดอยู่กับเงินก้อนใหญ่ของเศรษฐี ตาจึงขุดตามรอยที่เงิน

หนีไปเข้าไปจนถึงบ้านเศรษฐี เศรษฐีจึงห้ามมิให้ขุด ตาก็จะขุดให้ได้ อ้างว่าจะขุดตามอ้ายน้อยไปหาอ้ายใหญ่ เศรษฐีจึงถามว่า อ้ายน้อยคืออะไร ตาก็บอกว่าอ้ายน้อยคือเงินที่เทวดาให้ผมสลึงเฟื้อง เศรษฐีมั่นใจว่า เงินในคลังมีแต่ก้อนใหญ่ๆ ทั้งนั้น เงินย่อยหามีไม่ จึงท้าตาว่า ถ้าขุดตามได้เงินสลึงเฟื้อง เราจะทำขวัญให้ตาหนักเท่าตัว ถ้าขุดตามไม่ได้จะเอาเรื่องกลับ ฐานเป็นคนร้ายบุกรุก ตาก็ยินยอมเลยขุดต่อไปได้พบเงินสลึงเฟื้องคลานเข้าไปกอดกับเงินก้อนใหญ่ของเศรษฐีอยู่ เศรษฐีก็ยอมให้ตาปรับตามที่ตกลงกันไว้ ครั้นเอาตัวตาขึ้นตราชั่ง ก็ได้น้ำหนักเพียงแค่สลึงเฟื้องตามที่เทวดาเคยชั่งให้ ด้วยผลบุญที่ตั้งค่าไว้น้อย ตั้งมูลไว้ผิดฐาน ดังเจ้าของวัดนี้ สร้างลงไปจนแล้วเป็นการดี แต่ฐานตั้งไม่ถูกบุญใหญ่ ผลจึงใหญ่ไปไม่ได้ คงได้สลึงเฟื้องของเศษบุญเท่านั้น

เจ้าของวัดขัดใจโกรธจัดจนหน้าแดง แกเกือบจะด่าเสียอีก แต่เกรงจะหมิ่นประมาท แกประเคนเครื่องกัณฑ์กระแทกๆ ดังกุกกักใหญ่ แกขึ้นไปเชิญเสด็จทูลกระหม่อมพระมาประทานธรรมบอกอานิสงส์บ้างต่ออีกกัณฑ์ ทูลกระหม่อมทรงแสดงถึงจิตของบุคคลทำกุศลว่า ถ้าทำด้วยจิตผ่องใสไม่ขุ่นมัวจะได้ผลมาก ถ้าทำด้วยจิตขุ่นมัวย่อมได้ผลน้อย ดังเช่น สร้างวัดนี้ด้วยเรื่องขุ่นมัวทั้งนั้น แต่ท่านมหาโตชักนิทานเรื่องทุคคะตะบุรุษที่เคยทำกุศลเศร้าหมองไว้แต่ปุเรชาติ ครั้นมาชาตินี้ได้อัตภาพเป็นมนุษย์เหมือนเขาแต่ยากจนจึงได้ไปอ้อนขอเงินเทวดาที่ต้นไม้ใหญ่ เทวดารำคาญจึงชั่งตัวบุรุษนั้นแล้วให้เงินตามน้ำหนัก ครั้นจะให้น้อยก็จะว่าแกล้งให้ ครั้นจะให้มากก็ไม่เห็นมีบุญคุณควรจะได้มาก เทวดาจึงชั่งตัวให้เขาจะได้สิ้นธุระต่อว่าต่อขาน ชั่งให้ตามน้ำหนักตัว เป็นอันหมดแงที่จะต้องค้อนติงต่อ

การที่ว่าผลแห่งบุญจะอำนวยเพียงเล็กน้อยคือท่านแบ่งผลบุญเป็น ๘ ส่วน คงได้ผลแต่เพียง ๓ ส่วน เหมือนเงิน ๑ บาท แปดเฟื้องโว้งเว้งหายไปเสีย ๕ เฟื้อง คือ ๕ ส่วน คงได้แต่ ๓ ส่วน นี่ยังดีนักทีเดียว ถ้าเป็นความเห็น

ของข้าพเจ้าแล้วคงจะตัดสินให้ได้บุญเพียงสองไพเท่านั้นในการสร้างวัดด้วยวิธีคิดในใจไว้แต่เดิมเท่านี้ มีดีเท่านี้ เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

หัวล้าน – หัวเหลือง

อนึ่ง ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เมื่อครั้งยังเป็นพระเทพกวี เคยเทศน์คู่กับพระพิมลธรรม (ถึก) วัดพระเชตุพนฯ เสมอ เป็นคู่เทศน์ที่เผ็ดร้อนถึงอกถึงใจคนฟัง จนความทราบถึงพระกรรณพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงนิมนต์เจ้าคุณทั้ง ๒ เข้าไปเทศน์ในพระบรมมหาราชวัง ครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงติดเงินพระราชทานให้สลึงเฟื้อง พระเทพกวีไหวทัน หันมาบอกกับพระพิมลธรรมว่า เจ้าถึกจ๋าเจ้าถึก เจ้าถึกรู้ตัวหรือยัง พระพิมลธรรมถามว่า จะให้รู้อะไรหนาฯ อ้าวท่านเจ้าถึกยังไม่รู้ตัว โง่จริงๆ แฮะฯ ท่านเจ้าถึกถามรุกใหญ่ว่า จะให้รู้อะไรอีก นอกคอกเปล่าฯ พระเทพกวีว่า จะนอกคอกทำไม เรามาเทศน์กันวันนี้ในวังมิใช่หรือฯ รับว่าในวังนั่นสิฯ ก็ในวังในคอก ในกำแพงด้วยซ้ำ รู้ไหมหล่ะฯ รู้อะไรนะฯ จงรู้เถิดจะบอกให้ว่าท่านเจ้าถึกนั้นหัวล้านมีศรี ฝ่ายพระเทพกวีนั้นหัวเหลือง สมเด็จบรมบพิตรจึงทรงติดให้สลึงเฟื้องรู้ไหมฯ พอหมดคำก็ฮาครืนแร่นคึกบนพระที่นั่ง เลยให้รางวัลองค์ละ ๑๐ บาท พ่อจงเอาเงินนี้มาแบ่ง จงจัดแจงให้เข้าใจ พ่อถึกหัวล้าน พ่อโตหัวเหลือง เป็นหัวละเฟื้องสองไพฯ ได้อีกฮาได้องค์ละ ๑๐ บาท คราวนี้เจ้าจอมคึกคักกันแซ่คนเฒ่าคนแก่ยิงเหงือกยิงฟันอ้าปากกันหวอไปหมด สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงพระสรวล แล้วถวายพระธรรมเทศนาปุจฉาวิสัชนาสืบไปจนจบ

ความโกรธไม่ดีมีแต่เสีย

การจะนิมนต์สมเด็จฯ ไปเทศน์ ถ้ากำหนดเวลาท่านไม่รับ หากไม่กำหนดเวลาท่านรับทุกแห่ง ตามแต่ท่านจะไปถึง คราวหนึ่งเขานิมนต์ไปเทศน์ที่วัดหนึ่งในคลองมอญ สมเด็จฯ ไปถึงแต่เช้าเจ้าภาพก็เลยต้องให้มีเทศน์พิเศษขึ้นอีกกัณฑ์หนึ่ง เพราะกำหนดเวลาเอาไว้ว่าจะมีเทศน์คู่ตอนฉันเพลแล้ว พอ ๔ โมงกว่าพระพิมลธรรม (ถึก) คู่เทศน์ก็ไปถึง สมเด็จฯ ก็หยุดลงฉันเพล ครั้นฉันแล้วก็ขึ้นเทศน์ สมเด็จฯ ถามท่านเจ้าถึก ท่านเจ้าถึกติดเลยนิ่ง สมเด็จฯ บอกกล่าวสัปบุรุษว่า ดูนะดูเถิดจ๊ะ ท่านเจ้าถึกเขาอิจฉาฉัน เขาเห็นฉันเทศน์ ๒ กัณฑ์ เขาเทศน์ยังมิได้สักกัณฑ์ เขาจึงอิจฉาฉัน ฉันถามเขา เขาจึงไม่พูด ถามไปไม่ตอบนิ่งอม... ได้ยินว่าทายกเขาจัดเครื่องกัณฑ์ให้ท่านเจ้าถึกได้เท่ากับ ๒ กัณฑ์เท่ากัน ท่านเจ้าถึกจึงถามบ้างว่า เจ้าคุณ โทโสเป็นกิเลสสำคัญพาเอาเจ้าของต้องเสียทรัพย์ เสียชื่อเสียเงินทอง เสียน้องเสียพี่ เสียที่เสียทาง เสียอย่างเสียธรรมเนียม เสียเหลี่ยม เสียแต้ม ก็เพราะลุแก่อำนาจโทโส ให้โทษให้ทุกข์แก่เจ้าของมากนักก็ลักษณะแรก โทโสจะเกิดขึ้นเกิดตรงที่ไหนก่อนนะขอรับ ขอให้แก้ให้ขาว

สมเด็จฯ นั่งหลับกรนเสียด้วย ทำเป็นไม่ได้ยินคำถาม ท่านเจ้าถึกก็ถามซ้ำอีก ๒-๓ ครั้ง สมเด็จฯ ก็นิ่งเฉย ท่านเจ้าถึกชักฉิวตวาดแหวออกมาว่า *"ถามแล้วไม่ฟังนั่งหลับใน"* ท่านเจ้าถึกตวาดซ้ำไป สมเด็จฯ ตกใจตื่น แล้วด่าออกไปด้วยว่า *"อ้ายเปรต อ้ายกาก อ้ายห่า อ้ายถึก กวนคนนอนหลับ"*

ท่านเจ้าถึกมีพื้นฉิวอยู่ก่อนแล้ว ครั้นถูกด่าเสียเกียรติในที่ประชุมชนเช่นนั้นก็ชักโกรธชักฉิวลืมสังวร จึงจับกระโถนปามาตรงสมเด็จฯ ท่านนั่งภาวนากันตัวอยู่กระโถนไพล่ไปโดนเสาศาลา กระโถนแตกดังเปรี้ยง สมเด็จฯ เทศน์ผสมซ้ำแก้ลักษณะโทโสว่า สัปบุรุษดูซิเห็นไหมๆ เจ้าคุณพิมลธรรมองค์นี้ท่านดีแต่ชอบคำพูดเพราะๆ แต่พอได้รับเสียงด่าก็เกิดโทโส โอหัง เพราะ

อนิฏฐารมณ์ รูปร่างที่ไม่อยากดูมากระทบนัยน์ตา เสียงไม่น่าฟังมากระทบหู กลิ่นที่ไม่น่าดมมากระทบจมูก รสที่ไม่น่ากินมากระทบลิ้น สัมผัสความกระทบถูกมากระทบถึงกาย ความคิดที่ไม่สมคิดผิดหมายมากระทบใจให้เป็นมูลมารับเกิดสัมผัสสชาเวทนาขึ้นภายใน สำรวมไม่ทันจึงดันออกข้างนอกให้คนอื่นรู้ว่าเขาโกรธ ดังเช่นเจ้าคุณพิมลธรรมเป็นตัวอย่าง ถ้าเขายอท่านว่าพระเดชพระคุณแล้วท่านยิ้ม พอเขาด่าก็โกรธโทโสเกิดในทวาร ๖ เพราะถูกกระทบกระเทือนสิ่งที่เป็นอนิฏฐารมณ์ ไม่พอใจก็เกิดโกรธ แต่โทโสก็ไม่มีอำนาจกดขี่เจ้าของเลย เว้นแต่เจ้าของโง่เผลอสติเช่นพระพิมลธรรมถึกนี้โทโสกดขี่ได้ ถ้าฉลาดแล้วระวังตั้งสติไม่พลุ่มพล่าม โทโสเป็นสหชาติเกิดดับด้วยจิต ไม่ได้ติดอยู่กับใจ ถึงเป็นรากเหง้าเค้ามูลก็จริง แต่เจ้าของไม่นำพาหรือคอยห้ามปรามข่มขู่ไว้โทโสก็ไม่เกิดขึ้นได้ เปรียบเช่นพืชพันธุ์เครื่องเพาะปลูก เจ้าของอย่าเอาไปดอง อย่าเอาไปแช่ อย่าเอาไปหมักในที่ฉ่ำแฉะแล้วเครื่องพืชพันธุ์เพาะปลูกทั้งปวงไม่ถูกชื้นแล้วงอกไม่ได้ โทโสก็เช่นกัน ถ้าไม่รับให้กระทบถูกแล้ว โทโสก็ไม่เกิดขึ้นได้ ดูแต่ท่านเจ้าถึกเป็นตัวอย่าง ตัวท่านเป็นเพศพระ ครั้นท่านขาดสังวร ท่านก็กลายเป็นโพระกระโถนเลยพลอยแตกดังโพล๊ะ เพราะโทโสท่านรับรองยึดถือทำให้มูลแฉะขึ้น จงจำไว้ทุกคนเทอญ

เทศน์เมืองเขมร

ครั้นคราวหนึ่งนักองค์ด้วง เจ้าแผ่นดินเขมร กลุ้มพระทัยมีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ จึงมีพระราชโองการโปรดให้เผดียงสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ให้ออกไปแสดงธรรมโปรดนักองค์ด้วง ณ เมืองเขมร คราวนี้สมเด็จพระพุฒาจารย์ถึงกับบ่นที่วัดระฆังฯ ว่า สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ก็ไม่ใช่โง่ แต่ว่าใช้ขรัวโตไม่ได้ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ฉลาดว่องไวกลับมาได้ใช้ขรัวโต

ครั้นถึงวันกำหนด ท่านก็พาพระฐานา ๔ รูป ไปลงเรือสยามูปถัมภ์ เจ้าพนักงานไปส่งถึงเมืองจันทบุรีแล้วขึ้นเกวียนไปทางเมืองตราด ไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งแขวงเมืองตราดนั้น เป็นตำบลที่มีเสือชุมมาก มันเผ่นเข้าขวางหน้าเกวียน เวลารอนๆ จวนค่ำ คนนำทางหน้าเกวียนจดพลองเล่นตีกับเสือ จนเสือแยกเขี้ยวหื้อใส่ขนาบ คนถือพลองถอยหลังทุกที จนถึงหน้าเกวียนสมเด็จฯ คนหน้าเกวียนยกเท้ายันคนถือพลองไว้ไม่ให้ถอย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ท่านเห็นเสือมีอำนาจดุมากจึงบอกว่าเสือ เขาจะธุระกับฉันคนเดียวดอกจ๊ะ ฉันจะพูดจาขอทุเลาเสือสักคืนในที่นี้ ครั้นแล้วท่านก็ลง ส่งเกวียนส่งคนให้ไปคอยอยู่ข้างหน้า ท่านก็นอนขวางทางเสือเสีย เสือก็นอนเฝ้าท่านคืนหนึ่ง เสือก็ไปไหนไม่ได้ จะไปไล่คนอื่นก็ไปไม่ได้ ต้องเฝ้ายามสมเด็จฯ ยันรุ่ง

ครั้นเวลาเช้าท่านเชิญเสือให้กลับไปแล้วท่านลาเสือว่า ฉันลาก่อนจ๊ะ เพราะมีราชกิจ ใช้ให้ไปจ๊ะ ว่าแล้วก็เดินตามเกวียนไปทันกัน ท่านเล่าให้พระครูปลัด (พระครูปลัดคือพระธรรมถาวร) พวกครัวก็หุงต้มเลี้ยงท่านเลี้ยงกัน เสร็จแล้วก็นิมนต์สมเด็จฯ ขึ้นเกวียนคนลาก ท่านไม่ชอบวัวควายเทียมเกวียน

ครั้นไปถึงเมืองพะตะบอง ข้าหลวงฝ่ายสยามการเข้าไปถึงกรมเมืองเขมร กรมเมืองทราบแล้วนำความทูลนักองค์ด้วงเจ้าเมืองเขมรฯ ทรงทราบแล้วสั่งคนนำแคร่ออกไปรับสมเด็จฯ เข้าไปถึงวังใน กระทำความเคารพปฏิสันถารปรนนิบัติแก่สมเด็จฯ เป็นอันดีแล้วสั่งให้จัดการเลี้ยงดูข้าหลวงและผู้คนที่เชิญสมเด็จฯ มานั้น และให้จัดที่พักที่อยู่ตามสมควรครั้นเวลาเช้าจัดแจงตั้งธรรมาสน์บอกกล่าวพระยาพระเขมร ตลอดพ่อค้าคฤหบดีเขมรให้มาฟังธรรมของสมเด็จฯ จอมปราชญ์สยาม สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามรับสั่งโปรดให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) มาโปรดเขมร เขมรทั้งหลายต่างก็ยินดีเต็มใจพร้อมใจกันมาฟังสมเด็จฯ ทุกคน

ครั้นเพลแล้วก็อาราธนาให้ขึ้นเทศน์ สมเด็จฯ ก็เลือกเฟ้นหาธรรมะนำมายกขึ้นแสดงชี้แจงและแปลแก้ไขเป็นภาษาเขมร ให้พวกเขมรเข้าใจต่อตลอดมาถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามด้วย เชื่อมสาสนปสาสน์และพระรัฏฐะปสาสน์ให้กลมเกลียวกลืนกัน เทศน์ให้ยึดโยงหยั่งถึงกัน ชักเอาเหตุผลตามชาดกต่างๆ พระสูตรต่างๆ ทางพระวินัยต่างๆ อานิสงส์สันติภาพ และอานิสงส์สามัคคีธรรม นำมาปรุงเป็นเทศนากัณฑ์หนึ่ง ครั้นจบลงแล้ว นักองค์จันทร์มารดานักองค์ด้วง ได้สละราชบุตรราชธิดาบูชาธรรมและสักการะด้วยแก้วแหวน เงินทอง ผ้าผ่อน และขัชชะโภชนาหารตระการต่างๆ เขมรนอกนั้นก็เลื่อมใสเห็นจริงตามเทศนาของสมเด็จฯ ทุกคน และต่างก็เกิดความเลื่อมใสในองค์เจ้าประคุณสมเด็จฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) จึงได้ฝากนางธิดากุมารีไว้กับมารดาเจ้านักองค์ด้วงรับมาแต่เจ้ากุมารชายคนเดียว นักองค์ด้วงเจ้าเมืองเขมรจึงจัดการส่งเสด็จ มีเกวียนส่งเข้ามาจนถึงเมืองตราด เจ้าเมืองตราดจัดเกวียนส่งมาถึงเมืองจันทบุรี เจ้าเมืองจันทบุรีจัดเรือใบเรือเสาธงเข้ามาถึงกรุงเทพพระมหานคร จอดหน้าวัดระฆังฯ ทีเดียว

ครั้นรุ่งเช้า สมเด็จพระพุฒาจารย์จึงเข้าไปในพระบรมมหาราชวังเสด็จออกรับและทรงสดับรายงานการไปและไปถึงแล้ว เจ้าเขมรยินดีรับรองเลื่อมใสได้เทศน์โปรดด้วยข้อนั้น นำข้อนั้นเทียบข้อนั้นให้เจ้าเขมรเข้าใจด้วยนัยอย่างนั้นลงมติอย่างนั้นตลอดเสนาเขมรทั่วถึงกัน เขมรบูชาธรรมเป็นธรรมพลี บรรณาการมาอย่างนั้นเท่านั้น ของเท่านั้นๆ ให้ทรงถวายโดยละเอียดทุกประการ

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทราบรายงานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) บรรยายถวายเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนักทรงนิยมชมเชยความสามารถของสมเด็จพระพุฒาจารย์ จึงทรงปวารณาว่าเจ้าคุณประสงค์สิ่งอะไรพอที่โยมจะอนุญาตได้โยมก็จะถวาย แล้วก็เสด็จขึ้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ก็กลับวัดระฆังฯ

ลืมโศก

ในครั้งหนึ่ง หม่อมชั้นเล็ก คนโปรดของสมเด็จเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการ ถึงอนิจกรรมลง ท่านรักหม่อมชั้นเล็กมากถึงกับโสกาไม่ค่อยสร่าง จึงใช้ทนายให้ไปอาราธนาสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆังฯ ให้ไปเทศน์ตัดโศกให้ท่านฟัง ทนายก็ไปอาราธนาว่า "ฯพณฯ หัวเจ้าท่านให้อาราธนาพระเดชพระคุณไปแสดงธรรมแก้โศกให้ ฯพณฯ ท่านฟังขอรับกระผม "ในวันนี้เพลแล้วขอรับกระผม" สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) รับว่า "จ๊ะ เรื่องเทศน์แก้โศกนั้นฉันยินดีเทศน์นักจ๊ะ ฉันจะไปจ๊ะ" ครั้นถึงเวลา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ก็ลงเรือกาบสีไปถึงบ้านสมเด็จเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ นั่งที่บัญญัติอาสน์ ข้างฝ่ายสมเด็จเจ้าพระยาฯ ก็ออกมารับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ปฏิสันถารกันแล้วก็จุดเทียน สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ขึ้นธรรมาสน์ให้ศีลบอกศักราชแล้วถวายพรแล้วก็เริ่มนึกเขปบทที่เป็นทำนองเส้นเหล้าในกัณฑ์ชูชกว่า

"ตทา กลิงฺครฏฺเจ ทุนฺนวิฏฺฐพฺราหฺมณวาสี ชูชโก นาม พฺราหฺมโณ ฯเปฯ ตสฺส อทาสิ" แปลความหมายว่า **"ตทา กาเล"** ในกาลเมื่อสมเด็จพระบรมหน่อชินวงศ์วิษณุเวทฯ กล่าวถึงกำเนิดชูชก ของท่านว่าผูกขึ้นใหม่ขบขันคมสันมาก เพราะแหล่ออกแบบต้องขำอยู่เองและแลเห็นความเป็นจริงเสียด้วย

คราวนั้น สมเด็จเจ้าพระยาฯ ยิ้มแป้น พวกหม่อมฯ เหล่านั้นและคนผู้ใหญ่ ผู้หญิง เด็ก ทนาย ข้าราชการฟังเป็นอันมากก็พากันยิ้มแป้นไปถ้วนทั่วทุกคน ครั้นพอถึงแหล่ขอทาน แหล่ทวนทอง แหล่พานาง คราวนี้ถึงกับหัวเราะกันท้องคัดท้องแข็ง ส่วนสมเด็จเจ้าพระยาฯ เองก็หัวเราะถึงกับออกวาจาว่าสนุกดีจริง

ขุนนางและทนายหน้าหอ พนักงานเหล่านั้นลืมเกรงสมเด็จเจ้าพระยาฯ สมเด็จฯ ท่านก็ลืมโศกคิดถึงหม่อมเล็ก ตั้งกองหัวเราะก๊าก ก๊าก ไปทั้งบ้าน เทศน์

ไปถึงแหล่เชิญแหล่จบก็จบกัน ลงท้ายเหนื่อยไปตามกัน รุ่งขึ้นที่บ้านนั้นก็ลือกัน แต่ชูชกที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เทศน์ ฝ่ายสมเด็จเจ้าพระยาฯ ก็ลืมโศก ชักคุยแต่เรื่องชูชกตรงนั้นผู้นั้นแต่ง ไม่มีใครร้องไห้ถึงหม่อมชั้นเล็กอีกนาน

บอกราคาท่าเทศน์

มีหญิงหม้ายคนหนึ่งอยู่ตำบลบ้านช่างหล่อ จังหวัดธนบุรี ได้นิมนต์เจ้าประคุณสมเด็จฯ ไปเทศน์ที่บ้าน ก่อนแต่จะเทศน์หญิงคนนั้นได้เอาเงินติดกัณฑ์เทศน์ ๑๐๐ บาท พร้อมกับกราบเรียนว่า ***“ขอให้พระเดชพระคุณเทศน์ให้เพราะๆ สักหน่อยนะเจ้าคะ วันนี้ดินฉันมีศรัทธาติดกัณฑ์เทศน์ ๑๐๐ บาท”*** พอได้เวลา เจ้าประคุณสมเด็จฯ ก็ขึ้นธรรมาสน์ให้ศีลบอกศักราช ตั้ง **นะโม** แล้วว่า **“พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ** ลง **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้” ว่า **ยถา สพฺพี** แล้วลงจากธรรมาสน์ เขาว่าหญิงคนนั้นขัดเคืองมากแต่มิรู้ที่จะว่ากระไร ได้แต่นึกอยู่ในใจว่า *“เทศน์อะไรฟังไม่รู้เรื่องรู้ราว เสียแรงติดกัณฑ์เทศน์ตั้ง ๑๐๐ บาท”*

ครั้นวันรุ่งขึ้น เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ไปเทศน์ที่บ้านนั้นอีกโดยมิได้ถูกนิมนต์ ก่อนเทศน์ท่านได้บอกหญิงนั้นว่า **“เมื่อวานนี้ฉันรับจ้างเทศน์จ๊ะ วันนี้ฉันจะมาให้ธรรมเป็นทานนะจ๊ะ”** แล้วท่านก็เทศน์ต่อไปจนจบกัณฑ์ว่าวันนั้นท่านเทศน์แจ่มแจ้งไพเราะจับใจคนฟังมาก

พระธรรมเทศนา

วิหารทานกถา

โดย

สมเด็จพระวันรัต

(ปุณฺณทตฺตมหาเถร)

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนา วิหารทานกถา

พระเทพมุนี[๑] ถวาย

ในการพระราชกุศลทรงพระราชอุทิศถวาย สังฆิกเสนาสน์วัดเบญจมบพิตร

วันที่ ๙ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๙ พ.ศ. ๒๔๔๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อคฺคโต เว ปสนฺนานํ อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ
อคฺเค พุทฺเธ ปสนฺนานํ ทกฺขิเณยฺเย อนุตฺตเร
อคฺเค ธมฺเม ปสนฺนานํ วิราคูปสเม สุเข
อคฺเค สงฺเฆ ปสนฺนานํ ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
อคฺคสฺมึ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ
อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี อคฺคธมฺมสมาหิโต
เทวภูโต มนุสฺโส วา อคฺคปฺปตฺโต ปโมทตีติฯ

ณ บัดนี้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพุทธปฏิมามหกรรม และเสนาสนทานมัย ทรงพระราชอุทิศถวายที่เขตสังฆกัปปิยภูมิ อุปจารสีมา และเสนาสน์พร้อมทั้งเสนาสโนการอันอุดมประณีตแก่พระสงฆ์ผู้มาแล้วและยังไม่มาแต่จาตุทิศด้วยหลั่งพระเต้าทักษิโณทกเป็นสำคัญ และทรงรับปฏิบัติสามเณรหนึ่งรูปด้วยสลากวิธี ตรัสปวารณาพระองค์เป็นพระบรมไวยาวัจจกรตลอดวาระปีหนึ่งเป็นกำหนด นับว่าเป็นพระราชกุศลพิเศษมหาอัศจรรย์ควรที่เทพยดา มนุษย์พุทธศาสนิกบริษัททั้งหลาย จะอนุโมทนา

---

[๑] *สมเด็จพระวันรัต ปุณณทัตตมหาเถระ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร องค์ประถม*

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

สาธุการ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั่วไป อนึ่งพระบรมราชวงศ์ต่างพระองค์ ซึ่งได้รับพระราชทานส่วนสร้างกุฏิสำหรับพระอารามวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นกุฏิสำหรับพระสงฆ์สามเณรอยู่ได้ ๓๒ รูป ทั้งทรงรับปฏิบัติพระสงฆ์สามเณรทั้งปวงซึ่งอยู่ในพระอาราม องค์ละหนึ่งรูปๆ โดยสลากวิธี และตรัสปวารณาด้วยปัจจัย ๔ ตลอดวาระปีหนึ่งเป็นกำหนด ก็นับว่าเป็นพระกุศลพิเศษมหัศจรรย์เพราะยังไม่เคยมี ควรที่เทพดามนุษย์พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จะอนุโมทนาสาธุการแด่พระบรมราชวงศ์ ซึ่งทรงบริจาคทรัพย์สร้างเสนาะสนะ และได้ปวารณารับอุปฐากแก่ภิกษุสามเณรทั่วไป อนึ่งชนทั้งหลายอันนับเนื่องในพุทธศาสนิกชนและมิใช่พวกพุทธศาสนิกชน แต่หากนิยมยินดีเพราะอำนาจพระบารมี มาได้ส่วนด้วยถวายสิ่งของ คือ อิฐ ปูน ไม้ขอนสักเป็นต้นละสิ่งๆ และบางท่านก็บริจาคทุนทรัพย์มากบ้างน้อยบ้างตามกำลัง เป็นการสนองพระเดชพระคุณ ช่วยในการพระราชกุศลมิใช่น้อย และท่านที่ออกร้านขายของ หรือตั้งสถานที่เก็บเงินด้วยวิธีต่างๆ แล้วยกกำไรให้แก่วัด กับทั้งท่านผู้ได้ทรงขวนขวายในการโรงเลี้ยงอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์สามเณรทั่วไป และท่านที่ทรงปวารณาด้วยจตุปัจจัย และทรงปวารณาด้วยคิลานเภสัชและเวชกรรม อันเป็นสิ่งสำคัญละอย่างๆ หรือท่านผู้ถวายซึ่งสมณบริขารบางสิ่งบางอย่างแก่พระสงฆ์สามเณรในพระอารามนี้ก็ดี นับว่าเป็นบุญราศีอันประเสริฐ เพราะน้อยมื้อน้อยเวลาที่จะได้บำเพ็ญกุศลร่วมกับพระราชกุศลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเช่นนี้ ควรที่จะอนุโมทนาสาธุการแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงทั่วไป เพราะการสถาปนาวิหารเสนาสนะนี้ เป็นอนวัชชกรรมส่วนกุศลพ้นโทษ คงแต่คุณความดี ผู้ใดผู้หนึ่งพึงครหาติเตียนได้ว่าไม่เป็นกุศลวัตร เมื่อบุคคลผู้ใดมีศรัทธาบริจาคทรัพย์สร้างศาลาวิหารวัตถุสถาน เป็นที่อยู่เป็นที่อาศัยให้เป็นทานแก่ปฏิคคาหก ผู้นั้นได้ชื่อว่าให้ความสุข เมื่อปฏิคคาหกผู้ที่ได้อยู่อาศัยนั้น เจริญด้วยศีลสุตาทิคุณต่างๆ เท่าใดก็ได้ชื่อว่าสำเร็จด้วยกำลังของทายกผู้สร้างให้เท่านั้นทั้งสิ้น เมื่อมาถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยเขตสมบัติ คือพุทธศาสนกาลแล้ว ก็ย่อมไพบูลย์อิฐวิบากผลโสภณพิเศษยิ่งกว่านั้น เพราะท่าน

ผู้ปฏิคคาหกจำพวกใดได้อาศัยนอนนั่งในเสนาสนะนั้นๆ ได้ความสุขกายสุขจิตแล้ว ประกอบกิจอุคคหปริปุจฉาการเล่าเรียนศึกษาพระปริยัติ สั่งสอนบริษัทให้เลื่อมใส ได้ส้องเสพพระพุทธศาสนา บำเพ็ญภาวนานุโยค ปฏิบัติธุดงควัตร จนถึงภูมิอธิจิตอธิปัญญา ตลอดอาสวักขัยได้เป็นที่สุด บรรดาคุณส่วนโลกีย์และโลกุตตรเท่าใด เมื่ออาศัยสมาคมคือเสนาสนะเป็นที่อยู่เป็นที่อาศัยเป็นสุขสำราญแล้ว ก็จะสำเร็จคุณได้เท่านั้นทุกประการ บุคคลใดมีศรัทธาบริจาคทรัพย์สถาปนาสร้างวิหารเสนาสนะให้เป็นทานด้วยประการนั้น ผู้นั้นได้ชื่อว่า ให้ธรรมิการักขาอนุเคราะห์แก่พระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่าประพฤติอนวัชชกรรมธรรมสุจริตที่โบราณบัณฑิตได้ปฏิบัติมาแล้วเป็นแบบอย่าง ดังพระเจ้าพิมพิสารและราชคฤหเศรษฐีเป็นต้น ซึ่งได้กราบทูลอาราธนาพระทศพล ให้ทรงอนุญาตเสนาสนวัตรแก่สังฆบริษัทในพระพุทธศาสนา และเชิญพระบรมศาสดามาประทับรับภัตตาหารบิณฑบาตเป็นการฉลอง พระผู้ทรงพระภาคได้ทรงทำอนุโมทนาด้วยพุทธนิพนธประพันธคาถาว่า **สีตํ อุณฺหํ ปฏิหนฺติ** เป็นต้น ความในอนุโมทนาคาถานั้นว่า วิหารเสนาสนะที่อยู่และที่นอนที่นั่งบุคคลมุงและบังมีฝาและหลังคาประกอบด้วยเคหสัมภาระนี้ ย่อมมีคุณานิสงส์เป็นอันมาก คือห้ามกันกำจัดเย็นและร้อน และป้องกันอันตรายแต่สัตว์ร้ายพาฬมฤคทีฆชาติน้อยใหญ่ และสัมผัสเหลือบยุง และน้ำค้างน้ำฝนลมและแดดกล้าจัดเกิดขึ้นแล้ว เสนาสนะนั้นห้ามกันเสียได้มิให้มีมาถูกต้องพ้องพานปฏิคคาหกผู้ที่เข้าอยู่อาศัย อนึ่งก็เพื่อจะให้สำเร็จประโยชน์อันใหญ่ คือเป็นที่เร้นที่อาศัยให้เกิดสุขกายสุขจิตและเพื่อจะเพ่งอารมณ์เจริญฌาน และเพื่อจะเห็นวิเศษเห็นแจ้งชัดเจริญทางวิปัสสนา **วิหารทานํ สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺเธหิ วณฺณิตํ** วิหารทานการให้ที่อยู่แก่พระสงฆ์อันพุทธบุคคลทั้งหลายหากสรรเสริญแล้วว่า เป็นทานมัยกุศลอันเลิศวิเศษกว่าอามิสทานทั้งปวง เพราะเหตุนั้นบัณฑิตชนผู้มีปรีชาเมื่อเห็นพร้อม ซึ่งประโยชน์ตนแล้วควรสถาปนาสร้างวิหาร ที่อยู่ที่อาศัยให้เป็นที่รื่นรมย์ยินดีแล้วเชิญท่านผู้มีคุณพิเศษเป็นพหุสูตทรงธรรมทรงวินัยให้อยู่อาศัยในวิหารนั้น พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์ให้ข้าวน้ำขัชชโภชชาหารบิณฑบาต และผ้านุ่งห่มเครื่องเสนาสโนปการ

แก่ท่านผู้พหุสูตทั้งหลายนั้น ด้วยจิตเลื่อมใสแล้วในท่านผู้พหุสูตทั้งหลายผู้ซื่อตรง ดำรงข้อปฏิบัติในธรรมวินัย **เต ตสฺส ธมฺมํ เทเสนฺติ** ท่านผู้พหุสูตทั้งหลายนั้น ได้อาศัยพึ่งกำลังธรรมิกานุเคราะห์มีความสุขด้วยประการทั้งปวงนั้น ก็ย่อมจะสำคัญคุ้นจิตประกอบกิจปัจจุปการแสดงธรรม สั่งสอนเป็นธรรมเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวง แก่ทายกผู้เจ้าของเสนาสนะนั้น ทายกผู้เจ้าของนั้นได้รอบรู้ธรรมใด ได้ประกอบสัมมาประโยคจนถึงอาสวักขัย เป็นผู้ไม่มีอาสวโทษ ระงับดับทุกข์ทั้งปวงได้เป็นอานิสงส์คุณในที่สุดเสนาสนทาน สมเด็จพระโลกนาถบรมศาสดาจารย์ทรงแสดงอานิสงส์แห่งวิหารทานโดยอาทิสังเขป ดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามาฉะนี้ฯ

สมเด็จบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสนาสนทานมัย ณ ครั้งนี้เป็นมหายัญญวิธีโกลาหล ควรเป็นที่สรรเสริญของสาธุชนในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นอรรคศาสนูปถัมภยกย่องพระพุทธศาสนา อันนับเนื่องในธรรมิกวงศ์อันดำรงสืบมาแต่ในเบื้องต้นพุทธกาล หากจะเป็นคุณนิมิตให้สำเร็จกิจตามพระราชประสงค์ทุกประการ เพราะพระบรมราชศรัทธาปสาทาทิคุณตั้งมั่นในพระรัตนตรัยอันจะให้สำเร็จพรประสิทธิ์ได้ในไตรทวาร ตามพุทธนิพนธประพันธ์ อัคคัปปสาทคาถาว่า **อคฺคโต เว ปสนฺนานํ อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ** นรชาติสาธุชนผู้ปรีชาเมื่อแสวงหาสิ่งที่จริงที่แท้ ครั้นทราบแน่ซึ่งปกติธรรมที่เลิศล้นคงทนแก่ปัญญาของนักปราชญ์แล้ว จึงเกิดความเลื่อมใสขึ้นตามวัตถุที่เลิศจริง คือเลื่อมใสแล้วในพระพุทธเจ้าอันเลิศ เป็นทักขิเณยยบุคคลอันประเสริฐ และเลื่อมใสแล้วในพระธรรมอันเลิศเป็นธรรมประเสริฐนำมาซึ่งความสุข ด้วยเข้าไประงับเสียซึ่งราคาทิกิเลสทุกข์ให้ปราศจากสัตวสันดาน และเลื่อมใสแล้วในพระสงฆ์อันเลิศ ซึ่งเป็นบุญเขตของประชุมชนผู้ที่เลื่อมใส เมื่อนรชาติได้จัดสรรไทยธรรมส่วนประณีตบริจาคถวายแก่รัตนะทั้ง ๓ ให้สมควรกัน บุญกุศลแล้วด้วยยัญญบริจาคนั้น นับว่าเป็นยอดกุศลล้นพ้นเต็มที่ สามารถจะอำนวยวิบากผลล้วนแต่ที่อุดมประณีตทุกประการ **อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ**

สุขํ พลํ คือจะมีอายุเจริญยืนยาวสิ้นกาลนาน และจะมีพรรณสีกายผ่องใส ทั้งกิตติยศกิตติคุณจะปรากฏไปทั่วทิศ ความสุขสำราญกายสำราญจิต ทั้งกำลังกายและกำลังปฏิภาณปรีชาส่วนที่เลิศล่วงปกติสามัญวิสัย **อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี อคฺคธมฺมสมาหิโต** ผู้มีเมธาปรีชาดี เมื่อมีจิตดำรงมั่นในรัตนะทั้ง ๓ ได้ให้ได้บริจาคไทยธรรมที่เลิศอุทิศบูชา **เทวภูโต มนุสฺโส วา อคฺคปฺปตฺโต ปโมทติ** เมื่อเกิด ณ ภพสถานใดๆ เป็นเทพยดาหรือมนุษย์ก็ดี ย่อมถึงความเป็นคนเลิศล้นบันเทิงสารภิรมย์ยินดีอยู่ ณ ที่นั้นๆ พระพุทธนิพนธ์ อัคคัปปสาทคาถาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสพระวาจาจริงไม่วิปริตได้ภาษิตแล้วเป็นความสัตย์ ขอสรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลพระชนมสุขสถาพร จงประสิทธิ์สำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าให้ทรงพระเกษมสำราญนิราศภยุปัท-ทวโรคาพาธพยาธิทุกข์ ให้เสด็จดำรงในมไหสวริยสมบัติสุขสิ้นกาลนาน ด้วยอำนาจพระราชกุศลประโยคสมบัติหากบันดาลให้เป็นไป โดยพระบรมราชหฤทัยประสงค์สิ้นทุกประการ อนึ่ง พระบรมวงศานุวงศ์ เสนามาตย์ราชบริพารและอาณาประชากร อันได้โดยเสด็จในการพระราชกุศลครั้งนี้ จงถึงความสุขสิริสวัสดิ์ศุภอรรถอิฐวิบูลผล เจริญชนมายุวรรณะสุขะพละทุกประการฯ

ธมฺมิโก โย มหาราชา ปญฺจโม จกฺกิวํสิโก
ญาโต ปรมินฺทรมหา- จุฬาลงฺกรโณ อิติ

สมเด็จพระมหาราชเจ้า ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ ๕ อุบัติในจักรีบรมราชวงศ์ ผู้ทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงพระนามปรากฏว่า สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระองค์ใด

สงฺขาย สฺยามรฏฺฐสฺส สนฺธาตา จ ทยาลุโก
ปิโย จ รฏฺฐวาสีนํ อคฺคสาสนฌุมฺภโก

พระองค์ดำรงสยามรัฐมณฑลโดยรอบคอบ ทรงประกอบด้วยพระกรุณายิ่งนัก เป็นที่รักของอาณาประชาชนชาวสยามราษฎร์ เป็นอรรคศาสนูปถัมภก

พุทฺธาทิมามโก เจว　　ภิกฺขูนํ อุปการโก
อตฺถกาโม หิเตสี จ　　สาสนสฺเสว วุฑฺฒิยา

พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธาทิรัตน์ และทรงอุปการะแก่พระภิกษุทั้งหลาย มีพระราชหฤทัยประสงค์ต่อประโยชน์ และทรงแสวงสิ่งเกื้อกูล เพื่อความเจริญแก่พระพุทธศาสนา

โส ตาทิสตฺถมาคมฺม　　นานาชนมโนหรํ
ปญฺจมปฺปวิตฺตํ นาม　　อารามํ อภิการยิ

สมเด็จพระมหาราชเจ้าพระองค์นั้น ได้ทรงสร้างพระอาราม มีนามว่า วัดเบญจมบพิตร อันวิจิตรเป็นที่นำความรื่นรมย์ใจมาแก่ชนพวกต่างๆ เพราะอาศัยประโยชน์ที่จะให้พระศาสนาเจริญเช่นนั้น

สพฺเพ มยํ ยตีภูตา　　อิธาราเม นิวาสิโน
ราชูปถมฺภมนฺวาย　　สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน
สิกฺขาม ปฏิปชฺชาม　　ยถาสตฺติ ยถาพลํ

อาตมภาพทั้งปวง ผู้บำเพ็ญพรตสมณธรรมอยู่ประจำในพระอารามนี้ อาศัยพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้ศึกษาได้ปฏิบัติในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามกำลังและสามารถ

เย เย เทวา วิหาสฏฺฐา　　รกฺขกา จ ยสสฺสิโน
เตสํ ปตฺติญฺจ ทชฺชาม　　อนุโมทนฺตุ สพฺพโส

เทพยดาเหล่าใดๆ ผู้ตั้งอยู่ในเวหาสก็ดี อารักขเทพยดาก็ดี ผู้มีอิศริยยศ อาตมภาพขอให้ส่วนกุศลแก่เทพยเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น ขอจงอนุโมทนาด้วยประการทั้งปวง

วตฺถุตฺตยปฺปสาเทน ชนตานุทฺทยาย จ
เทวานญฺจานุภาเวน มหาราชา มหิปฺปติ
ทีฆายุโก สุขี โหตุ อโรโค อกุโตภโย

ขอสมเด็จพระมหาราชเจ้าผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน จงทรงมีพระชนมายุยืนนาน ทรงเจริญพระบรมสุข ปราศจากพระโรคาพาธ ไม่มีภัยมาแต่ที่ใดๆ ด้วยอำนาจที่พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธาทิรัตน์ และทรงพระกรุณาประชาราษฎร์ และด้วยอานุภาพแห่งเทพยดา

ราชาภิปาลิตํ รฏฺฐํ ผีตํ สฺยามานเมวิทํ
เวปุลฺลิทฺธิญฺจ ปปฺโปตุ ภิยฺโย ภิยฺโย ว สพฺพทา

ขอให้พระราชอาณาจักรสยามรัฐนี้ อันสมเด็จพระมหาราชเจ้าทรงบำรุงปกครอง จงถึงความไพบูลย์ และมีอำนาจยิ่ง ในกาลทั้งปวงเทอญฯ

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ
พุทฺธาทิเกว เอตสฺมึ อมฺหากํ สทฺธเจตโส

ขอผลแห่งจิตที่เลื่อมใสในพระพุทธาทิรัตน์นี้ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ แด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทุกประการ ดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามาฉะนี้ ฯ

พระธรรมเทศนา

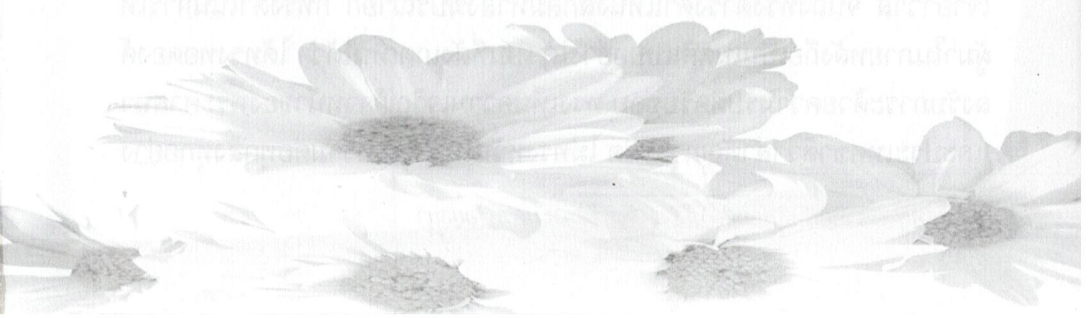
อริยวงสกถา

โดย

สมเด็จพระวันรัต

(โฆสกมหาเถร)

วัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

จตฺตาโร เม ภิกฺขเว อริยวํสา อคฺคญฺญา รตฺตญฺญา

วํสญฺญา โปราณา อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปุพฺพาติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในอริยวงสกถา พรรณนาเรื่องอริยวงศ์ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปแก่การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระอัฐิ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบำเพ็ญเป็นการทรงบูชาสักการะพระมหาเถระผู้ทรงเป็นประธานในสังฆมณฑลทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรได้ทรงสถาปนาไว้ว่า **"สกลมหาสังฆปริณายก"** ตามนิยมในพระพุทธศาสนา และตามขัติยราชประเพณี เป็นที่ประจักษ์ชัดได้ว่า แม้แต่จะเหลือเพียงพระอัฐิก็ควรแก่การบูชาสักการะ เพราะสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุณณสิริมหาเถระ) พระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยพระคุณธรรมและทรงบำเพ็ญประโยชน์ควรแก่การบูชาสักการะอย่างยิ่ง ณ วโรกาสบัดนี้ ขอรับพระราชทานพรรณนาพระคุณธรรมและการทรงบำเพ็ญประโยชน์ พอเป็นเครื่องอนุสรณ์

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้น ได้ทรงอาศัยพระบุญญาธิการในอดีต ตามหลักธรรมข้อว่า **ปุพฺเพกตปุญฺญตา** และได้ทรงประคับประคองพระองค์ตามหลักธรรมข้อว่า **อตฺตสมฺมาปณิธิ** ทรงวางพระองค์ได้เหมาะสมควรแก่การสักการะเคารพ พระองค์จึงทรงสามารถบำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายโลก ทั้งฝ่ายธรรมทั้งแก่พุทธจักรและอาณาจักร ทั้งส่วนพระองค์และส่วนผู้อื่น เมื่อทรงรับภาระในการบริหารการปกครอง เริ่มต้นตั้งแต่ทรงเป็นเจ้าอาวาส จนถึงทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ก็ทรงดำเนินการให้ผู้มาในภายหลังถือเป็นเนตติแบบอย่างได้ เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่า ได้ทรงทอดองค์ลงรับภาระด้วยความรับผิดรับชอบ ทรงเห็นความเจริญก้าวหน้าของพระศาสนาและประเทศชาติว่าสำคัญกว่าชีวิต ไม่ทรงหวั่นไหว ครั่นคร้ามต่อทุกสิ่งทุกอย่าง

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

เมื่อทรงเห็นว่า การกระทำนั้นถูกต้อง ชอบด้วยเหตุ ดังเช่นทรงตักเตือนพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่ปกครองว่า *"อย่าทำตนเป็นตัวหนอนที่คอยกัดกินใบโพธิ์แต่จงช่วยกันรักษาต้นโพธิ์คือพระศาสนา"* ไม่ทรงหวั่นว่า พระสังฆาธิการทั้งหลายจะโกรธเคืองเพราะคำตักเตือน ได้ทรงเตือนพระเถรานุเถระอยู่เสมอว่า *"ให้ปฏิบัติตนด้วยเคร่งครัดต่อพระราชกรณียกิจของสมเด็จบรมพิตรอันมีส่วนมาเกี่ยวเนื่องกับการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา แม้พระองค์ก็ทรงถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อพระราชกรณียกิจอันมาเนื่องกับพระองค์ เช่น ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียน ที่สมเด็จพระบรมบพิตรทรงมอบหมาย แม้จะประชวรก็ได้เสด็จไปเป็นประธานในการประชุมเรื่องโรงเรียนถึงกับทรงเป็นลมในที่ประชุมนั้น ได้ทรงปรารภในท่ามกลางพระเถรานุเถระ พระสังฆาธิการเสมอว่า ให้ช่วยกันส่งเสริม* ***"โรงเรียนในหลวง"*** *"*

ในด้านการศึกษา แม้พระองค์มิได้ทรงดำรงตำแหน่งโดยเฉพาะ แต่ได้ทรงส่งเสริมทั้งของฝ่ายบ้านเมืองและของคณะสงฆ์ ในหมู่พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาต่างตระหนักถึงน้ำพระทัยที่ประกอบด้วยพระเมตตาและพระกรุณาในเรื่องนี้โดยทั่วกัน

ในด้านการประกาศพระศาสนา หรือที่เรียกว่า *การเผยแผ่* พระองค์ได้ทรงทำอย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่นับว่าสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การเสด็จไปทรงเจริญศาสนไมตรีกับประมุขศาสนาคริสต์ ณ กรุงโรม ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ในกาลใดที่ทางราชการบ้านเมืองประสงค์ให้พระสงฆ์ช่วยในการอบรมและเผยแผ่พระศาสนา ในกาลนั้น พระองค์จะต้องทรงเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งโดยตำแหน่งและโดยส่วนพระองค์

ในด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างวัดวาอาราม ได้ทรงแนะนำ ตักเตือนอยู่ตลอดเวลา เช่นพระอารามหลวง ก็ทรงเตือนว่า **"ให้นึกถึงพระมหากษัตริย์ผู้ทรงสร้าง หรือทรงสถาปนาวัดนั้น ๆ"** ไม่ทรงนิยมการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์ไม่คุ้มราคาและคุ้มค่า

กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงสอดส่องดูแล ทั้งโดยตำแหน่งหน้าที่และแม้มิได้ทรงมีหน้าที่ โดยเฉพาะในเรื่องนั้นๆ เมื่อกล่าวโดยตำแหน่ง พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งตั้งแต่ชั้นต่ำและสูงขึ้นโดยลำดับ ทรงดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีในสมัยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ถึง ๒ ตำแหน่ง แต่ต่างคราว คือทรงเป็นสังฆมนตรี ว่าการองค์การเผยแผ่ และสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการ แม้พระองค์จะทรงดำรงตำแหน่งต่างๆ จนถึงชั้นสูงสุด คือ ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ทรงมั่นคงในพระธรรมวินัย ทั้งทรงแนะนำหมู่สงฆ์ให้ปฏิบัติเช่นนั้นด้วย เช่นทรงมักน้อย สันโดษ ประจำพระอัธยาศัย เป็นต้น พระปฏิปทาของสมเด็จพระสังฆราช พระองค์นั้น จึงสมกับพระนามที่เป็นพระราชทินนามว่า **"สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ"** และสมด้วยพระบาลีพุทธวัจนะที่ได้รับพระราชทานยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นแห่งเทศนานี้ว่า **จตฺตาโร เม ภิกฺขเว อริยวํสา** เป็นต้น แปลเป็นใจความว่า

*"**อริยวงศ์** คือ **ธรรมที่เป็นวงศ์ของพระอริยะ ๔ ประการ** ปราชญ์รู้กันว่าเลิศ รู้จักกันมานาน รู้กันว่าเป็นแนวดำเนินของคนดี เป็นหลักธรรมเก่าแก่ ในอดีตก็ไม่ถูกรังเกียจ ในปัจจุบันก็ยังไม่ถูกรังเกียจ แม้ในอนาคตก็จักไม่ถูกรังเกียจ สมณพราหมณาจารย์ที่เป็นนักปราชญ์ตำหนิไม่ได้เลย อริยวงศ์ ๔ ประการนั้น คือ*

๑. สันโดษด้วยเครื่องนุ่งห่มตามมี ตามได้ ตามควร
๒. สันโดษอาหารตามมี ตามได้ พอเหมาะสม
๓. สันโดษด้วยที่อยู่อาศัยตามมี ตามได้ พอเพียงที่อาศัยได้
๔. ยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่เป็นกุศล ยินดีในการละสิ่งที่เป็นอกุศล"

ผู้ที่ขยัน ไม่เกียจคร้าน มีความรู้ มีสติ ตั้งมั่นอยู่ในอริยวงศ์ ๔ ประการดังกล่าว เรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ผู้ที่ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ จะอยู่ในทิศใดก็ตาม ย่อมข่ม ย่อมทำลายความยินดียินร้าย หรือความหมองมัวแห่งจิต ย่อมกล้ำกรายเข้ามาไม่ได้ มีอรรถาธิบายโดยสังเขปดังนี้

อริยวงศ์ คือ **วงศ์ของท่านผู้เจริญ ผู้ประเสริฐ** อันได้นามว่า พระอริยะ โดยความหมาย คือ ธรรมะที่ท่านผู้เจริญ ผู้ประเสริฐ ได้นิยมนับถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นของเก่าแก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประมวลมาแสดงไว้

คำว่า **อริยะ** ตรงกับคำว่า **อารยะ** ในพระพุทธศาสนา หมายถึง **ท่านผู้เจริญทางจิตใจ** คือมีจิตใจประกอบด้วยธรรม โดยความหมายอย่างสูง หมายถึง ท่านผู้ทำลายกิเลสได้เด็ดขาดเป็นขั้นๆ จนถึงทำลายได้หมดสิ้นไม่มีเหลืออยู่

อริยวงศ์ ๓ ข้อต้น เกี่ยวกับวัตถุ หรือโดยโวหารหนึ่งคือปัจจัย ซึ่งเป็นเครื่องอาศัยดำรงชีวิต อันหมายรวมถึงเครื่องอุปโภค บริโภค ของแลกเปลี่ยนทุกอย่าง ท่านผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ย่อมมีสันโดษ คือยินดีในสิ่งดังกล่าวที่เป็นของตน และเป็นของที่มีขึ้นโดยชอบด้วยธรรม อันกล่าวได้ว่า เป็นของสมควรทุกด้าน ชีวิตของท่านจึงอยู่ในหลักของสัมมาชีวะ รู้จักอิ่ม รู้จักพอ และรู้จักเฉลี่ยไปถึงผู้อื่น ไม่ให้ความมีของตน ห่างกับความมีของบุคคลอื่นจนเกินเหตุ รู้จักหาวิธีให้ความพอดีระหว่างบุคคลเกิดขึ้น เพราะสันโดษตรงกันข้ามกับความโลภ ซึ่งมุ่งแต่จะได้ ความโลภ เห็นแก่ได้ ไม่เลือกผิดถูกหรือสุจริต ทุจริต ทำให้เกิดช่องว่างในสังคม แต่สันโดษทำลายช่องว่างในสังคม ดังนั้นความสันโดษในวัตถุทั้ง ๓ ประการดังกล่าว จึงเป็นธรรมที่ควรประพฤติ เป็นวิธีที่จะให้เกิดความเจริญและความสุข เป็นวงกว้างทั่วไป เป็นธรรมที่เหมาะทั้งในฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายบรรพชิต

ส่วนอริยวงศ์ข้อที่ ๔ คือ ยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่เป็นกุศลและยินดีในการละสิ่งที่เป็นอกุศลนั้น หมายถึงจิตใจโดยเฉพาะ โดยตรง มุ่งถึงจิตใจที่เจริญ พระพุทธองค์ทรงชี้ถึงจิตใจที่เจริญว่าเป็นจิตใจที่ยินดีในการทำสิ่งที่ดีอย่างหนึ่ง ยินดีในการละสิ่งที่ไม่ดีอย่างหนึ่ง สิ่งใดที่ดี นำเข้ามาเก็บรักษาไว้ในจิตและทำให้เจริญยิ่งขึ้น สิ่งใดที่ไม่ดี ขับออกไปจากจิต ไม่ให้ติด ไม่ให้อิงอาศัยอยู่ และหาวิธีสกัดกั้นไม่ให้หวนกลับมาอีก ทั้งมุ่งหมายถึงความไม่ท้อถอย ไม่ย่อหย่อน ไม่หยุดในการทำความดี ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้มีใจความว่า

"ธรรม ๒ ประการ คือ **ความไม่สันโดษในสิ่งที่เป็นกุศลหนึ่ง ความไม่ย่อหย่อนในความเพียรที่ได้เริ่มไว้หนึ่ง"** มีความหมายว่า แม้จะสันโดษยินดีในวัตถุตามที่มีของตน แต่ไม่นิยมความพอใจในสิ่งที่เป็นกุศลว่า "ทำเพียงเท่านี้พอแล้ว" ความเข้าใจในสันโดษที่ถูกต้องและใช้สันโดษในทางที่ถูก คือ สันโดษในวัตถุที่มี ที่ได้ของตนอันชอบด้วยธรรม แต่ไม่สันโดษ คือยินดีว่า "พอ" ในการทำความดีและละความชั่ว เมื่อเข้าใจและใช้สันโดษในทางที่ถูกเช่นนี้ ก็จะเกิดความสุขความเจริญ สร้างความเป็นอารยะตามหลักธรรม ผู้ปฏิบัติได้ก็ชื่อว่า เป็นอารยชน หรืออริยชน อยู่ในหมู่ใด คณะใด ก็ทำให้หมู่นั้น คณะนั้นเป็นอารยะ ควรแก่การเรียกว่า **"อารยะประเทศ"**

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุณณสิริมหาเถระ) ทรงมีพระมนัสและพระจริยามั่นอยู่ในสันโดษ ที่เรียกว่า "อริยวงศ์" สมกับราชทินนามที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้พระราชทานว่า "สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ" ทุกประการ

พระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญพระราชทานจึงสมด้วยพระจริยาของสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้น และเป็นการทรงประกาศยกย่องแล้ว ซึ่งพระเกียรติคุณของพระมหาเถระผู้ทรงหนักแน่นในพระธรรมวินัย ทั้งทรงนำให้เกิดเนตติแบบอย่าง และเกิดความชื่นชมโสมนัสในสังฆมณฑลและพุทธบริษัททั่วไปตลอดกาลนาน

ขอพระราชกุศลที่สมเด็จบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญแล้วนี้ จงอำนวยวิบากสมบัติแก่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุณณสิริมหาเถระ) ในสัมปรายภพทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนายุติด้วยกาลเวลา ด้วยประการฉะนี้ฯ

ขอถวายพระพร

พระธรรมเทศนา

เปตานปูชากถา

โดย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(ชุตินฺธรมหาเถร)
วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนา เปตานปูชากถา

โดย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(ชุตินฺธรมหาเถร)

วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เปตาน ปูชา จ กตา อุฬาราติฯ

บัดนี้ จักได้วิสัชนาพระธรรมเทศนาในเปตานปูชากถา แสดงเรื่องการบูชาท่านผู้ละโลกนี้ไปแล้ว ฉลองศรัทธาประดับสติปัญญา เป็นส่วนเพิ่มพูนกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ที่คณะศิษย์ฝ่ายคฤหัสถ์เป็นส่วนใหญ่ และเจ้าคุณพระราชโมลี วัดทินกรนิมิต จังหวัดนนทบุรี ได้มาร่วมในการบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ด้วยได้มาปรารภบำเพ็ญ ณ บัดนี้และขณะนี้เฉพาะหน้าโกศศพท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (จนฺทสิริมหาเถร) ผู้ถึงแก่มรณภาพไปแล้ว เพื่อประมวลกุศลผลบุญอันเกิดจากการบำเพ็ญทักษิณาในครั้งนี้ อุทิศเป็นธรรมพลีถวายแด่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (จนฺทสิริมหาเถร) ด้วยแรงแห่งความเคารพนบนอบนับถือบูชาและด้วยแรงแห่งกตัญญูกตเวทิตาธรรมประกอบกัน เมื่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง ถึงการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายท่านครั้งนี้ ก็คงจะชื่นชมยินดีอนุโมทนา

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

สาธุการในกุศลส่วนทักษิณานุปทานถวายครั้งนี้ และด้วยอำนาจที่อนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรอื่นตรัสเรียกให้ชื่อว่า **"ปัตตานุโมทนามัย"** บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นแผ่ให้ ข้อนี้เอง ย่อมเป็นเหตุปัจจัยที่จะดลบันดาลให้บังเกิดทิพยสมบัติแด่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ตามสมควรแก่คติในสัมปรายภพทุกประการ เป็นอันสมมโน-ปณิธานความปรารถนาของคณะท่านเจ้าภาพผู้เป็นศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวแล้ว การบำเพ็ญกุศลเนื่องในการศพ จะปรารภเหตุใดเหตุหนึ่งก็ตาม การทำบุญประเภทนั้นท่านจัดเข้าในประเภทอวมงคล เพราะปรารภคนตายเป็นที่ตั้ง ส่วนการบำเพ็ญกุศลอย่างอื่นอันไม่ปรารภผู้ที่ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วท่านเรียกว่า เป็นการมงคล การทำบุญในพระพุทธศาสนาท่านบัญญัติแยกไว้เป็น ๒ การบำเพ็ญกุศลทักษิณาในครั้งนี้แม้จะยอมรับตามคติที่ท่านกำหนดไว้ก็เป็นอวมงคลก็ตาม แต่การที่คณะศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้สมัครสโมสรพร้อมเพรียงกันบำเพ็ญ ณ บัดนี้ เพราะปรารภเหตุหลายสถานล้วนเป็นคุณธรรมที่น่าปรารถนาและเป็นคุณธรรมที่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้แก่ผู้บำเพ็ญควรกล่าวได้ตามมงคลสูตรว่า คุณธรรมที่บันดาลหรือชักนำให้คณะศิษย์ได้กุศลในครั้งนี้ ล้วนเป็นมงคลแก่ตนทุกๆ ท่าน เพราะตามความในมงคลสูตรนั้น แสดงให้เห็นชัดว่าการเคารพก็ดี การนบนอบก็ดี การบูชาสักการะก็ดี แต่ละประการก็ล้วนเป็นมงคลที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมงคลสูตรทั้งสิ้น แม้กตัญญูกตเวทิตาธรรมพระองค์ก็ตรัสว่าเป็นอุดมมงคลเช่นเดียวกัน ผู้ใดก็ตามเมื่อมาได้กระทำสิ่งที่เป็นมงคล ความเจริญรุ่งเรืองก็ย่อมจะมีแก่ผู้นั้น การบำเพ็ญทักษิณานุปทานครั้งนี้ปรารภคุณธรรมล้วนเป็นอุดมมงคลทั้งสิ้น เฉพาะที่ปรารภความกตัญญูนั้นมีพระพุทธภาษิตในพระสูตรอื่นที่แสดงไว้เป็นหลักอันพุทธบริษัท จะพึงกำหนดจดจำ และนำไปประพฤติปฏิบัติ พระพุทธภาษิตที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังกล่าวนั้นมีอยู่ว่า **"ภูมิ เว สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา** *ความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีเป็นภูมิของคนดีทั้งหลาย"* ดังนี้ ในพระพุทธวจนะนี้ พระบาลีที่แสดงถึงความกตัญญูกตเวทีก็เป็นที่เข้าใจกันเป็นส่วนมากว่าหมายถึงอะไร?

คำว่าคนดีเล่า ก็เข้าใจกันอยู่เป็นส่วนมากว่าหมายถึงคนเช่นไร ที่ยังเป็นปัญหาอยู่ก็เฉพาะพระบาลีที่พระองค์ตรัสไว้ที่ว่า **ภูมิ** หรือ **ภูมิ เว** เว ตัดออก เหลือคำว่า **ภูมิ** ภูมิ เป็นภาษาบาลี ท่านแปลเป็นไทยกันไว้เป็นหลายอย่าง ในที่บางแห่งคำว่า **ภูมิ** แปลว่า *ชั้น* ในที่บางแห่งคำว่า **ภูมิ** แปลว่า *พื้น* ในที่บางแห่ง คำว่า **ภูมิ** แปลว่า *แผ่นดิน* กตัญญูกตเวทิตาธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นภูมิของคนดีนั้นหมายเอาลักษณะเช่นนี้ ที่ว่าเป็นพื้น เป็นชั้น หรือเป็นแผ่นดิน พิเคราะห์ตามพระพุทธวจนะนี้แล้ว พิเคราะห์ตามคุณธรรม คือกตัญญูกตเวทิตาธรรมแล้ว จะพึงเห็นได้ว่า กตัญญูกตเวทิตาธรรมเป็นได้ทั้ง ๓ ลักษณะ ลักษณะที่แปลว่า ชั้น หมายความว่า คนเรานั้นที่จะดีได้ต้องเป็นคนมีชั้น จะชั้นไหนก็ตาม แต่ก็อยู่ในประเภทรวมว่า ชั้นดี เพราะดีนั้นก็มีอยู่หลายชั้นซึ่งจะไม่กล่าวถึง เพราะฉะนั้นที่หมายถึงชั้น ก็หมายความในลักษณะที่ดี ถ้าแปลว่าหมายถึงพื้น ก็หมายความว่าคนเรา ที่จะดีได้นั้นต้องมีพื้นฐานเป็นที่รองรับ ถ้าไม่มีพื้นฐานที่รองรับความดีอันนั้นก็จะอยู่ไม่ได้หรือไม่มีที่ตั้ง กตัญญูกตเวทิตาธรรมจึงเป็นพื้นฐานอย่างสำคัญที่จะได้นามว่าเป็นคนดี อันนี้พอเข้าใจง่ายๆ แต่ที่แปลว่า แผ่นดิน จะมารวมกันเข้าเป็นคุณลักษณะของกตัญญูกตเวทิตาธรรมนั้นค่อนข้างจะเข้าใจยาก ความจริงก็เข้ากันได้ ถ้าเรานึกถึงลักษณะอันแท้จริงของแผ่นดินว่าลักษณะอันแท้จริง มีอย่างไรบ้างแล้วก็ทราบกันได้ทั่วไปว่าแผ่นดินเป็นที่อยู่ เป็นที่อาศัย เป็นที่ทำมาหากิน เป็นที่เกิดแห่งธัญชาติ ติณชาติ หรือรุกขชาติ เป็นที่เกิดแห่งแร่ธาตุนานาชนิด ขาดแผ่นดินเสียอย่างเดียวทุกสิ่งทุกอย่างก็ขาดหมด มนุษย์ก็จะมีไม่ได้ ความร่มเย็นเป็นสุขทั้งหลายก็จะมีไม่ได้เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่า กตัญญูกตเวทิตาธรรมเป็นแผ่นดินนั้น ก็น่าจะสงเคราะห์เข้าได้ในลักษณะของแผ่นดิน เพราะถ้าคนเรานั้นจะมีอะไรอื่นก็ตาม แต่ถ้าขาดกตัญญูกตเวทิตาธรรมอย่างเดียว ก็เป็นอันล้มหมด ที่ว่าล้มนั้นเพราะคุณธรรมอันนี้เป็นพื้นฐาน เป็นที่ตั้ง เป็นที่เกิดเป็นที่ให้ความร่มเย็น เป็นสุขทั้งกายทั้งใจ เมื่อคุณธรรมนี้ไม่มีแล้ว สิ่งอื่นจะบังเกิด

มีไม่ได้ คณะศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์มาตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทิตา-ธรรม ประการหนึ่ง จึงได้ร่วมกันมาบำเพ็ญกุศลทักษิณา ดังที่ปรากฏอยู่ ณ บัดนี้ จะไม่บำเพ็ญกุศลทักษิณาจะได้หรือไม่ ความจริงพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตรัสบังคับว่าต้องทำ ถ้าไม่ทำจะตกนรกก็หาไม่ แต่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า การบำเพ็ญทักษิณาเป็นกรณียะคือเป็นหน้าที่ของบุคคลที่มีชีวิตอยู่พึงกระทำตามโอกาสตามความสามารถที่ตนจะพึงกระทำได้เพียงใด ตรัสไว้ในหลายพระสูตรไม่ใช่เฉพาะในติโรกุฑฑสูตรพุทธภาษิตเท่านั้น แม้ในพระสูตรอื่นๆ ก็มี การกล่าวถึงการบำเพ็ญทักษิณา ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นกรณียะหรือเป็นหน้าที่นั้น ถ้าจะลองตั้งปัญหาขึ้นว่า เพราะเหตุใดพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้บำเพ็ญทักษิณาเพื่ออุทิศให้แก่ท่านผู้ที่ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วหรือกล่าวง่ายๆ ว่าท่านผู้ที่ตายไปแล้ว ทักษิณาที่ทรงสอนไว้นั้น เป็นการสมเหตุสมผลและเป็นการถูกต้องทั้งสิ้น เพราะบุคคลทั้งสองฝ่ายเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ย่อมจะมีสายสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในระหว่างกันและกันใกล้ชิดติดต่อกันอย่างยิ่งบ้าง พอประมาณบ้าง เล็กน้อยบ้าง ที่จะไม่ใกล้ชิดติดต่อกันเลยนั้น พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตรัสสอนว่าควรจะบำเพ็ญทักษิณา ที่ตรัสสอนไว้นั้นพิจารณาตามพระสูตรจะเห็นได้ว่า บุคคลทั้งสองฝ่ายนั้นล้วนมีความเกี่ยวเนื่องด้วย ที่ขอเรียกเป็นศัพท์ว่า **“สายสัมพันธ์”** ในระหว่างกันและกันทั้งสิ้น สายสัมพันธ์ที่พระองค์ได้ตรัสไว้มีปรากฏชัดที่สุดอยู่ในพระสูตรหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าติโรกุฑฑสูตรพุทธภาษิต ขอนำความเป็นภาษาไทย มากล่าวอ้างทีเดียวว่า สายสัมพันธ์ที่ตรัสไว้ในพระสูตรนั้นมีอยู่ ๕ สายด้วยกัน คือ

สายที่ ๑ คือ การให้

สายที่ ๒ คือ การกระทำ

สายที่ ๓ คือ การเป็นญาติ

สายที่ ๔ คือ การเป็นมิตร

สายที่ ๕ คือ การเป็นสหาย

สายสัมพันธ์ทั้ง ๕ สายนี้ ที่บุคคลมีอยู่ในระหว่างกันและกันครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดล้มหายตายจากไปแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งที่ยังมีชีวิตอยู่จะปฏิเสธหรือจะไม่กล่าวรับเพราะเข้าใจเอาเองว่าสายสัมพันธ์อันนั้นย่อมสูญสิ้น ย่อมขาดสิ้น ย่อมหมดสิ้นไปแล้วในระหว่างเราทั้งสอง ไม่มีใครที่จะกล่าวปฏิเสธได้ดังนี้ ที่ไม่สามารถกล่าวปฏิเสธได้ดังนั้นก็เพราะสายสัมพันธ์ทั้ง ๕ สาย สายใดสายหนึ่งหรือทุกสาย ได้เข้ามาฝังอยู่ในจิตใจของบุคคลทั้งสองฝ่ายที่รวมเรียกว่า **"มโนธรรม"** มโนธรรมตัวนี้แหละ เป็นตัวการอันสำคัญที่สุดที่จะดลบันดาลให้บุคคลกล่าวอ้างหรือกล่าวปฏิเสธไม่ได้ ดังที่กล่าวแล้ว จะต้องยอมรับว่าสายสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นยังมีอยู่หาได้สิ้นสุด หมดสิ้น หรือสูญหายเสื่อมสลายไปเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งนี้ไม่ คณะศิษย์ได้บำเพ็ญกุศลครั้งนี้กล่าวได้โดยไม่ผิดว่า เพราะอาศัยสายสัมพันธ์ทั้ง ๕ สายนั้น สายใดสายหนึ่งหรือหลายสายรวมกัน เฉพาะสายที่ ๑ กับสายที่ ๒ เป็นอันมาก

สายที่ ๑ คือการให้ ให้อะไร ไม่ได้หมายเฉพาะการให้วัตถุสิ่งของให้ความรู้ในเชิงวิชา ให้คำแนะนำชี้แจงเตือนสั่งสอน ให้วัตถุสิ่งของตลอดลงมาถึงให้อภัย ระหว่างอาจารย์กับศิษย์นั้นรู้สึกว่าให้อภัยกันเป็นอย่างมาก โกรธเกลียดกันประเดี๋ยวเดียวก็เลิกกัน อันนั้นก็สืบเนื่องมากจากการให้อภัย ไม่มีศิษย์ผู้ใดที่ปฏิเสธว่าตนไม่ได้เคยรับอภัยจากครูบาอาจารย์ และคนเรานั้นต้องมีครูบาอาจารย์ จริงอยู่ ในพระพุทธศาสนาจัดอาจารย์ไว้ ๒ พวก พวกหนึ่งเรียกว่า **"บูรพาจารย์"** คือเป็นอาจารย์เดิม เป็นอาจารย์คนแรก หมายถึง มารดาบิดา หรือ พ่อ แม่ นอกจาก พ่อ แม่ เรียกว่า **"ปัจฉิมาจารย์"** คืออาจารย์ภายหลังไม่ใช่อาจารย์คนเดิม หรืออาจารย์ที่ ๒ ที่ ๓ ก็สุดแต่จะบัญญัติขึ้นอาจารย์นี้เป็นคนที่มีความสำคัญเกี่ยวกับตัวศิษย์เป็นอย่างมาก จะไม่กล่าวถึงโดยละเอียด นี่เป็นเรื่องของการให้

สายที่ ๒ คือการกระทำ หมายถึงการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งจะให้เป็นคุณเป็นประโยชน์ แก่ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่นในระหว่างอาจารย์กับศิษย์ก็หมายถึงการกระทำสิ่งที่ควรกระทำให้แก่ศิษย์ อันนี้เป็นการกระทำ

การให้และการกระทำดังกล่าวนี้ รวมกันเข้าก็มีชื่อเรียกว่า **"อุปการคุณ"** มาพูดถึงอุปการคุณ เราเข้าใจง่ายขึ้น เพราะคนในโลกนี้จะไม่มีผู้ใดกล่าวได้เต็มปากเต็มคำว่าตนเองไม่เคยได้รับอุปการคุณจากผู้ใด และก็กล่าวไม่ได้อีกเช่นกันว่าตนเองไม่เคยให้อุปการคุณแก่ใคร เพราะฉะนั้น อุปการคุณนี้จึงเป็นสายสัมพันธ์ที่ยั่งยืนเหนียวแน่น คนที่มีความกตัญญูกตเวทีหรือเรียกว่า เป็นปกติชนย่อมจะมีประจำอยู่เป็นนิตย์ เว้นแต่คนหินชาติปราศจากอุปการะของผู้อื่นก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ไม่นับเข้าในบุคคลประเภทนี้ ความเป็นญาติ ความเป็นมิตร ความเป็นสายโลหิตก็มี ญาติในทางคุ้นเคยก็มี ญาติในทางสายโลหิตเป็นญาติทางพระวินัย ญาติในทางสายความคุ้นเคยเป็นญาติธรรม ญาติมีทั้งทางธรรม มีทั้งทางวินัย มิตรในที่นี้ท่านก็หมายถึงกัลยาณมิตร สหายในที่นี้ท่านหมายถึง กัลยาณสหาย เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ คงจะปรากฏชัดอยู่ในความรู้สึกของคณะศิษย์ ว่าท่านเป็นผู้ได้กระทำอุปการะทั้งการให้การกระทำ ถ้าหากว่าท่านไม่ใช่ญาติสืบเนื่องในทางสายโลหิต ก็เป็นญาติในทางธรรม มีความสนิทสนมมีความคุ้นเคย บางทีมิใช่ญาติยิ่งกว่าญาติ ท่านวางตนเป็นกัลยาณมิตรจริงใจ จริงจัง ไม่มีลับลมคมในอะไร เป็นกัลยาณสหายยินดีที่จะร่วมการงานได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ อันนี้ ย่อมยังอยู่ในมโนธรรมของคณะศิษย์แต่ละท่านๆ มโนธรรมดังกล่าวนั้น บันดาลให้มีการบำเพ็ญทักษิณาอุทิศให้แก่ท่านผู้ที่ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วยังปรโลกเบื้องหน้า การบำเพ็ญตามกาลโอกาส ตามความสามารถของตน เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นบุคคลผู้ควรแก่การบูชา อันนี้กล่าวได้โดยไม่ผิดไม่ว่าจะอยู่ในฐานะไหนๆ เพราะท่านเป็นวุฑฒบุคคล คือเป็นบุคคลผู้เจริญ คำว่า **"วุฑฒบุคคล"** นั้น ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาท่านแยกไว้ ๓ กำหนดเป็นคำบาลีว่า

ชาติวุฑโฒ ผู้เจริญโดยชาติ คือผู้ใหญ่ในตระกูลเกิดในตระกูลสูง

วยวุฑโฒ ผู้เจริญโดยวัย หมายถึงผู้มีอายุล่วงผ่านกาลผ่านวัยมาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

คุณวุฑโฒ ผู้เจริญโดยคุณธรรม หรือคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็น**วุฑฒบุคคล** ถ้าหากจะกล่าวเพียงว่า วยวุฑโฒ ทุกท่านก็คงจะยอมรับ เพราะเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์นั้นมีอายุถึง ๘๒ โดยปี เกือบ ๘๒ ครบ ขาดเล็กน้อย ตามที่ทราบว่าอย่างนั้น ถ้าพูดถึงคุณวุฑโฒ ผู้เจริญโดยคุณก็ไม่ต้องอธิบายเพียงกล่าวชื่อขึ้นท่านผู้เกี่ยวข้องก็นึกได้ตลอดว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณอย่างไรบ้าง ไม่ว่าอยู่ในฐานะอย่างใด ที่ยังมืดมนมัวมนอยู่ก็มีอยู่คำหนึ่ง คือ ชาติวุฑโฒ ผู้เจริญโดยชาติ ท่านหมายถึงผู้ใหญ่โดยกำเนิดเกิดในตระกูลสูง เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเป็นชาวต่างจังหวัด หรือกล่าวให้ชัดว่าเป็นลูกชาวไร่ชาวนาเกิดในตระกูลก็พอประมาณ ไม่ใช่ตระกูลสูง แต่แม้กระนั้นในบั้นปลายท่านก็เป็นชาติวุฑโฒ ผู้เจริญโดยชาติได้ อันนี้กล่าวเอาเองตามปรารถนาหรือว่ามีหลักเกณฑ์ที่ควรจะกล่าวได้อย่างไร ขอเท้าความถึงว่า พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านกล่าวว่า เป็นทวิชะ ผู้เกิด ๒ หน เกิดครั้งแรกเกิดในทางรูปกาย หมายถึงประสูติจากพระคัพโภทรของพระนางสิริมหามายา และเกิดอีกครั้งหนึ่งที่โคนต้นโพธิ์ เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๖ อันนี้ไม่ใช่รูปกาย แต่ไปเกิดในทางธรรมกาย หมายถึงตรัสรู้ เมื่อเป็นดังนี้แล้วชาติกำเนิดของพระองค์ ถ้าว่าโดยทางพระชาติโคตรเดิมพระองค์เป็นกษัตริย์ อริยชาติ โคตมโคตร นี้เดิม เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วชาติโคตรใหม่อีกชาติหนึ่งเรียกว่า อริยชาติ อริยชาตินี้เป็นคำที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนาเทียบได้กับชาติกำเนิดหรือบุคคลที่เกิดในตระกูลสูงที่เรียกว่าชาติวุฑโฒ แต่เรียกว่าอริยชาติ อริยชาตินี้มีพระสาวกบางรูปท่านเอามาอ้างว่าตั้งแต่ท่านได้เกิดในอริยชาติท่านไม่เคยแกล้งฆ่าสัตว์เลย ท่านภูมิใจว่า นับตั้งแต่ท่านได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ก็ชื่อว่าเกิดในอริยชาติ พุทธสาวกที่อุปสมบทถูกต้องตามพระวินัยนิยมบรมพุทธานุญาต จึงได้ชื่อว่า เกิดใหม่ในอริยชาติ แม้จะยังไม่ได้บรรลุมรรคผลก็ถือว่าเกิดในอริยชาติ เพราะอริยชาติเป็นวงศ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จะกล่าวตามหลักธรรม พุทธสาวกที่เป็นพระภิกษุ คือถือว่าเกิดในอริยชาติ เมื่อเกิดในอริยชาติก็ถือว่าเป็นชาติวุฑโฒ ผู้เจริญโดยชาติในทางธรรม เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์กล่าวตามหลักนี้จะเห็นได้ว่าท่านเป็นชาติวุฑโฒ ผู้เจริญโดยชาติ เพราะได้เกิดในอริยชาตินับตั้งแต่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ และก็สูงศักดิ์สูงส่งขึ้นเป็นลำดับๆ มาจนได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะเป็นที่สุด วยวุฑโฒ คุณวุฑโฒ ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง เพราะท่านผู้เป็นวุฑฒบุคคลดังกล่าวนี้ประการหนึ่ง จึงชื่อว่าเป็นผู้ควรแก่การบูชา การบูชานั้นมี ๒ ลักษณะ คือบูชาเมื่อท่านมีชีวิตอยู่ ประการหนึ่ง การบูชาท่านผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วยังปรโลกเบื้องหน้า อีกประการหนึ่ง การบูชาท่านผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วยังปรโลกเบื้องหน้าพระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ในติโรกุฑฑสูตรนั้นเอง ตามนัยพระพุทธภาษิตที่ว่า **เปตาน ปูชา จ กตา อุฬารา** ก็การบูชาท่านผู้ละโลกนี้ไปแล้วอันเราผู้ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้กระทำให้เป็นอย่างดียิ่งหรือดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ดังนี้ อันนี้เป็นอันเห็นชัดว่า พระพุทธเจ้าตรัสถึง **เปตาน ปูชา** คือการบูชาท่านผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้วยังปรโลกเบื้องหน้า ก็การบูชาที่ตรัสไว้ในพระสูตรนี้ ถ้าพิจารณาตามกระแสความและการประพฤติปฏิบัติอันเป็นจารีตสืบต่อกันมานั้น ก็ควรแยกได้ออกเป็น ๓ ประการ

ประการที่ ๑ *คือ สักการบูชา*

ประการที่ ๒ *คือ สัมมานบูชา*

ประการที่ ๓ *คือ ทักษิณาบูชา*

สักการบูชา คือการบูชาด้วยวัตถุ เป็นการยกย่องเชิดชูแสดงความเคารพนบนอบอย่างใดอย่างหนึ่งอันมีอยู่ ณ ทางจิต แต่แสดงออกมาโดยใช้วัตถุอื่นนอกจากตัวของตัว อย่างในบัดนี้สถานที่เป็นที่ตั้งสรีระศพของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประดับด้วยเครื่องสักการะนานาชนิดวิจิตร งดงาม มีธูปเทียนเครื่องสักการบูชาได้กระทำอยู่กันเป็นประจำ อย่างนี้เรียกว่า สักการบูชาจะเป็นอย่างนี้ หรืออย่างอื่นที่กำหนดด้วยวัตถุ ก็หมายเป็นสักการบูชาทั้งสิ้น

สัมมานบูชา ไม่ใช่บูชาด้วยใช้วัตถุ แต่ใช้การแสดงออกซึ่งความเคารพนบนอบด้วยอาการของตน เช่นการกราบไหว้ การยืนเคารพ หรือการแสดงอาการอย่างอื่น อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นการแสดงความเคารพ เช่นไม่เอามือข้ามกรายภูษาโยง เพราะถือว่านั่นเป็นการข้ามศพเป็นการไม่เคารพ ก็เว้นอันนั้นเสีย อย่างนี้ก็เป็นสัมมานบูชาทั้งสิ้น

ทักษิณาบูชา ได้แก่การทำบุญกุศลอุทิศให้ ได้พิเคราะห์ดูตามความในพระสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องการบำเพ็ญทักษิณานี้ เจาะจงหรือมุ่งหมายเฉพาะในทางทานเป็นที่ตั้ง ไม่ได้หมายถึงอย่างอื่น ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า การบำเพ็ญทักษิณาในปัจจุบันนี้หรือเฉพาะในประเทศของเรานี้ ทำไมจึงเพิ่งเติมเสริมต่อออกไปถึงศีล ออกไปถึงภาวนา พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้ในเรื่องการบำเพ็ญทักษิณาตามพระสูตรที่แสดงทักษิณา อันนี้เห็นจะเป็นต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาพุทธบริษัทในประเทศไทยนั้น ย่อมจะทำบุญให้เต็มใจหรือจุใจของตน สิ่งใดเป็นบุญเป็นกุศลก็จะกระทำสิ่งนั้น เพราะจำหลักได้ว่าการที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้บำเพ็ญทักษิณาก็ทราบว่าคือการบำเพ็ญทาน การบำเพ็ญทานเป็นบุญชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่บุญนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในบางพระสูตรในพระสูตรอื่นไม่ใช่มีอย่างเดียว ที่ทั่วไปแก่พุทธบริษัททั้งปวงเรียกว่า **บุญกิริยาวัตถุ** สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ คือทาน ศีล ภาวนา เรียกว่า **"ตำราบุญ"** เมื่อท่านนักปราชญ์แต่เก่าก่อนท่านได้จัดศัพท์อย่างนี้ ท่านก็ถือว่าเรื่องทักษิณา โดยเฉพาะทานเรากระทำตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ แต่ศีล ภาวนานั้นเราก็ทำเป็นการบุญที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรอื่น ทานก็เป็นการบุญ ในทักษิณา ศีล ภาวนาก็สงเคราะห์เข้าเป็นการบุญเช่นเดียวกัน อันนี้จึงไม่ผิด เป็นการเพิ่มเติมเสริมส่งสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลให้ครบตามจำนวนของหลักการทำบุญ อย่างเช่นคณะศิษย์บำเพ็ญกันอยู่ ณ บัดนี้ ก็ไม่เฉพาะทานมีศีลซึ่งเป็นกำลังบุญชนิดหนึ่ง ภาวนาก็เป็นกำลังบุญชนิดหนึ่ง หาก ๓ กำลังเอามารวมกันเข้า กำลังนั้นก็จะเป็นมหาศาล

ขึ้น หรือดังที่ท่านกล่าวไว้ในพระบาลีที่อื่นว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มาก หมายความว่าเมื่อครบทั้ง ๓ นี้ ผลก็มาก อานิสงส์ก็มาก เมื่อมีผลมีอานิสงส์มาก กำลังส่งคือการอุทิศให้ก็จะได้กำลังแรง และผลอานิสงส์อันนั้นก็จะบันดาลให้บังเกิดทิพยสุขสมบัติอันกว้างใหญ่ไพศาล แด่ท่านผู้ได้รับ

การบำเพ็ญกุศลทักษิณาแม้ดั้งเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้จะอยู่ในวงของทานก็ตาม แต่ท่านนักปราชญ์ผู้ศึกษาถ่องแท้ในพระพุทธพจน์ได้เพิ่มเติมเสริมต่อให้การบำเพ็ญกุศลทักษิณาคือออกมาถือศีลและภาวนา เป็นการเสริมเพิ่มเติมเสริมต่อเข้ากับหลักบุญที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทุกประการ ทักษิณานั้นจะพึงเห็นได้ชัดว่าหมายถึงทาน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในติโรกุฑฑสูตรต่อจากพุทธ-ภาษิตนี้ไปว่า **พลญฺจ ภิกฺขู นมนุปฺปทินฺนํ** อนึ่ง เราทั้งหลายได้เพิ่มให้แล้วซึ่งกำลังแก่ภิกษุพุทธสาวก ในพระธรรมวินัย คำว่า “กำลัง” นี้ก็หมายถึงจตุปัจจัยไทยธรรม พระพุทธเจ้าตรัสดังนี้ก็เป็นอันจำกัดว่า ทักษิณานั้นต้องให้เป็นคุณเป็นประโยชน์จริงแก่ท่านผู้ได้รับและไม่ให้เป็นโทษแก่ผู้ใด ซึ่งมีข้อห้ามว่าของที่เสีย อาหารที่บูดเน่า หรือให้ของมึนเมาเป็นทักษิณา ให้ศาสตราอาวุธเป็นทักษิณา อันนี้ไม่นับเป็นทักษิณาในทางพระพุทธศาสนา เพราะไม่เกื้อกูลแก่การเพิ่มให้ซึ่งกำลังแก่ภิกษุพุทธสาวกในพระธรรมวินัย พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้เป็นที่สุดว่า เมื่อได้บำเพ็ญทักษิณาดังกล่าวมาโดยลำดับแล้ว ผู้ที่บำเพ็ญนั่นเองจะได้ประสพบุญกุศลที่มีจำนวนมิใช่น้อยคือหลายสิ่งหลายประการ การบำเพ็ญทักษิณานั้น ผู้บำเพ็ญชื่อว่าได้ประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้หลายอย่างหลายประการ แต่ละประการนั้นล้วนเป็นบุญเป็นกุศลทั้งสิ้น ดังที่กล่าวถึงในเบื้องต้นว่าสิ่งที่คณะศิษย์ได้กระทำนี้ล้วนเป็นมงคล เช่นการบูชา เคารพนบนอบดังที่กล่าวมาแล้ว เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นปูชนียบุคคลเพราะเป็นบุคคลที่ท่านกล่าวได้ว่าเป็นวุฑฒบุคคลคือเป็นผู้เจริญโดยชาติ เป็นผู้เจริญโดยวัย เป็นผู้เจริญโดยคุณ เมื่อเป็นดังนี้แล้ว จึงเป็นเสมือนหนึ่งภาชนะ

คอยรองรับสักการบูชาที่คณะศิษย์หรือผู้ที่มีความเคารพนับถือจะพึงทำบูชาท่านตามกาลโอกาส ตามความสามารถของตนๆ ด้วยประการฉะนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอำนาจกุศลหรือบุญราศีส่วนทักษิณานุปทานที่คณะศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ร่วมใจกันบำเพ็ญ ณ บัดนี้ ขอจงสำเร็จเป็นวิปากราศีอำนวยทิพยสุขสมบัติ แด่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (จนฺทสิริมหาเถร) ตามสมควรแก่คติในสัมปรายภพทุกประการ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในเปตานปูชากถา พอสมควรแก่เวลา ยุติเพียงนี้ ในอวสานที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ ๔ รูป จักได้สวดธรรมคาถาโดยสรภัญญะวิธี เพื่อเพิ่มเติมกุศลบุญราศีและอัปปมาทธรรมของสมาคมนี้ มีท่านเจ้าภาพเป็นประธานสืบไป

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ฯ

พระธรรมเทศนา

มรณกถา

โดย

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(จนฺทสิริมหาเถร)

วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนา มรณกถา

โดย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (จนฺทสิริมหาเถร)

แสดงในงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวารพระวิเชียรมุนี

ณ วัดอินทาราม

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๒๒

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ

ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ ปุญฺญปาปผลูปคาติ

ธรรมีกถา ณ โอกาสบัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงพระสัทธรรมเทศนาในมรณกถา กล่าวถึงความตายพอเป็นเครื่องประดับสติปัญญาของพุทธศาสนิกชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ จนกว่าจะสมควรแก่เวลา ดำเนินความว่า วันนี้ คณะศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้ตั้งใจบำเพ็ญกุศลขันธ์อันเป็นส่วนทักษิณานุปทานกิจ เพื่อจะอุทิศกัลปนาวิบากผลที่ได้กระทำวันนี้ส่งไปถวายแด่เจ้าคุณพระวิเชียรมุนี หลวงพ่อพันของเรา ซึ่งล่วงลับไปแล้วยังปรโลกเบื้องหน้า ความเป็นจริงเจ้าคุณพระวิเชียรมุนีเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่อายุถึง ๘๐ ปีเศษ ทำบุญอายุเมื่อเร็วๆ นี้ อาตมาก็มาสวดมนต์ แล้วก็หลังจากการทำบุญอายุไม่เท่าไร ไม่กี่เดือนท่านก็มามรณภาพ การทำบุญอายุความจริงจะมีเทศน์หรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่ว่ามหาเจ้าคุณพระวิเชียรมุนีท่านเป็นเปรียญธรรมถึง ๘ ประโยค เดิมทีอยู่วัดอนงคาราม ได้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงที่นี่ความเป็นจริงตั้งแต่ย้ายมาก็อยู่แค่นั้นแหละ ไม่ได้เลื่อนเขยื้อนขึ้นไปหรือลงมา คงที่ คือ

หมายเหตุ : ชาติภูมิ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เป็นพระวิเชียรมุนีอยู่เท่านั้นเอง เป็นพระเงียบๆ สงบเสงี่ยมและไม่ค่อยเอาเรื่องเอาราวอะไรกับใคร ใครเขาจะเลื่อนจะอะไร เจ้าคุณพระวิเชียรมุนีก็เป็นแค่วิเชียรมุนีอยู่ เป็นเรื่อยมาตั้งแต่ต้นจนอวสานชีวิต พระอย่างนี้หายาก

ในหลักพุทธศาสนา **พระมีอยู่หลายประเภท** พอจะรวมได้ดังนี้ คือ ที่เรียกว่า**สังฆทูสกะ** แปลว่า *ผู้ประทุษร้ายสงฆ์* ประเภทหนึ่ง ที่เรียกว่า**สังฆปูรณะ** แปลว่า *ครบจำนวนสงฆ์* ประเภทหนึ่ง และที่เรียกว่า**สังฆโสภณะ** แปลว่า *งามในพระสงฆ์* ก็อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

ประเภทที่หนึ่ง "สังฆทูสกะ" คือพระบางองค์มาอยู่ในวัด อยู่วัดไหนก็ตามสมภารเดือดร้อน ชอบหาเรื่องหาราว อยู่เฉยไม่ได้ มักจะเขียนบัตรสนเท่ห์ด่าใครล่ะ? ก็ด่าเจ้าอาวาสเขาจึงมักพูดว่าเจ้าอาวาสเป็นกระโถนท้องพระโรง กระโถนใบใหญ่ ใครมาก็บ้วน ใครไปก็บ้วน อะไรๆ ก็เทลงในกระโถน เพราะฉะนั้น เป็นเจ้าอาวาสญาติโยมมักจะมองแต่เจ้าอาวาส พระเล็กพระน้อยไม่ค่อยมอง มองแล้วก็จับผิดเจ้าอาวาสบางองค์ไม่เอาไหนอยู่เฉยๆ ฉันแล้วก็นอน บางองค์เล่นหมากรุก เล่นสกา เล่นเครื่องลายคราม เล่นตะลุ่มมุก เจ้าอาวาสเช่นนี้มีอีกหลายองค์ในประเทศไทย ไม่รู้ว่าท่านเอาเงินมาจากไหน ปู้โธ่ ! ตะลุ่มมุก เครื่องลายครามมันแพงเหลือเกิน ท่านมีเยอะ บางวัดมีนาฬิกาเป็นร้อยๆ เรือนไม่รู้ว่าจะสร้างไว้ทำไม หรือสร้างไว้ตีเล่น ทั้งหมดตั้งร้อยเครื่องร้อยเรือน ท่านบอกว่าได้ตีเวลา ๕ โมงเพลจะได้ปลุกเรา นาฬิกาตั้งร้อยเครื่อง ในประเทศไทยยังมีพระอย่างนี้แยะ อาตมาเห็นว่าไม่ถูกเรื่อง พระจะไปสะสมอย่างนั้นมันไม่ถูก ที่ประชาชนชอบว่าเสียด้วยว่าเศรษฐีหัวโล้น ถ้ามานึกถึงตัวแล้วจะรู้สึกเศร้าใจ สมภารบางองค์สบายแฮไปเลย อยู่กุฏิก็สวย มีของใช้เยอะ มีแอร์ มีทีวีนี่ธรรมดาแล้วไม่ค่อยเอาเรื่องเอาราวกะใครทั้งนั้น วัดวามันจะทรุดโทรมอย่างไรไม่สนใจ ถ้าเป็นสมภารเขาก็เรียก **"สมภารสังฆทูสกะ"** สมภารอย่างนี้ทำลายวัดวาอารามพังไปหมด เพราะฉะนั้น ญาติโยมนับถือพระพุทธศาสนาจะดูสมภาร

ก็ดูตรงนี้ ดูตรงที่สมภารไม่เอาเรื่องเอาราวกับใคร พระผู้ใหญ่บางรูปมีคนหนังสือพิมพ์ทั้งผู้หญิงผู้ชายไปสัมภาษณ์ ท่านบอกว่าพระขี้เกียจก็ทำลายศาสนาอย่าไปใส่บาตรซิ อาตมาไม่เห็นด้วยเลย ทำไมไม่ใส่บาตร เกิดมาเป็นคนนับถือศาสนาพุทธไม่ใส่บาตรก็เสียคน อาตมาไม่เห็นด้วยกับการที่พระผู้ใหญ่ชอบพูดกันนัก ไม่ถูก แล้วทำไมไม่ดูว่าพระเราเวลานี้เป็นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์น่ะหาที่ไหนทำยาได้สักองค์ หาไม่ได้ เพราะฉะนั้น อาตมาจึงรวมพระผู้ใหญ่ที่ชอบพูดเช่นนี้เข้าในประเภทสังฆทูสกะ คือทำลายศาสนา ทำลายพระสงฆ์ ไม่ได้ทำความเจริญให้กับวัดวาอารามอะไรเลย

ประเภทที่สอง "สังฆปูรณะ" ที่เรียกสังฆปูรณะ เช่น เป็นพระลูกวัด วัดเขามีพระจำนวน ๒๕ รูป ทำให้ครบจำนวน ๒๕ พอดี แต่ไม่เอาอะไรทั้งนั้น ทำวัตรเช้าสวดมนต์เย็นไม่เอาอย่างนี้ก็แย่ ทำให้ครบจำนวนพระในวัดไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เพราะฉะนั้น พระอย่างนี้ก็ยังมีนะโยม ในประเทศไทยมีแยะ และโยมชอบนินทาพระ ท่านจะอย่างไรก็ช่างท่าน ต้องถือคติที่ว่า **"ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์"** เข้าไว้นึกเสมอว่าเอาอะไรกะท่าน อาตมาเองน่ะบวชถึง ๕๗ พรรษา ก็นึกตริตรองว่าไม่ใช่บวชเฉยๆ ถ้าจะว่าไปตัวของอาตมาเองมันก็ไม่ค่อยจะบริสุทธิ์บริบูรณ์นัก มันยังขาดตกบกพร่องอะไรต่อมิอะไรเยอะแยะ บางทีชาวบ้านเขาไปต่างจังหวัดไปเจอพระอย่างนั้นมองดูไม่ค่อยจะราบรื่นนัยน์ตา ความประพฤติปฏิบัติไม่ค่อยจะสวยเขาก็มาบอกอาตมา อาตมาก็บอกว่าต้องค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไปโยม เวลานี้พระพุทธศาสนา ๒๕๒๒-๒๕๒๓ ปี จะไปเอาพระที่บริสุทธิ์ที่ไหน ศาสนาล่วงได้ ๒,๐๐๐ ปี พระอรหันต์หมด ศาสนาล่วงได้ ๓,๐๐๐ ปี พระอนาคามีหมด ศาสนาล่วงได้ ๔,๐๐๐ ปี พระสกทาคามีหมด ศาสนาล่วงได้ ๕,๐๐๐ ปี พระโสดาบันหมด เวลานี้ยังมีพระอนาคามีอยู่ ความจริงพระทุกวันนี้ไม่มีทรัพย์สมบัติอะไร ถ้าจะเทียบก็เป็นแค่พระอนาคามีเท่านั้น วัดวาอารามไม่ได้เป็นเจ้าของ เกี่ยวข้องเพียงเป็นผู้ดูแลทรัพย์สมบัติของวัด ไม่มีเหย้ามีเรือน พระอนาคามีแปลว่าผู้ไม่มีเรือน ไม่มีครอบครัว ถ้าอย่างนั้นมีเยอะนะ

อาตมาก็ยังนึกชุ่มใจอยู่ว่า โอ ! ก็เป็นอนาคาเสียแล้วมั๊งวะ นึกตริตรองแล้วมันไม่ใช่อนาคามี มันเป็นพระคา คือคาตามช่อง ตามประตู ไปขวางโลก เพราะอะไร? เพราะมันปฏิบัติไม่ได้ แต่ว่าเมื่อรู้สึกสำนึกตัวอย่างนี้ญาติโยมทั้งหลายก็อย่าได้นินทาพระ เรื่องพระนะโยมนะ อย่าไปโวยวาย ไม่ได้โวยวายไม่ได้ ต้องเงียบๆ มีเรื่องอะไรก็ต้องค่อยๆ พูดกัน และชาวบ้านจะไปยุ่งมากนักไม่ได้ เพราะพระท่านเป็นปุถุชน มีโลภ มีโกรธ มีหลง เมื่อเราไปยุ่งไปยกย่องขึ้นท่านก็ลืมตัว ซึ่งชาวบ้านเขาว่า "หางงอกแล้วโว้ย.....หลวงพ่อเรา" เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นก็อยู่เฉยๆ ทำบุญรักษาศีล ใส่บาตรกันไป เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องสำคัญจะไปโวยวายไม่ได้ หากพระไปบอกให้ชาวบ้านรวมหัวกันไม่ให้ใส่บาตร อย่างนี้จบเลยศาสนาพังเลย เพราะอย่างนั้นพระเช่นว่านี้ก็เป็นพระไม่ดี อาตมามักจะถามญาติโยมเสมอ ซึ่งอาตมาไปเจอโยมผู้หญิงคนหนึ่ง อายุ ๘๗ ปี จึงถามว่า โยมทำบุญรักษาศีลใส่บาตรหรือเปล่า? โยมตอบว่า รักษาศีลน่ะรักษาทุกวันอุโบสถแต่ว่าไม่ได้ใส่บาตร อาตมาจึงว่า "แล้วกัน...ทำไมไม่ใส่บาตรล่ะ แล้วโยมกินอยู่ทุกวันล่ะ ทำไมถึงไม่ใส่บาตร" ก็ต้องนึกว่าคนเรามันต้องกินทุกวัน ฆราวาสกิน ๓ เวลา พระฉัน ๒ เวลา มันต้องใส่บาตรซิ ทำบุญใส่บาตรเป็นของดีเพราะทำให้จิตใจบริสุทธิ์ มีทั้งทานทั้งศีลทั้งภาวนาจิตใจบริสุทธิ์ก็รวมใจความว่า รูปสวย รวยทรัพย์อายุยืน บางคนก็ว่าใส่บาตรอย่างเดียวไม่มีศีลมันจะไปสวยยังไงก็ว่ากันไปตามเรื่อง ถ้าคนใส่บาตรทุกคน แสดงว่าใจดีทุกคน คนใจร้ายย่อมไม่บริจาคทาน อาตมาใส่บาตรทุกวัน แต่ก่อนนี้ไม่ได้ใส่ พระบางองค์เปิดบาตรไม่ถูก เปิดบาตรไม่เป็น อาตมาเลยเอาขันข้าวตีฝาบาตร บอกว่าทำไมไม่มีระเบียบ ไปเปิดชะเงิบฝาบาตร ฝาบาตรเกิดไปงับมือโยมผู้หญิงก็บรรลัยน่ะซิ เปิดบาตรมันต้องเอาฝาบาตรประคองตัวบาตรสองมือประคองตัวบาตรมันจึงจะดูสวย แต่เดี๋ยวนี้คิดแล้วไม่ทำอย่างนั้น คนเรามานึกกันให้ดีนะโยมทั้งหลาย อย่าไปโวยวาย เรามีอะไรก็ทำในฐานะที่เรานับถือพระพุทธเจ้า เราจะเอาปฏิปทาของใครล่ะ ศาสดาจารย์นั้นอาจารย์นั้น อย่าไปเชื่อน้ำมนต์มัน มันมีกิเลสทั้งนั้น อาตมาเชื่อคนอยู่

๓ คน คือ พ่อคนหนึ่ง แม่คนหนึ่ง พระอุปัชฌาย์ท่านหนึ่ง เพราะพระอุปัชฌาย์ท่านเป็นผู้บวชพระ เป็นทั้งพ่อทั้งแม่ เชื่ออยู่สามท่านนี้ด้วยกัน สมัยนี้เขาไม่นับถือ เพราะเขามีลูกเสือชาวบ้าน เปิดในวัดสุทัศน์ฯ ถึง ๔ สมัย ๔ ชุด ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็รวมอยู่ในนี้ เขาให้ไปอบรม เราก็ต้องพูดเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยังไงก็ดึงพ่อแม่มาเข้าให้ได้ ชาติที่ได้เกิดมาต้องอาศัยพ่อแม่ ถ้าไม่มีจิตใจนับถือศาสนาใจมันก็โลก ใจมันก็แกว่ง และก็มีใจไม่ผูกพัน ใครเป็นหัวหน้าประเทศ ? ก็คือพระมหากษัตริย์ อาตมาไปอบรมลูกเสือชาวบ้านในวัดสุทัศน์ฯ ทั้ง ๔ รุ่น ๔ ชุด แล้วลูกเสือชาวบ้านนี้พอถึงวันตรุษ สงกรานต์ วันสามัคคี ก็วันกำเนิดลูกเสือ เขาเลี้ยงพระเณรหมดทั้งวัด เผอิญวันนั้นพระเณรไม่ค่อยจะมีติดวัด ท่านติดนิมนต์ฉันนอกวัด ญาติโยมจองไว้เยอะ พระเณรก็เหลือน้อย มีลูกเสือชาวบ้านซึ่งบ้านอยู่ข้างวัดสุทัศน์ฯ พูดด้วยอำนาจโทสะว่า **“มันไม่มาก็อย่าให้มันแดกห่า”** อาตมาอบรมลูกเสือทุกครั้งก็มักจะพูดเรื่องแดกห่าอยู่เสมอ ทำไมต้องพูดอย่างนั้น จะพูดอย่างอื่นไม่ได้หรือ เที่ยวว่าพระ “มันไม่มาก็อย่าให้มันแดกห่า” พูดหยาบมาก นี่ต้องระวังนะโยม ในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคน ถ้าวางตัวไม่เหมาะสมมันเละไปหมด ผัวเมียลูกเต้าและคนใช้ในบ้านก็เปรอะเลอะเทอะไปหมด เพราะฉะนั้น ต้องระวังตัวพูดอย่าไปใช้คำหยาบ ทำใจดีเข้าใจ ดูแต่พระพุทธเจ้าของเราปะไร บวชพระเทวทัต พระเทวทัตบวชต่อพระพุทธเจ้าจึงอยู่ในฐานะเป็นสัทธิวิหาริก พระพุทธเจ้าอยู่ในฐานะเป็นพ่อเป็นแม่ของพระเทวทัต แต่พระเทวทัตบวชแล้วไม่เอาเรื่อง พูดอย่างสมัยนี้ก็เป็นพวกสังฆทูสกะ ประทุษร้ายศาสนา ประทุษร้ายพระอุปัชฌาย์ สังฆปูรณะมีจำนวนให้เต็มในวัดที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ คิดจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าเสียเรื่อยอยากจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง เข้าไปขออนุญาตพระพุทธเจ้าหลายอย่าง เมื่อพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตก็คิดจะปลงพระชนม์เสีย ลอบปลงพระชนม์ แล้วพระพุทธเจ้าทำอะไรพระเทวทัตบ้าง ? เปล่าเลย พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงทำอะไรพระเทวทัตเลย ผลสุดท้ายพระเทวทัตก็ถูกธรณีสูบ พระพุทธเจ้าไม่เคยว่ากล่าว

ติเตียน เพราะอยู่วัดเดียวกัน ไม่ทรงเกี่ยวข้องกับพระเทวทัต ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของกรรม ปล่อยให้กรรมลงโทษ พระอย่างพระเทวทัตถ้าในสมัยนี้มีอยู่ในวัดใด สมภารก็ต้องเรียกไปอบรมมั่งซิ และส่วนมากจะมีเสียด้วยแทบทุกวัด

ประเภทที่สาม "สังฆโสภณะ" คือ งามในสงฆ์ เป็นพระดี พระประเภทนี้เป็นพระจริงๆ เป็นพระที่ศาสนาต้องการ อย่างเจ้าคุณพระวิเชียรมุนี อาตมาว่าอยู่ในประเภทที่ ๓ ท่านไม่เอาเรื่องเอาราวกับใคร ไม่ประจบประแจง แล้วพระอย่างนี้ญาติโยมก็ไม่ค่อยจะชอบ ชอบพระปั้นจิ้มปั้นเจ๋อ ชอบพระประจบประแจง เจ้าคุณพระวิเชียรมุนีท่านดีจริงๆ อาตมาเห็นท่านมานานแล้ว ท่านเป็นพระมหาเถรผู้ใหญ่อายุมากถึง ๘๐ ปีเศษ มีปฏิทาน่าเลื่อมใส เพราะฉะนั้นจะบูชาพระจะทำบุญกับพระเวลานี้นะโยมนะ มันต้องเลือกพระแล้วจ้ะ แต่ว่าอย่าไปเลือกอะไรนักหนาเลย ดูปฏิปทาเห็นว่าน่าเลื่อมใสเป็นใช้ได้ เพราะคนที่บวชพระทุกคนทุกองค์ เป็นแต่อุ้มไตรปลงผมเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ไม่ได้เอากิเลสออกลอกกิเลสทิ้งเสียก่อน เป็นเหมือนกันไปหมดทั้งประเทศไทย อาตมามองหมดแล้วเห็นไต๋หมดว่ามีอะไร บางคนพูดว่าบวชนิกายนั้นดีนิกายนี้ดี นั่นมันแล้วแต่คน ถ้าคนดีบวชที่ไหนมันก็ดี เหมือนเพชรน่ะแหละ จะตกอยู่ที่ไหนมันก็ยังเป็นเพชรมีค่าอยู่วันยังค่ำ แต่ถ้าคนไม่ดี บวชแล้วถึงจะเข้าดงเข้าป่าก็เอาดีไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะทำบุญก็ต้องใช้สมองหน่อยนะ ตริตรองก็จะได้พระที่ดี แต่อย่างไรก็ตามทีเถอะ พ.ศ. ๒๕๒๒ จะขึ้น พ.ศ. ๒๕๒๓ อยู่เดือนหน้าแล้ว จะเอาพระที่ว่าดีจริงๆ นั่นน่ะ อาตมาตรองดูแล้วหาไม่พบ เอาแต่ที่ว่าดีพอเหมาะก็แล้วกัน อาตมาใส่บาตรทุกวัน ใส่มานานแล้ว ใส่ทำไม ? ก็ใส่ให้พ่อแม่อุปัชฌาย์และอาจารย์ ท่านเหล่านี้ตายไปแล้วจะไปกินที่ไหน นอกจากเราจะส่งไปให้ท่านโดยวิธีนี้ นี่ก็เข้าหลักว่า วันนี้ ศิษยานุศิษย์มีเทศน์ถวายในสัตตมวาร ๗ วัน เจ้าคุณพระวิเชียรมุนี แล้วก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ท่าน

ความตายเป็นของธรรมดา ร่างกายสังขารทุกประเภทที่เกิดมา ย่อมเป็นไปตามกฎของธรรมดา คือ เกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลาง และดับไปใน

ที่สุด เจ้าคุณพระวิเชียรมุนีก็ตกอยู่ในกฎนี้ ซึ่งดับไปในที่สุดเหมือนกัน ตรงกับนิกเขปบทที่ยกไว้ ณ เบื้องต้นว่า

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ

ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ ปุญฺญปาปผลูปคติ

สัตว์ทั้งหลายจักต้องตายด้วยกันทั้งนั้น เพราะชีวิตของสัตว์มีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงบุญ บาป จักต้องไปตามยถากรรม

อธิบายความว่า คนเราเกิดมาในโลกนี้ เกิดเท่าใดก็ตายเท่านั้น ไม่ขาดไม่เกิน เรื่องนี้ย่อมเป็นที่รู้กันหมดทุกคน อนึ่ง เหตุให้ถึงซึ่งความตายมี ๔ ประการ คือ

๑. **อายุกขยะ** ตายเพราะหมดอายุ
๒. **กัมมักขยะ** ตายเพราะหมดกรรม
๓. **อุภยักขยะ** ตายเพราะหมดทั้งอายุทั้งกรรม
๔. **อุปัจเฉทกมรณะ** ตายเพราะเกิดอุบัติเหตุ

ประการที่หนึ่ง อายุกขยะ ตายเพราะหมดอายุ หมายถึงเรามีอายุเท่าไรก็ต้องตายเท่านั้น คือทำไว้แค่ไหนก็ต้องตายแค่นั้น

ประการที่สอง กัมมักขยะ ตายเพราะหมดกรรม หมายเอากรรม ๒ อย่าง คือ ชนกกรรม กรรมที่แต่งให้มาเกิด อุปัตถัมภกกรรม กรรมที่สนับสนุนอุ้มชู หมายถึงกรรมดี กรรมชั่ว

ประการที่สาม อุภยักขยะ ตายทั้งหมดอายุทั้งหมดกรรม

ประการที่สี่ อุปัจเฉทกมรณะ ตายเพราะเกิดอุบัติเหตุ เช่น ถูกยิงตาย รถทับตาย เป็นต้น

ตายทั้ง ๔ ประการนี้ เมื่อรวมแล้วมี ๒ อย่าง คือ กาลมรณะและอกาล-

มรณะ ตายข้อ ๑, ๒, ๓ จัดเป็นกาลมรณะ ตายข้อ ๔ จัดเป็นอกาลมรณะ ความตายนั้นเป็นสิ่งที่เราหนีไม่พ้นต้องประสบทุกคนไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งใน ๔ อย่าง และเมื่อจวนจะตายย่อมมีสื่อ ๓ อย่าง คือ กรรม กรรมนิมิต และคตินิมิต

กรรม หมายเอาทั้งบุญทั้งบาปมาประคับประคอง

กรรมนิมิต หมายเอาคนจวนจะตายนั้น ย่อมเห็นของเป็นมงคล เช่น เห็นพระ เห็นโบสถ์ เห็นวิหารการเปรียญ เห็นปราสาทราชวัง เห็นอย่างนี้เป็นนิมิตดี ตายไปดี ไปเกิดในที่ดี ถ้าเห็นสิ่งอัปมงคล เช่น เห็นพระยายมจะเอาหอกมาทิ่มแทง เห็นไฟลุก เห็นอย่างนี้ตายไปเกิดในที่ไม่ดี

คตินิมิต คือเครื่องหมายที่จะไป ถ้าเห็นแม่น้ำไม่มีน้ำ ตายไปจะเกิดเป็นเปรต อสุรกาย ถ้าเห็นคนคลอดลูก ตายไปจะเกิดเป็นคน ถ้าเห็นปราสาทราชวัง เห็นพระหรือการทำบุญต่างๆ เห็นประชาชนตายแล้วจะไปเกิดเป็นนางฟ้า เทวดา ถ้าเห็นไฟลุก ตายแล้วจะไปเกิดในนรก

นิมิตทั้ง ๓ นี้ คือ กรรม กรรมนิมิต คตินิมิต เรียกอย่างสมัยนี้เรียกว่า "ตรีทูต" สื่อ ๓ อย่าง จะต้องมาปรากฏแก่คนที่ก่อนตายทุกคน แต่ทั้งนี้เกิดขึ้นในมโนทวารเฉพาะตัวของผู้จะตายเท่านั้น ความจริงเป็นอย่างนี้ทุกคน มนุษย์ทั้งหลายไม่ควรลืมตัว มีสติสัมปชัญญะ พยายามบำเพ็ญสิ่งที่เห็นบุญกุศลจะได้เป็นสมบัติติดตัวไปยังปรโลก เพราะบุญ บาปมีแน่ ตรงกับพระบาลีว่า **"ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ ปุญฺญปาปผลูปคา"** สัตว์ทั้งหลายจะต้องเข้าถึงบุญบาป จักต้องไปตามยถากรรม คือทำไว้ดีจะต้องได้ดี ทำไว้ชั่วจะต้องได้ชั่ว เพราะคนเราเกิดมาย่อมมีทั้งสวยทั้งรวย อายุยืน อายุสั้น นี่ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นเพราะบุญ บาปทั้งนั้น เพราะคนเราเกิดมาชอบสวย ชอบรวย ชอบอายุยืน เหมือนกันทั้งหมด แต่ที่ไม่เหมือนกันนั้น ก็เพราะกรรมที่เรากระทำคือบุญ บาป เป็นตัวแบ่งแยกให้เป็นไปต่างๆ กัน เจ้าคุณพระวิเชียรมุนี ท่านได้บรรพชา อุปสมบท

จนอายุ ๘๐ ปีเศษ และมีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใส ย่อมปรากฏแก่สายตาทั้งภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป เป็นอันยอมรับนับถือว่าคติของท่านย่อมไปในทางที่ดี

โดยนัยพระธรรมเทศนาที่คณะศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ตั้งใจบำเพ็ญ ทักษิณานุปทานในวันสัตตมวารนี้ ขอกุศลบุญราศีนี้ จงเกิดเป็นพลังงาน อำนวยอิฏฐคุณมนุญผล แก่เจ้าคุณพระวิเชียรมุนี ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภาพ ดังเจตนาปรารภของคณะเจ้าภาพทุกประการ

อาตมภาพรับประทานวิสัชนามา พอสมควรแก่เวลา

เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้.

พระธรรมเทศนา

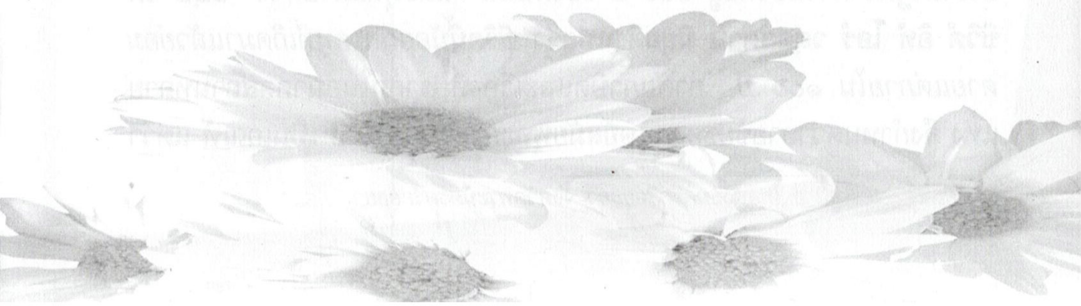
นิรกถา

โดย

สมเด็จพระธีรญาณมุนี

(เขมจารีมหาเถร)

วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนา นิธิกถา

โดย

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (เขมจารีมหาเถร)

วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ

ยํ ยํ เทวาภิปตฺเถนฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภตีติ

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในนิธิกถา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา และอนุโมทนาในการกุศลทำบุญอายุของท่านเจ้าภาพ ผู้ปรารภถึงอายุสังขารที่ผ่านวัยมาโดยลำดับ โดยปราศจากอุปสรรคอันตรายของชีวิต แล้วคิดบำเพ็ญกุศลตามวิสัยบัณฑิตชนผู้มีศรัทธา และตั้งอยู่ในฐานะแห่งความเป็นผู้ไม่ประมาท ถือโอกาสบบำเพ็ญกุศลตามกาลสมัยนิยม สมดังภาษิตสรรเสริญว่า **อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ ปุญฺญกริยาสุ ปณฺฑิโต** *นักปราชญ์ทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาทในการกระทำ* ดังนี้

จริงอยู่กำหนดอายุขัยของมนุษย์ในสมัยพุทธกาล คือ ๑๐๐ ปี เป็นประมาณ โดยมีภาษิตรับรองในอนาคตสถานหลายแห่ง เช่น ในพุทธภาษิตว่า **โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุทยพฺพยํ เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทยพฺพยํ** แปลว่า *ก็คนใดไม่เล็งเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ถึงมีชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี คนที่เล็งเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ยังประเสริฐกว่าการมีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี ของคนนั้น* และพุทธภาษิตว่า **อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตานิ มิยฺยติ** แปลว่า *ชีวิตนี้น้อยนัก คนที่เกิดมาแล้วย่อมตายแต่ภายใน ๑๐๐ ปี* อาศัยภาษิตและเรื่องที่ปรากฏในอนาคตสถานหลายแห่ง จึงกำหนดว่าอายุขัยของมนุษย์สมัยพุทธกาลถือ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์ แต่ว่า

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

นักปราชญ์ในทางคำนวณ ได้คำนวณอายุขัยของมนุษย์ลงโดยลำดับ คือว่าพุทธ-ศักราชล่วงไปได้ ๑๐๐ ปี ก็ลดอายุขัยลงเสีย ๑ ปี บัดนี้ พุทธศักราชที่ล่วงมาได้ ๒,๕๐๐ ปีเศษ จึงคำนวณลดอายุขัยลงเสีย ๒๕ ปี คงเหลือเพียง ๗๕ ปี ความจริงที่ปรากฏก็เป็นเช่นนั้นโดยมาก มนุษย์ในสมัยนี้ที่มีอายุเกินกว่า ๗๕ ปี หาได้ยาก จึงพอจะถือเป็นเกณฑ์ได้ว่า มนุษย์สมัยนี้ มีอายุ ๗๕ ปี เป็นอายุขัย

แม้อายุขัยของมนุษย์จะกำหนดไว้เช่นนั้น แต่ว่ามนุษย์อายุแตกต่างกันมาก บางคนตายเสียแต่ในครรภ์ บางคนตายในปฐมวัยบ้าง มัชฌิมวัยบ้าง ปัจฉิมวัยบ้าง สุดแต่บุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติจะกำหนดอายุให้ ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ ๒๕ ปี จัดเป็นปฐมวัย คือวัยต้น ตั้งแต่อายุ ๒๕ ปี จนถึง ๕๐ ปี จัดเป็นมัชฌิมวัย คือวัยปูนกลาง ตั้งแต่อายุ ๕๐ ปีไปแล้ว จัดเป็นปัจฉิมวัย คือวัยสุดท้าย คำว่า **"วัย"** หมายถึง ความเสื่อมของสังขาร คนที่เกิดมาก่อนย่อมมีความเสื่อมเป็นลำดับตามวัยทั้ง ๓ ชีวิตที่ผ่านไปคล้ายกับเดินข้ามสะพาน ตอนต้นสูงขึ้น ตอนกลางเสมอ ตอนบ่ายต่ำ แต่ก็คงผ่านไปไม่ได้ตลอดทุกคน

กำหนดอายุของมนุษย์ที่เกิดจากกุศลที่ตนได้ทำไว้ ย่อมมีมากบ้างน้อยบ้าง อุปมาเหมือนเทียน มีเล่มเล็กเล่มใหญ่ เล่มสั้น เล่มยาว ตามแต่ขี้ผึ้งและใส้ที่คนนำมาปั้นเข้าเป็นเล่ม ตามธรรมดาของเทียนที่จุดไว้ถ้าไม่มีอันตรายเช่นลมพัด ก็จะลุกเรื่อยไปจนกว่าจะหมดเล่ม แต่ถ้ามีอันตรายเช่นนั้น เช่นอุปัจเฉทกกรรม เข้ามาตัดรอน ก็จะอยู่ยืนไปได้จนถึงอายุขัยตามที่กุศลได้กำหนดไว้ ที่เรียกว่าตายในเมื่อถึงอายุขัย แต่ถ้ามีอันตรายเช่นนั้น และไม่ทำบุญช่วยป้องกันไว้ ก็จะตายในระหว่างยังไม่ทันถึงอายุขัย การทำบุญอายุก็เพื่อต่ออายุของตนให้ไปถึงอายุขัย เพื่อจะได้มีโอกาสบำเพ็ญคุณความดีเป็นทวีคูณยิ่งๆ ขึ้นไป

ตัวอย่างของบุคคลที่มีอุปัจเฉทกกรรมเข้ามาตัดรอนจะต้องตายในระหว่างอายุแต่ได้ทำบุญช่วยป้องกันไว้ มีชีวิตอยู่ไปได้ขนาดถึงอายุขัย เช่น อายุวัฒน-กุมารจะถูกอวรุธกยักษ์จับกินภายในอายุเพียง ๗ วัน แต่ได้ทำบุญสวดพระปริตรอันเป็นพระพุทธมนต์ป้องกันไว้ มีอายุอยู่ได้ถึง ๑๒๐ ปี สุปติฏฐิตเทพบุตรในดาวดึงส์จะต้องจุติแล้วไปบังเกิดในนิรยบาล ได้ไปฟังเทศน์อุณหิสวิชัยของ

พระพุทธเจ้า ไม่ต้องจุติ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในดาวดึงส์ต่อไป พระเจ้าวสิฏฐราชจะต้องสวรรคตภายใน ๗ วัน แต่ได้บูชาพระรัตนตรัย ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สร้างอาราม และสะพาน มีพระชนมายุอยู่ไปได้ตลอดอายุขัย ท่านเจ้าภาพได้บำเพ็ญกุศลทำบุญอายุครั้งนี้ นอกจากจะได้รับอานิสงส์แห่งบุญตามสมควรแก่บุญกิริยานั้นๆ แล้ว ยังเป็นการป้องกันอันตรายชีวิตและต่ออายุไปได้จนถึงอายุขัยของตน

มนุษย์ทุกคนเมื่อถึงอายุขัยอันเป็นที่กำหนดขั้นสุดท้ายแห่งชีวิตของตนแล้ว ชีวิตจะต้องถึงที่สุดไปตามคติธรรมของสังขาร เหมือนเทียนที่จุดไว้ เมื่อหมดเล่มแล้วก็จะต้องดับไปเอง เพราะปราศจากเชื้อคือขี้ผึ้งและไส้ ส่วนบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญเพื่อเป็นการต่ออายุนั้น ก็หาไร้ผลไม่ จะได้เป็นปัจจัยนำให้ไปเกิดในสุคติสถาน โดยมีภาษิตเป็นพยานรับรองว่า **ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ** แปลว่า *บุญทั้งหลายเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า* **ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ** แปลว่า *บุญให้เกิดสุขในเวลาสิ้นชีวิต* ดังนี้

ในการบำเพ็ญกุศลทำบุญอายุในครั้งนี้ นอกจากการทำบุญตามศาสนานิยมและประเพณีนิยมอย่างอื่นๆ แล้ว ท่านเจ้าภาพยังได้บริจาคทรัพย์เป็นจำนวนมากถึง ๕๐๐ บาท เป็นมูลนิธิบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดพระเชตุพน พระนคร อันเป็นมูลนิธิที่ถาวร เพราะใช้แต่ดอกผล ส่วนต้นทุนยังคงรักษาไว้เป็นศาสนสมบัติของวัดประเภทมูลนิธิสืบต่อไปชั่วกาลนาน ทั้งนี้ก็เพราะท่านเจ้าภาพได้เล็งเห็นประโยชน์อันไพศาลของการศึกษาพระปริยัติธรรม จึงมีศรัทธาบริจาคทรัพย์อันอาจอำนวยความสุขให้แก่ตน และเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของพระศาสนาในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้ชื่อว่าท่านเจ้าภาพปฏิบัติตามหลักพระพุทธโอวาทที่ทรงอนุศาสน์ไว้ในภาษิตว่า **มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ จเช มตฺตสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ** แปลว่า *ถ้าเล็งเห็นความสุขที่ไพบูลย์เพราะสละสุขที่พอประมาณ คนที่เป็นนักปราชญ์เมื่อเล็งเห็นสุขที่ไพบูลย์ก็ควรสละสุขพอประมาณเสีย* ดังนี้ ตัวอย่างดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสละทรัพย์สมบัติจักรพรรดิ์จะมาถึงภายใน ๗ วัน แล้วเสด็จออกบรรพชา

ได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประโยชน์แก่โอกาสยิ่งกว่าจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์มาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว พุทธบริษัทได้อาศัยพระธรรมเป็นศาสดาผู้สั่งสอนแทนพระองค์สืบต่อไป เมื่อพระธรรมยังปรากฏอยู่ ก็เหมือนกับยังมีพระพุทธเจ้าอยู่ สมกับที่พระบรมครูได้ทรงแสดงโอวาทแก่พระอานนท์ในตอนใกล้จะปรินิพพานว่า **โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา** แปลว่า *ดูก่อนอานนท์ พระธรรมและพระวินัยใด ที่ตถาคตได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติแล้ว แก่ท่านทั้งหลาย พระธรรมและพระวินัยนั้น จักเป็นศาสดาผู้สั่งสอนของท่านทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งตถาคต* ดังนี้ การบำรุงส่งเสริมในพระธรรมวินัย ก็เท่ากับว่าบำรุงส่งเสริมพระพุทธเจ้า แม้พระองค์ทรงทราบด้วยพระญาณว่า ผู้ใดได้บำรุงส่งเสริมพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงแสดงและบัญญัติไว้ ก็จักต้องทรงสรรเสริญชมเชยอนุโมทนาการกระทำของผู้นั้น

พระธรรมมีอยู่ ๓ ประการ คือ **พระปริยัติธรรม** ได้แก่ ธรรมที่จะพึงศึกษาเล่าเรียนจดจำอย่าง ๑ **พระปฏิบัติธรรม** ได้แก่ ธรรมที่จะพึงประพฤติปฏิบัติอย่าง ๑ **ปฏิเวธธรรม** ได้แก่ ธรรมที่จะพึงอำนวยผลคือความสุขความเจริญแก่ผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนและประพฤติปฏิบัติตามอย่าง ๑ ในธรรมทั้ง ๓ ประเภทนี้ พระปริยัติธรรมเป็นมูลรากแห่งพระปฏิบัติธรรมและพระปฏิเวธธรรม เพราะบุคคลที่จะประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องและได้รับผลดี ก็ต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียนให้รู้จักว่า สิ่งใดผิดสิ่งใดถูก สิ่งใดเป็นคุณเป็นโทษ เป็นประโยชน์ หรือมิใช่ประโยชน์ สิ่งใดควรจะประพฤติอย่างไรจึงจะได้ผลดี ถ้าปราศจากการศึกษาแล้ว จะประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องอย่างไรได้

การศึกษานับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นบันไดขั้นต้นที่จะก้าวขึ้นไปสู่บันไดขั้นสูง คือ มรรค ผล นิพพานต่อไป การศึกษาเป็นยาขนานศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาโรคคือความโง่เขลาได้ เป็นแสงสว่างส่องทางดำเนินของชีวิตมิให้ผิดพลาด เหมือนดังคนเดินทางต้องมีแสงสว่างเป็นเครื่องช่วย เพื่อมิให้ตกหลุมตกบ่อและ

เดินตรงทาง ฉะนั้น มีประพันธ์ภาษิตสอนไว้ว่า **ปญฺญา โลกสฺมึ ปชฺโชโต** *ปัญญาคือความรู้เป็นแสงสว่างในโลก* **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** *แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี* แสงสว่างอย่างอื่น เช่น แสงสว่างที่เกิดจากพระอาทิตย์ พระจันทร์ หรือที่เกิดจากดวงประทีปต่างๆ ส่องได้เฉพาะในสถานที่ที่ไม่มีสิ่งใดกำบัง ส่วนแสงสว่างคือปัญญาอันเกิดจากการที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก จะส่องไปได้แม้ในที่ที่มีสิ่งกำบัง เช่น ส่องให้รู้ว่าภายใต้ดินตรงนี้จะมีอะไรบ้าง ภายใต้น้ำ ภายในภูเขา จะมีอะไรบ้าง ส่องได้จนถึงทางที่จะไปนรก สวรรค์ นิพพาน ดังพระบรมศาสดาจารย์ได้ทรงใช้ปัญญาพิจารณาสอดส่องทางพระสัมมาสัมโพธิญาณ อันเป็นทางที่ลึกล้ำคัมภีรภาพ และเป็นทางที่ไปถึงได้โดยยากอย่างที่สุดยิ่งกว่าทางใด จนได้รับผลดีมาแล้ว ท่านจึงจัดพระพุทธเจ้าที่เป็นปัญญาธิกโพธิสัตว์ว่า จะได้ตรัสรู้เร็วยิ่งกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่นๆ

แต่ว่าเกิดปัญญาขึ้นได้ต้องอาศัยการศึกษา ดังภาษิตว่า **โยคา เว ชายเต ภูริ อโยคา ภูริ สงฺขโย** *ปัญญาจะเกิดได้เพราะการประกอบแท้ แต่ว่าปัญญาจะสิ้นไปก็เพราะไม่ประกอบ* การประกอบก็คือการศึกษาเล่าเรียนนั่นเอง ผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนจนมีปัญญาความรู้ความสามารถ อาจประกอบกรณียกิจให้สำเร็จผลดีตามหน้าที่ โลกยกย่องคนเช่นนี้ว่า **"บัณฑิต"** แปลว่า ผู้ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา และยกย่องว่าเป็นคนยิ่งใหญ่ในที่ทุกสถาน ดังประพันธ์ภาษิตว่า **สเทเส ปูชิโต ราชา ปณฺฑิโต สพฺพตฺถ ปูชิโต** *เป็นพระราชาคนบูชาแต่ในประเทศของตน เป็นบัณฑิตคนบูชาในที่ทุกสถาน* ถ้าเป็นพระราชา คือเป็นผู้ปกครองหมู่คณะ และเป็นทั้งบัณฑิต ย่อมได้รับเกียรติยศอันวิจิตรงดงามไพศาลนานาประการ ศึกษาอำนวยผลให้คนโง่เป็นคนฉลาด คนสามัญเป็นคนชั้นพิเศษ คนมีกิเลสเป็นคนปราศจากกิเลส ดังเช่นที่ได้ฟังเทศน์ซึ่งจัดว่าเป็นการศึกษาประการหนึ่ง ได้บรรลุถึงมรรคผลนิพพานมีประมาณมาก

แต่ว่าการศึกษาจะตั้งเป็นหลักถาวรวัฒนาการ อำนวยประโยชน์อันไพศาลสมประสงค์ได้ ก็ต้องอาศัยเครื่องอุปกรณ์การศึกษา เช่น สถานที่ ตำรา ครูผู้สอน และการบำรุงนักศึกษาให้มีฐานะพอจะศึกษาต่อไปได้ โดยตลอดถึงที่

สุดแห่งการศึกษาเครื่องอุปกรณ์การศึกษาดังกล่าวมา จะมีได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยคือกำลังทุนทรัพย์เป็นสำคัญ การศึกษาจะเกิดขึ้นไม่ได้ หรือเกิดขึ้นแล้วจะต้องอยู่ไม่ได้ หรือไม่เจริญ ก็เพราะขาดกำลังทุนทรัพย์ ดังปรากฏความจริงว่า สถานศึกษาทั้งหลาย ที่ต้องเลิกล้มไปหรือไม่เจริญ ก็เพราะขาดทุนทรัพย์ ขาดผู้มีกำลังบำรุง แม้พระพุทธเจ้าในคราวที่ตัดกระยาหาร ไม่ต้องการบำรุงพระสรีระร่างกายด้วยเข้าใจว่า ทางนี้เป็นทางสำเร็จพระโพธิญาณ แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ กลับได้รับแต่ความทุกข์ทรมานพระสรีระร่างกายไม่ได้รับผล ต่อเมื่อได้บริโภคพระกระยาหารบำรุงพระสังขาร เป็นการเกื้อกูลแก่กำลังพระทัยให้แจ่มใส ตั้งพระทัยบำเพ็ญเพียรในทางจิต ก็ได้สำเร็จผลคือพระโพธิญาณดังมโนปณิธานที่ได้ตั้งไว้

ผู้มีศรัทธาได้รับบริจาควัตถุหรือจตุปัจจัย บำรุงการศึกษาในฝ่ายพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระปริยัติธรรม ได้ชื่อว่าให้กำลังอันสำคัญแก่พระพุทธศาสนา เป็นการรักษารากฐานของพระพุทธศาสนาให้มั่นคงดำรงอยู่ได้ สมดังที่ท่านได้กล่าวยกย่องไว้ว่า **สทฺธมฺโม รกฺขิโต** พระสัทธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สัตบุรุษคือคนดีทั้งหลายจะได้ช่วยกันรักษาเอาไว้

พระสงฆ์สามเณรมีหน้าที่ศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อทรงจำรักษาหลักพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ และจะได้ใช้เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยตนเอง ตลอดถึงแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้ให้เข้าใจและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามด้วย แต่การศึกษาของพระสงฆ์สามเณร ถ้าขาดการช่วยเหลืออุปถัมภ์บำรุงแล้ว ก็จะสำเร็จไปไม่ได้ ตัวอย่างดังการทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยรวบรวมและวางรากฐานของพระพุทธศาสนาหลังจากพระบรมศาสดานิพพานแล้ว จนพระพุทธศาสนายังปรากฏถึงทุกวันนี้ นอกจากจะอาศัยพระบรมศาสดา เถรานุเถระเป็นผู้จัดการแล้ว ยังต้องอาศัยกำลังของประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนามีพระมหากษัตริย์เป็นต้น ทุกๆ ครั้งไป การสังคายนาจึงสำเร็จลงได้ด้วยดี เช่น การทำสังคายนาครั้ง ๑ ก็ได้พึ่งพระเจ้าอชาติศัตรูเป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภ์ จึงสำเร็จ และพระเจ้าอชาติศัตรูก็มีชื่อเสียงปรากฏอยู่คู่กับพระศาสนามาจนถึงปัจจุบันนี้

การที่ท่านเจ้าภาพมีจิตศรัทธาเล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรม จึงได้บริจาคทรัพย์บำรุงเป็นจำนวนมากมายยากที่จะบริจาคได้ในครั้งนี้ ก็ชื่อว่าได้ดำเนินการตามแนวทางของสัตบุรุษแต่ปางก่อนมีพระเจ้าอชาติศัตรูเป็นต้น ทรัพย์ที่ท่านเจ้าภาพได้บริจาคนี้ ก็จะได้สมทบเป็นมูลนิธิเก็บต้นทุนไว้ใช้แต่ดอกผลรายได้บำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้เจริญวิวัฒนายิ่งๆ ขึ้นไปกว่าสมัยปัจจุบันนี้ มูลนิธิจำนวนนี้ จะได้ช่วยต่ออายุการศึกษาและเพิ่มความวัฒนาถาวรทุกๆ วัน คล้ายกับบุคคลมีอาหารบริโภคสมตามความปรารถนา ก็จะมีอายุยั่งยืนไป และเพิ่มความสมบูรณ์พลานามัยให้แก่สังขารร่างกาย ฉะนั้น

เงินมูลนิธิหมายถึงเงินที่เป็นต้นทุนเดิม และผู้มีศรัทธาดังที่ท่านเจ้าภาพก็จะได้บริจาคเพิ่มเติมโดยลำดับๆ ต้นทุนมากก็จะได้บำรุงการศึกษามากขึ้นเหมือนต้นไม้ ถ้าต้นใหญ่ไพศาลกิ่งก้านสมบูรณ์ และมีผู้หมั่นรดน้ำพรวนดิน คอยระวังรักษาก็จะงอกงามมีดอกมีผลอยู่ตราบนั้น ผู้บริจาคทรัพย์ได้ชื่อว่าฝากฝังทรัพย์ไว้ในพระพุทธศาสนา เรียกว่า **“บุญนิธิ”** ขุมทรัพย์คือผลบุญ จะได้เสวยผลของบุญนิธิตามปรารถนา เหมือนอย่างว่าบุคคลปลูกต้นไม้ ก็หวังจะได้รับประทานดอกผล ฉะนั้น ผู้มีขุมทรัพย์บุญเหมือนอย่างมีบุญเหมือนอย่างต้นทุนเช่นนี้แล้ว แม้จะปรารถนาสิ่งใด ก็จะสำเร็จได้สมตามความปรารถนา สมดังพระถาคาในนิธิกัณฑ์รับรองไว้ว่า **เอส เทวมนุสฺสนํ สพฺพกามทโท นิธิ ยํ ยํ เทวาภิปตฺเถนฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ** แปลว่า *บุญนั้นให้สมบัติที่ต้องการทุกอย่าง เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายปรารถนานักซึ่งผลใดๆ ผลนั้นๆ ทั้งหมด อันตนย่อมได้ด้วยบุญนิธินั้น*

ผู้บริจาคทรัพย์เป็นมูลนิธิบำรุงการศึกษา เหมือนดังว่ามอบแก้วสารพัดนึกให้แก่ผู้ศึกษา สุดแต่ว่าจะเอาไปนึกสิ่งใด ก็ย่อมสำเร็จได้สมตามความปรารถนา เพราะวิชาความรู้เมื่อมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นก็สามารถใช้วิชาหาผลที่ต้องการได้ ดังภาษิตไทยว่า **“ทรัพย์นี้บ่ไกล ใครปัญญาไว แว่นแคว้นแดนดิน มีสิ้นทุกสถาน ผู้ใดเกียจคร้านบ่พานพบนา”** อีกบทหนึ่งว่า **“มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน จะตกถิ่นฐานใดคงไม่แคลน ถึงยากแค้นก็พอยังประทังตน”** และมีภาษิตว่า

"**ปญฺญา นรานํ รตนํ** *ปัญญาเป็นแก้วของนรชนทั้งหลาย* คนมีปัญญาเพราะได้รับการศึกษา ก็นับว่ามีแก้วอันเป็นที่ยินดี ที่อาจจะเนรมิตสิ่งที่ประสงค์ได้ ผู้บริจาคทรัพย์บำรุงการศึกษาอันเป็นบ่อเกิดของปัญญา ก็จะได้รับผลตามที่ตนปรารถนา เพราะมีภาษิตว่า **ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ** *หว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น* เราให้แก้วสารพัดนึกแก่เขา เราก็จะได้แก้วสารพัดนึกบ้าง

บุญนิธิขุมทรัพย์คือบุญนี้ ชื่อว่าท่านเจ้าภาพฝังไว้ดีแล้ว เพราะฝังไว้ในพระพุทธศาสนา อันตรายใดๆ ไม่อาจจะผจญท่านได้ เป็นของติดตามตนไปได้ บรรดาทรัพย์สมบัติอื่นทั้งหลาย บุคคลจำต้องละทิ้งไว้ในโลกนี้ จะพาเอาไปได้ก็แต่ขุมทรัพย์คือบุญเท่านั้น บุญนิธิไม่เป็นสิ่งสาธารณะทั่วไปแก่คนอื่น ผู้ใดทำผู้นั้นจึงจะได้ โจรผู้ร้ายก็ไม่อาจจะลักเอาไปได้ นักปราชญ์พึงทำบุญนิธิที่จะติดตามตนไปได้ ความเป็นผู้มีร่างสะสวย ความเป็นอธิบดีมีชื่อเสียงใหญ่โต ความเป็นผู้มีพวกพ้องบริวารมาก ผลที่น่าปรารถนาดังกล่าวมา อันเป็นเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธินั้น มนุษย์สมบัติก็ดี สวรรค์สมบัติก็ดี อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยบุญนิธิทั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้สำเร็จพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่เป็นสมบัติสูง ก็ด้วยอำนาจนิธิขุมทรัพย์คือบุญ ที่พระองค์ได้ทรงลงทุนบำเพ็ญเป็นบารมีโดยลำดับมา

มูลนิธิที่ท่านเจ้าภาพบริจาคบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ ยังปรากฏอยู่ตราบใด ผลบุญก็จะได้แก่ท่านเจ้าภาพอยู่ตราบนั้น เหมือนต้นไม้ยังปรากฏอยู่ตราบใด ก็จะให้ดอกผลอยู่ตราบนั้น มูลนิธิการศึกษาอยู่ทุกวัน เดือน ปี ตลอดไป เจ้าของมูลนิธิก็จะได้รับผลบุญคือความสุขกายสบายใจอยู่ทุกวัน เดือน ปี ตลอดไป เหมือนต้นไม้ที่ผลิดอกออกผลวันใด เดือนใด ปีใด เจ้าของก็จะได้รับดอกผลในวันนั้น เดือนนั้น ปีนั้นตลอดไป ลงทุนทำบุญเป็นมูลนิธิแม้แต่ครั้งเดียวก็จะเป็นผลตลอดไปชั่วกาลนาน เงินฝากคลังไว้ ถ้าต้นทุนยังอยู่ในคลังตราบใด ผู้ฝากก็จะได้รับดอกผลอยู่ตราบนั้น และดอกผลนั้นก็จะทวีมากขึ้นตามกาลเวลาทุกวัน เดือน ปีไป

ผู้มีศรัทธาบริจาคทรัพย์บำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการสนับสนุนธรรมทานประการหนึ่ง เพราะทุนทรัพย์นั้นจักเป็นกำลังแก่การสั่งสอนพระปริยัติธรรมให้เป็นไปด้วยดี มีหลักมั่งคงวัฒนาถาวร จัดว่าเป็นทานที่เลิศประการหนึ่ง ซึ่งมีพระพุทธภาษิตรับรองว่า **สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ** *ธรรมทานย่อมชนะทานทั้งปวง* และชื่อว่าให้อมตะคือความไม่ตาย ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน หรือหมายถึงการไม่ตายจากความดี เพราะผู้ที่ได้รับสั่งสอนแนะนำในทางธรรมไปแล้ว ย่อมจะตั้งตนบำเพ็ญคุณความดี แม้จะสิ้นชีวิตไป ก็เหมือนไม่ตาย เพราะความดียังปรากฏอยู่ เป็นที่เชิดชูเกียรติของผู้นั้นต่อไป จึงได้มีภาษิตรับรองธรรมทานไว้อีกบทหนึ่งว่า **อมตนฺทโท จ โส โหติ โย ธมฺมมนุสาสติ** *ผู้ใดสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้อมตะคือความไม่ตาย* ดังนี้ และผู้ที่ดับพระนิพพานได้ ก็ต้องอาศัยการสดับธรรมที่มีผู้แนะนำ หรือแสดงให้ฟังและตั้งใจปฏิบัติตาม

การบริจาคทรัพย์บำรุงการศึกษา นอกจากจะมีผลหลายประการดังเทศนามา ยังเป็นการรักษาบุคคลผู้บริจาคให้พ้นจากภัยที่น่ากลัว มีความทุกข์ในนิรยบาลเป็นต้นได้ แม้ว่าจะต้องได้รับทุกข์มาก ก็จักบรรเทาให้เบาบางลงไปได้ เพราะกุศลบุญนิธิช่วยป้องกันไว้ พึงเห็นได้ดังพระเจ้าอชาติศัตรูผู้เป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภ์ ได้บริจาคทรัพย์ช่วยเหลือในการทำสังคายนา เท่ากับว่าเป็นการจัดระเบียบแห่งการศึกษาพระธรรมวินัย วางรากแก้วของพระพุทธศาสนาไว้ให้ยั่งยืนตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ แทนที่จะต้องไปตกนรกมหาอเวจี เพราะโทษที่ทำปิตุฆาตอนันตริยกรรม คือฆ่าพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดาให้ถึงความตายกลับได้ลดหย่อนผ่อนโทษลงมา ตกอยู่เพียงโลหกุมภีที่เป็นนรกที่เล็ก นับว่าเป็นอานิสงส์ที่มหัศจรรย์ประการหนึ่ง ซึ่งปรากฏเป็นพยานมาจนถึงปัจจุบันนี้

ฉะนั้น การที่ท่านเจ้าภาพได้บริจาคทรัพย์เป็นมูลนิธิบำรุงการศึกษา ย่อมจะได้ประสบอานิสงส์ต่างๆ ที่ควรอ้างเป็นส่วนรวม คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ และเป็นการป้องกันทุกข์ภัยพิบัติต่างๆ ดังแสดงมาด้วยประการฉะนี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

พระธรรมเทศนา

อตุตกถา

โดย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

(สุวทฺฒนมหาเถร)

วัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนา

โดย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (สุวฑฺฒนมหาเถร)

วัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร

แสดงธรรมที่วัดปทุมวนาราม

พุทธศักราช ๒๕๔๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ติ.

บัดนี้ จะได้แสดงพระธรรมเทศนาพรรณนาหลักธรรมคำสอน ขององค์สมเด็จพระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ยกหัวข้อเทศนาที่จะแสดงวันนี้ว่า **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** แปลว่า *ตนแลเป็นที่พึ่งของตน* คือคนเราจะเป็นหญิงก็ตาม ชายก็ตาม ไม่ว่ายุคไหนสมัยใดก็มีปรากฏเป็นตนขึ้นมาทุกชาติทุกศาสนาเหมือนกัน ฉะนั้น สมเด็จพระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ซึ่งเราถือว่ายิ่งใหญ่ไม่มีใครที่จะเกินพระพุทธเจ้าของเราไปได้ เพราะพระองค์นั้น ก็มีมือ มีเท้ามีตา มีหู มีเหมือนเราไม่ได้พิเศษ ไม่ได้ต่างจากเรา พระองค์มีพ่อมีแม่ปรากฏชัดตามหลักสูตรในทางพระพุทธศาสนาของเรา ที่เราเรียนกัน ไม่ได้เป็นพระเจ้ามาจากไหน คือเป็นคนเป็นมนุษย์เหมือนอย่างเราท่านทั้งหลาย แต่พระองค์เป็นยอดมนุษย์ไม่มีใครที่จะเหมือนอย่างพระองค์ได้ ไม่ใช่ว่าเพราะมีเรื่องนั้นมีเหตุนี้

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

บันดาลหามิได้ พระองค์ประสูติ เกิดวันวิสาขบูชา พระองค์ตรัสรู้อนุตระสัมมาสัมโพธิญาณ วันวิสาขบูชา พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานจากพวกเราไปก็วันวิสาขบูชา ไม่มีครูบาอาจารย์ของใครของศาสนาไหนเหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เกิดก็วันวิสาขบูชา ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็วันวิสาขบูชา เสด็จดับขันธปรินิพพานจากพวกเราไปก็วันวิสาขบูชา ถ้าหากว่าจะนับถึงว่าตั้งแต่วันที่พระองค์ปรินิพพานจากพวกเราไป จนถึงบัดนี้ก็ควรจำว่า ๒๕๐๐ กับ ๔๕ ปีได้ เพราะฉะนั้น พ.ศ. ที่เราใช้กันทุกวันนี้ นั่นแหละเป็นปีที่พระพุทธเจ้าจากพวกเราไป แต่ทั้งๆ ที่พระองค์เนี่ยไม่อยากจะจากพวกเราอยากจะอยู่สอนพวกเรา แต่ก็ด้วยว่าสัจธรรมคือพระองค์มีพระชนมายุเพียง ๘๐ เท่านั้นไม่ได้มากกว่า ๘๐ ไม่ได้น้อยกว่า ๘๐ ๘๐ พระนิพพานจากไปแล้ว เพราะฉะนั้น บางท่านที่ยังเคารพนับถือพระองค์อยู่จนกระทั่งบัดนี้ ชายก็ตามหญิงก็ตามอย่างในศาลาพระราชศรัทธานี ก็เห็นจะหาคนที่มีอายุ ๘๐ เท่ากับพระพุทธเจ้าเห็นจะหายาก แต่อาตมาเองบวชก็ไม่ใช่บวชที่วัดสุทัศน์ วัดที่อยู่ เพราะสมเด็จพระสังฆราชแพท่านรับสั่งว่าเมื่อไปบวชบ้านนอก ท่านไม่ไปเป็นอุปัชฌาย์ที่โน่น ให้ไปหาอุปัชฌาย์บ้านนอกเอา ก็ได้ท่านเจ้าประคุณญาณไตรโลก วัดพนัญเชิง เป็นพระอุปัชฌาย์ คู่สวด ๒ องค์ก็ไปหมดแล้ว อุปัชฌาย์ก็ไปแล้ว แต่อาตมาผู้เป็นลูกศิษย์นั้นยังอยู่ ท่านทั้งหลายนึกไหมว่า อาตมานี้จะอยู่ถึงอายุ ๙๐ แล้ว ๙๐ แล้วจะไม่ใช่ว่ายังไม่ ๙๐ วันที่ ๑๑ มีนาคมที่แล้วมานี้อาตมาครบ ๙๕ บริบูรณ์เมื่อ ๑๑ มีนานี่ขึ้น ๙๖ แล้วและก็ถือโอกาสประกาศเลยว่าอาตมานี้ถ้ามีอายุถึง ๙๗ ในวันข้างหน้าเดือนข้างหน้าปีข้างหน้าโน้น ท่านเจ้าคุณพระธรรมสิริชัย เจ้าอาวาสวัดอรุณฯ หรือวัดแจ้ง ที่มีพระปรางค์สูง จะขอเป็นเจ้าภาพทำบุญว่าอาตมามีอายุครบ ๙๗ เพราะอะไรเพราะว่าในศตวรรษ ๒๐๐ กว่าปีมานี้ ไม่มีสมเด็จวัดไหนไม่ว่าจะวัดบวรฯ วัดราชบพิธฯ หรือวัดเทพศิรินทร์ที่จะมีอายุถึง ๙๗ ไม่มี ก็ถือว่าอาตมานี่จะถือว่าเป็นสมเด็จที่มีอายุ ๙๗ องค์แรกของโลก เขาจะขอเป็นเจ้าภาพทำบุญให้ ก็คิดว่าจะนิมนต์สมเด็จสังฆราชและสมเด็จฯ ทุกองค์ที่มีชีวิตอยู่เนี่ย

มาสวดมนต์ที่วัดสุวรรณาราม ก็ถือโอกาสเชิญญาติโยมทั้งหลายทั้งชายทั้งหญิง ทั้งที่ไม่อยู่ที่นี่หรือที่ยังไม่ได้มา ไปร่วมงานได้ก็ไม่ใช่หมายความว่าจะไปเรี่ยไร ไม่ใช่ ไม่ต้องเอาอะไรไปหรอก ไปแล้วมีกินมีของเลี้ยงอย่าลืมนะ ไป อาตมาอาจจะจำไม่ได้ทุกคน ไปหาอาตมาก็แล้วกัน ก็ที่มานี้ ก็เพราะว่าท่านเคยประกาศไว้ที่ศาลาพระราชศรัทธา วัดปทุมวนาราม ก็ให้ไปร่วมงานแล้วจะมีของแจก ของแจกก็ยังนึกไม่ออกว่าจะเป็นอะไร อย่างที่มาวันนี้ก็อยากจะเอาไอ้โน่นบ้าง ไอ้นี่บ้างมาแจก แต่ก็เห็นว่าของที่มีอยู่จะแจกนั้นไม่พอ ปฏิทินที่เขาทำถวาย ๓,๓๐๐ แผ่น มีรูปอาตมาอยู่ด้วย หมด แจกเกลี้ยง มีแต่พระที่วัดอรุณฯ ท่านทำจะแจกในงานเมื่ออาตมาครบ ๙๗ แต่เขาให้แจกก่อน แจกไปแล้วหลายพัน วันนี้เอามาก็ไม่ถึงพันไม่กี่ร้อยองค์แต่ว่าวันอายุครบ ๙๗ นั้นจะมีแจก ขอท่านทั้งหลายโปรดรับทราบด้วย จะเป็นเหรียญ ๒ หน้า หน้าหนึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม อีกหน้าหนึ่งเป็นรูปอาตมา สมเด็จพุฒฯ ก็แล้วกัน จำง่ายๆ แต่อย่าไปนึกแทงหวยนะ ที่อาตมาพูดเนี่ยอย่าไปจับประเด็นว่าจะไปเล่นหวยนะ อาตมาไม่สนับสนุน อย่าไปเล่นเลย เพราะอะไรเพราะว่าคนที่เกิดมาในโลกนี้ นัยหนึ่งท่านบอกว่า จะต้องผ่านหรือรอดประตู ๒ ประตู อันนี้โปรดจำไว้ให้ได้ทีเดียว ไม่มีใครในโลกนี้หรอกว่าที่จะเกิดมาผ่านประตู หรือรอดประตูเดียว ต้อง ๒ ประตู ประตูที่ ๑ เรียกว่า **ชาตทวาร** แปลว่า *ประตูเกิด* ประตูที่ ๒ เรียกว่า **มรณทวาร** แปลว่า *ประตูตาย* ทั้ง ๒ ประตูนี่น่ะเราผ่านกันมาแล้วประตู ๑ คือชาตทวาร ประตูที่ ๒ คือมรณทวารนั้นเรายังไม่ผ่านเรายังไม่รอดแต่ว่าจะรอดจะต้องผ่าน เมื่อไรก็ไม่ทราบ อาตมานี่ก็เหมือนกันเวลานี้ก็อายุ ๙๖ อีกปีข้างหน้าก็จะ ๙๗ มองดูแล้วนึกว่าในศาลานี้ไม่มีใครเท่าอาตมา หรือที่จะมีอายุเท่าอาตมาคือ ๙๖, ๙๕ ยกมือจะให้รางวัล ไม่มี ทั้งผู้หญิงผู้ชาย อาตมายังอยู่ได้ ยังอยู่เพื่อให้เขาฉลอง อายุ ๙๗ แล้วหมอหลายหมอ บอกว่าหลวงพ่อเนี่ยไม่ใช่มีอายุเพียง ๙๗ เท่านั้นนะเขาทาย หมอหลายหมอว่าจะต้องอยู่ถึงอายุร้อยหนึ่ง เอ๊ะมันจะอยู่ได้ยังไง ใครจะเป็นคนให้อยู่ถึงอายุร้อยหนึ่ง เขาบอกว่า

ยังไปไหนไปได้ ขึ้นเครื่องบินก็ได้ นี่ไม่ช้าเนี่ย วันที่เท่าไรเนี่ย เขาจะให้ไปภาคอิสาน นั่งเครื่องบินไปลงขอนแก่น หรือจะไปลงนครราชสีมา แล้วก็นั่งรถต่อไปยังจังหวัดนั้นอีกจังหวัดหนึ่ง โยมชีเขามานิมนต์จำชื่อไม่ได้ อยู่ในบัญชี ยังไปโน่นไปนี่ได้ ไม่ได้อยู่นิ่งหรอก เพราะฉะนั้นหมอหลายหมอ หมอหนึ่งทายว่าจะอยู่ถึงอายุ ๑๐๘ ปี อีกหมอหนึ่งทายว่าอยู่ถึงอายุ ๑๒๐ โอ้โฮน่าดูเลยนะ ท่าจะต้องตะบันน้ำกินซะละมั้ง เพราะฉะนั้นเห็นอาตมาแล้ว ก็เรามานึกถึงว่าเออ เราทุกคนนี้ถ้ามีอายุเท่ากับเจ้าประคุณสมเด็จ หลวงพ่อองค์นี้ก็น่าดูทีเดียว ๙๕, ๙๖ แล้วย่างแล้วไม่ช้าก็จะครบอายุ ๙๗ ไปร่วมนะที่วัดสุวรรณารามนะ ทุกคนไปแล้วมีขนมจีนกินไม่ต้องห่วง เพราะฉะนั้นคนในโลกนี้แต่ละชาติๆ นั้นจะมีจำนวนเท่าไรนั้นอาตมาก็ไม่ค่อยสนใจเท่าไรนักหรอก โดยเฉพาะคนไทยเรานั้นมีจำนวนที่แน่นอนว่า ๖๐ กว่าล้านทั้งผู้ชายทั้งผู้หญิง แต่อาตมาขอสมมติ สมมติ เรียกให้เข้าใจง่ายๆ ว่าจะมีจำนวน ๖๐ กว่าล้านเท่าไรก็ตาม ก็คือคน ๒ คน อันนี้ท่านทั้งหลายต้องจำไว้นะว่าอาตมา ย่อว่าคนไทยเรานั้น ๒ คน จะมี ๖๐ กว่าล้านอะไรก็แล้วแต่เถอะ ๒ คน แล้วอาตมาถือหลักอะไร ถือหลักว่า ผู้ใหญ่ เด็กจะปีไหนก็ตามเถอะ มีผู้ใหญ่มีเด็ก อาตมาเอาหลักอะไรเป็นเกณฑ์หลักที่นักปราชญ์ท่านกล่าวไว้ ไม่ได้ชุ่ยๆ นึกเอาเองตามอารมณ์ไม่ใช่ ท่านกล่าวไว้ว่าอย่างงี้ **นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย** อันนี้ต้องจำไว้ สูงนี้จะนอนหงายไม่ได้ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนเด็กจะนอนคว่ำไม่ได้ต้องนอนหงาย ผู้ใหญ่จะนอนหงายไม่ได้ต้องนอนคว่ำ ผู้ใหญ่ก็คือพ่อแม่บรรพบุรุษของเรานี้แหละต้องนอนคว่ำ ถ้านอนหงายก็เห็นแต่ท้องฟ้าไม่เห็นความต้องการของเด็ก พ่อแม่ไม่เห็นความต้องการของลูก เพราะฉะนั้นต้องนอนคว่ำจึงจะเห็นความต้องการของลูกว่า ลูกที่เกิดมานี้ต้องการอะไร เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่ต้องนอนคว่ำจึงจะเห็นความต้องการของเด็ก ส่วนเด็กต้องนอนหงายถ้าเด็กนอนคว่ำก็เห็นแต่ดิน เห็นแต่ที่นอนเห็นแต่ผ้าห่มไม่เห็นความต้องการของผู้ใหญ่ว่าผู้ใหญ่ต้องการอะไร ที่มีลูกเท่านั้นคนเท่านี้คนเนีย อาตมาชอบถามจะใช่ญาติหรือไม่ใช่ญาติ ชอบถาม

ถามทุกวันมีลูกหรือยัง ทำไมต้องถามคือถามเพื่อต้องการรู้ว่ามีลูกรึยังคือถ้าใครเกิดมานี่ไม่มีลูกนะคือไม่รู้เรื่องของโลกหรอก ต้องมีลูก คือจะเป็นชายบ้างหญิงบ้างก็ตามเถอะ บางคนก็เป็นหญิงตลอด ที่อาตมารู้จัก **คุณหมอจิต ตู้จินดา** คนนครปฐม คุณจันทรมีลูกผู้หญิงทั้งหมดทั้ง ๔ คน อาตมาไปฉันที่บ้านสามเสน ถ้าไปแล้วจำได้อย่างหนึ่งว่า ยายเรียกหลานแตน หลวงพ่อมาแล้วแตนก็วิ่งต๊อกๆๆ ลงมากราบ ทำงานรัฐบาลเป็นหมอฟันแต่งงานกับหมอฟันเหมือนกัน ถ้าอาตมาไปวัดแคสามเสนละก็แตนเขาจะต้องมากราบตอนที่อาตมาป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลสงฆ์ไอ้แตนก็ไม่ไปหา แต่ว่ายังมีลูกคนหนึ่งไปหา ลูกบุญธรรมถามว่าจุกอายุเท่าไรบอกว่า ๖๑ โอ้โฮ มาเป็นลูกพ่อน่ะเนี่ยตอนนั้นจุกมันราวๆ สัก ๗–๘ ขวบ ตอนนั้นเตี่ยเป็นจีนแม่เป็นไทยอยู่ใกล้กับวัดส้มเกลี้ยงหรือใกล้กับวัดสุวรรณคีรี ตอนนี้ไอ้จุกก็ตายแล้วแม่ไอ้จุกก็ตายแล้วพ่อของแฟนก็ตายแล้ว เป็นกำนันคลองมหาสวัสดิ์ที่ไปทะลุนครไชยศรี ตอนนั้นเป็นคลองมหาสวัสดิ์ เป็นชื่อของกำนัน กำนันที่ว่านี้ตายแล้ว เหลือแต่ลูกชาย คิดยังไงก็ตามอาตมาก็ยังภูมิใจว่าได้เกิดในกรุงศรีอยุธยาแม่น้ำป่าสัก และยังภูมิใจทุกวันนี้ ว่าแม่น้ำไหนที่จะมีสมเด็จฯ ไม่เหมือนแม่น้ำป่าสัก ไม่มีที่ไหนมีสมเด็จฯ เหมือนที่นี่ สมเด็จฯ องค์แรกก็สมเด็จพระสังฆราชวาสมหาเถระ วัดราชบพิธ นครหลวง สมเด็จฯ วัดสามพระยา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ก็นครหลวง สมเด็จพระวันรัต (ทรัพย์) อยู่ใกล้วัดสามพระยา ก็นครหลวง อาตมาซึ่งเป็นสมเด็จฯ ก็แม่น้ำป่าสัก อำเภอท่าเรือใกล้กับนครหลวง อาตมาบวชวัดบัวงาม ใต้วัดสะตือ วัดสะตือทางเหนือ รวมความว่าที่เป็นสมเด็จนั้น วัดราชบพิธก็ตาม วัดสามพระยา บางลำพูก็ตาม ล้วนแต่แม่น้ำป่าสักทั้งนั้น แต่อัศจรรย์เหลือเกินว่าอาตมานี้อยู่เหนือกว่าเขาหมด และจะตายทีหลังเขาหมด แม่น้ำป่าสักแม่น้ำป่าอื่นไม่มีสมเด็จฯ ซักกี่องค์ สุพรรณองค์เดียว สมเด็จฯ ป๋า เพราะฉะนั้น อาตมาอยู่อำเภอท่าเรือ และเพื่อนๆ เข้าใจว่าอาตมานั้นเป็นคนลพบุรี ชวนอาตมา ตั้งสหภูมิลพบุรี คือ ท่านเจ้าคุณย้อย วัดกวิศ ลพบุรี นึกว่าอาตมานั้นเป็นคนลพบุรี บอกไม่ใช่ ชวนตั้งสหภูมิลพบุรี

ผมเป็นคนอยุธยาเกิดอำเภอท่าเรือ และก็ไม่นึกไม่ฝันว่าจะมาเป็นสมเด็จฯ ในที่สุดก็มาเป็นสมเด็จฯ และเกือบจะมีอายุมากกว่าบรรดาสมเด็จอื่นๆ นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์อยู่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นขอให้ญาติโยมทั้งหลายติดตามอาตมาไป อย่างน้อยก็ขอให้มีอายุเท่ากันกับสมเด็จพระพุฒโฆษาจารย์ (พุฒ สุวฑฺฒนมหาเถร) เป็นคนแควป่าสัก

อาตมาเป็นคนแปลกอย่างหนึ่ง และก็เป็นคนน่าบูชาอย่างหนึ่ง ประทานโทษท่านทั้งหลาย ที่ผ่านไปแล้วคือเรื่องญาตินี่ อาตมาห่วงมาก กล้าท้าได้ว่าสมเด็จฯ ที่ล่วงไปแล้วเนี่ย สู้อาตมาไม่ได้ในเรื่องเครือญาติ อาตมานี่เป็นคนไม่ทิ้งญาติ มาอยู่ปัจจุบันนี่ก็ลูกหลานนี่มาปฏิบัติเครือญาติ และก็นึกไปอีกอย่างว่าอาตมานี่ไม่มีเครือญาติ ที่สำเร็จการเรียนเป็นปริญญา คนโน้นก็ไม่เอาคนนี้ก็ไม่เอาทำแต่ครัว พ่อแม่ก็สอนแต่อย่างนั้น แต่เรียนไม่ให้เรียน แต่บังเอิญมีเหลนหลานคนหนึ่ง ที่พ่อมันเป็นคนเสนาตายเหลือแต่แม่ แม่ก็ไม่เป็นโล้เป็นพาย แต่ทีนี้ไอ้หลานคนนั้นก็บอกว่าตอนนี้ทำงานอยู่ที่บริษัทญี่ปุ่น เงินเดือนยังไม่ถึงสองหมื่น ส่งไปดูงานที่สงขลา และจะให้มันไปดูงานที่เชียงใหม่ เมื่อวานนี้มันไปหา ก็เล่าถึงว่าจะบวชน้องชาย แต่พ่อที่เกิดมันมานี่ก็มีมันคนเดียว ที่เป็นผู้หญิงชื่อเล่นว่าแตน ชื่อจริง แต่ชื่อสิมา หรืออะไรก็ไม่ทราบ มันไปถึงก็กราบและก็แบมือ บอกขออะไรอีกล่ะ ขอเงิน กลับไปเนี่ยเอาพัดลมไปแล้ว เอาผ้าห่มนวมไปแล้ว จะไปซื้อของที่ตลาดที่จะต้องผ่านไปก่อนที่จะถึงบ้าน ซื้อของที่ถวายพระคู่สวดพระอันดับยังไม่ครบ ถามว่าเอาเท่าไร ขอสองหมื่นยังไม่ครบ ต้องให้มัน มันจะบวชน้อง แม่ก็ไม่มีปัญญาที่จะบวชลูกเพราะอาศัยพี่คนนี้หละที่จะบวชลูกได้ ก็ช่วยไป และก็วันที่ ๙ มั้ง มิถุนาน่ะ ก็ว่าจะไปร่วมอนุโมทนากับเขาซะหน่อยไม่ทิ้งกัน ไม่ว่ามันจะเป็นลูกใครพ่อมันชื่ออะไร ตระกูลไหน ถามซักคำว่า มันใส่เสื้อครุยมาถ่ายรูปร่วม ก็ขอเรียนปริญญาโทต่อ อาตมาก็ถามว่าจะใช้เงินเท่าไรมันก็บอกว่าน่าจะไม่เกิน ห้าแสน ก็มอบให้ไป ก็บอกว่าไปฝากไว้นะ และก็ไม่ต้องมาเบิกอีก และก็เรียนจนจบปริญญาโท ก็บอกว่าเหลืออีกปีกว่าๆ จะจบ เนี่ย

มีญาติ จึงภูมิใจว่า สมเด็จฯ ที่มีญาติเนี่ยก็นึกว่าอาตมาเนี่ยองค์หนึ่งละที่ไม่ทิ้งญาติ อาตมาไปนึกถึงพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสไว้ที่ไหนยังไง ไม่ใช่อาตมาคิดขึ้นเอง อาศัยพระพุทธเจ้า คือวิฑูฑภะ แม่เป็นคนใช้ พ่อเป็นกษัตริย์เมืองหนึ่งเขาต้องการให้ส่งกษัตริย์ที่เป็นผู้หญิงเนี่ยนะไปสัมพันธ์กับกษัตริย์อีกเมืองหนึ่งหาผู้หญิงที่เป็นกษัตริย์ด้วยกันไม่ได้ ก็ได้แต่ว่าพ่อเป็นกษัตริย์ แม่เป็นคนใช้ คือตัววิฑูฑภะ ย้อมแมวขาย ไอ้ทีแรกก็ วิฑูฑภะ กลัวถูกย้อม ไม่เข้าใจไม่รู้ว่า ตัวนี่ ว่าแม่เป็นคนใช้ มารู้เอาภายหลังว่าจะไปเยี่ยมญาติทางฝ่ายแม่ โอ้โฮทางเมืองกบิลพัสดุ์ ตกใจกันเราจะปกปิดยังไง ก็หาทางปกปิดเพราะจะต้องกินข้าวร่วมโต๊ะกัน มันก็จะรอดไม่มีใครจับได้ แต่บังเอิญวิฑูฑภะนั้นลืมพระขรรค์ที่ติดตัวไปด้วยไว้ที่โต๊ะอาหารก็ให้คนใช้เนี่ยไปเอาพระขรรค์คืน ก็ไปเห็นการกระทำของเจ้าเมืองกบิลพัสดุ์ กำลังล้างที่วิฑูฑภะนั่งตรงไหน ล้างทั้งน้ำสะอาดล้างทั้งน้ำนม อืม ปรากฏว่าคนใช้ไปเห็นการกระทำเช่นนั้นก็มาบอกแก่นาย คือวิฑูฑภะ ว่าพระองค์เนี่ยแม่ไม่ใช่เจ้าหรอก แม่เป็นคนใช้ แต่พ่อเป็นเจ้าจึงรู้ว่า เออดีล่ะกูจะต้องฆ่าญาติฝ่ายแม่ เมืองกบิลพัสดุ์เนี่ย เช่นพระราชบิดาของพระพุทธเจ้าเรา พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จไป ไปห้ามทัพ ไปอาศัยต้นไม้ต้นหนึ่งใหญ่แต่ใบก็ไม่มี ประจบกับต้นไม้ต้นนั้นใบร่วง วิฑูฑภะก็ถามว่า พระองค์มาประทับที่นี่ได้ยังไงอาศัยเงาไม่ได้ นี่หล่ะพระพุทธเจ้าท่านจึงรับสั่งว่า วิฑูฑภะบรรดาร่มเงาอื่นใดนั้น ในโลกนี้นับหมื่นนับแสนสู้ร่มเงาญาติไม่ได้

อาตมาก็จับเอาประเด็นนี้ ขึ้นชื่อว่าญาติแล้วนี่ จะเป็นฝ่ายไหนก็ตามไม่ทิ้ง ส่งให้เรียน จนกระทั่งคนหนึ่งที่อาตมายกตัวอย่างมาสำเร็จปริญญาตรีแล้วหมดไปหลายแสน เจ้าตัวมันเอง ก็จะขอเรียนปริญญาโทต่อไป ก็จะให้ จะสนับสนุน เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายสืบดูเอาเถิดว่า สมเด็จฯ องค์ไหนบ้างที่สนใจอย่างอาตมานี้ อาตมากล้าพูดได้เลยภูมิใจว่าบรรดาเรื่องญาติทั้งหลายของอาตมานี้ ใครจะตำหนิติเตียนได้ เมื่อวานนี้ญาติคนหนึ่งเป็นลูกของน้าละมูล น้าก็ตายไปแล้ว มันก็มารายงานตัวว่ามันคือลูกท้องของน้านี่ ๓ คน ผู้หญิงมั่งผู้ชายมั่ง

อะไรนี่ มันไปก็ไปขอดูห้องน้ำเห็นห้องน้ำนั้นอันตราย มันก็อาสา มันสำเร็จวิศวะ ทำงานบริษัทญี่ปุ่น อาสาทำห้องน้ำให้ ไม่ล้มไม่ลื่น อืมแล้วแต่จะทำยังไงก็ได้ อืม วันเสาร์มั้ง มันจะไปทำห้องน้ำให้ เพราะฉะนั้นก็ภูมิใจว่า เรื่องเครือญาติ แล้วอาตมานี้ ไม่มีใครตำหนิได้ว่าไม่เอาญาติ ภูมิใจ นี่หมออุดมลูกของน้าก็กำลังป่วยอยู่ ส่วนน้าผู้หญิงนั้น ร้อยโท อะไร เผาไปแล้วที่วัดมกุฏฯ หมออุดมก็มีลูกหลายคน ตัวเองก็ยังป่วยอยู่ เพราะฉะนั้น ขึ้นชื่อว่าเครือญาติแล้วขอท่านทั้งหลายผู้ฟังอย่าทิ้งกัน ยังไงๆ ก็จะต้องได้ช่วยเหลือกัน มากบ้างน้อยบ้างไม่ถือเป็นเกณฑ์

อีกประการหนึ่ง อาตมาจะลืมกล่าวซะไม่ได้ เกิดมาในโลกใบนี้ เราจะต้องผ่านประตูสองประตูดังที่อาตมากล่าวไว้แล้วว่า **ชาตทวาร** แปลว่า *ประตูเกิด* **มรณทวาร** แปลว่า *ประตูตาย* ประตูเกิดนี้ ธรรมนูญเขาเขียนเลยไม่ต้องมาแก้กันทีหลังเพิ่มเติมอะไรเขียนไว้ประจำเลย ใครจะผ่านประตูเกิดหรือรอดประตูเกิด มีธรรมนูญเขียนเลย ไทยก็ ภาษาไทย ลาวก็ภาษาลาว ญี่ปุ่นก็ภาษาญี่ปุ่น เขมรก็เป็นภาษาเขมร มอญก็ภาษามอญ เขียนไว้เลย เขาเรียกว่าธรรมนูญประจำประตู เช่น ไทย ประตูเกิดเขียนว่ายังไงธรรมนูญ เขียนว่า ใครผ่านหรือใครรอดประตูนี้จะต้องแก่ จะต้องเจ็บจะต้องทุกข์กายทุกข์ใจ และตายเขียนไว้เลย ไม่ต้องมาแก้กันใหม่ ท่านทั้งหลายผู้ฟังนี่ เห็นหรือยังว่าเมื่อตะก่อนนี้เราไม่ใช่อายุเท่านี้ความเป็นอยู่เท่านี้ ไม่ใช่ แก่แล้วทุกคน แต่ว่าเราจะแก่มากแก่น้อยเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อเราแก่ ก็ต้องรู้ตัวว่าเราแก่ แล้วไม่มีใครเอาความแก่ไปได้ ไม่มีใครเอาความเจ็บไปได้ ไม่มีใครเอาความทุกข์กายทุกข์ใจไปได้ ไม่มีใครเอาความตายไปได้ มาอย่างไรก็ต้องไปอย่างนั้น มาเท่าไรไปเท่านั้นนี่อาตมาขอบอกไว้ แน่นอน อาตมานี้ไม่ใช่เพิ่งเคยมาที่ศาลาเพียงครั้งนี้ครั้งเดียวมาหลายครั้งแล้ว แต่มาครั้งใดก็จะโดยมากก็จะเจอท่านเจ้าคุณถาวร ขณะนี้ท่านก็ไม่อยู่ไม่ทราบว่าท่านไปงานศพที่นครนายกหรือยังไง ไม่เป็นไร อยู่ก็เทศน์ได้ไปก็เทศน์ได้ แล้วอาตมาก็ยังนึกว่า เอ๊ะ ทำไมเราหายไป ไม่ไปโผล่ที่ทีวีซะเลย

เห็นแต่วัดโน้นเห็นแต่วัดนี้ไปไม่เป็นไร ยังไงๆ ก็ต้องมาแน่ จริงๆ วันนี้มามาก็ไม่ใช่หมายความว่า อาตมามาที่นี่แห่งเดียว ไปโรงพยาบาลสงฆ์มาแล้วไปฉันเพลที่โน่นแต่ว่าอาหารเมื่อเพลนี้ของหวานมองดูในสำรับของหวานไม่มีทุเรียนเลย ทำไม อาตมาชอบทุเรียน เจอแล้วอดกินไม่ได้วันนี้ไม่มี แต่ว่ากลับไปวัด ชาวสวนบางกรวยเอาทุเรียนหมอนทองมาลูกใหญ่ลูกหนึ่ง มันเล็กขนาดนี้ลูกเล็กหน่อย และก็มีเงาะและก็มีมังคุด มีอะไรๆ ไอ้ที่มันหวานๆ ไม่ใช่ลำใยหลายอย่างเอามาถวาย เพราะฉะนั้นเราท่านทั้งหลายผ่านรอดประตูเกิดมาแล้วและมาเจอนั่นมาเจอนี่ มาเป็นนั่นมาเป็นนี้แล้วมาเจอลูกหลาน อืม เราผ่านแล้วประตูเกิด ต่อไปก็ต้องผ่านอีกประตูหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครชอบ นั่นก็คือประตูตายซึ่งไม่มีใครชอบ เอาอะไรไปไม่ได้เวลาที่คนตายญาติตายพี่น้องตายนี่ เขาจะเอาเหรียญบาท เหรียญห้า เหรียญสลึง หรือเหรียญอะไรต่ออะไรหยอดเข้าไปในปากอดไม่ได้ที่จะให้มีสายหย่อนไป หย่อนไปทำไม หย่อนไปก็เมื่อจะเผานี่จะต้องล้วงเอาเหรียญที่ใส่ไปในปากออกแล้วก็เอาไปให้เจ้าภาพ เอาไปแลกเพื่อจะเอาไปซื้อเหล้ากินไม่ให้เอาไปเผาไม่ใช่ขนาดนี้ตายแล้วนี่ทั้งๆ ที่นึกว่าจะได้เอาไปใช้ในการเดินทางเวลาตายแหมล้วงเอาออกมา เมื่อเราตายจากชาตินี้แล้วเราไปไหนทางไปของเรานั้นมี ๒ ทาง ทุกคน อาตมาก็นึกทุกวัน **๑. สุคติ ๒. ทุคติ**

สุคติหรือทางดี ได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ ตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์เป็นนางฟ้า เป็นเทพบุตร อะไรๆ ก็แล้วแต่ หรือเกิดมาเป็นมนุษย์อีกเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ไม่ใช่จะเป็นคนจังหวัดนั้นจังหวัดเดิม ไม่ใช่ จะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ และเมื่อไปเกิดแล้วก็ไม่ใครกลับมาบอกเลย ว่าที่ตายไปแล้วไปเกิดอยู่ที่นั่น อยู่ที่นี่ แต่ว่ามนุษย์สมบัติ ซึ่งเป็นทางดีที่คนชอบใจ อีกทางหนึ่งคือว่าทุคติ คือทางชั่วทางไม่ดี มี ๔ คือ ๑. นรก ๒. เปรต ๓. อสุรกาย ๔. สัตว์เดรัจฉาน เพราะฉะนั้นทางที่เราจะไปคือทางชั่ว หมายถึงคนเราชอบทำแต่ชั่วมันก็มี นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน ไม่พ้นจาก ๔ ทางแน่แหละ ทั้งๆ ที่เราไม่อยากจะได้แต่ก็ต้องได้

เพราะฉะนั้น อย่างเปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเขารอต้องการผลของการกรวดน้ำจากพระเจ้าพิมพิสารไปให้ รอมาเป็นพันๆ ปี ไม่ใช่วันสองวันนะ เพราะอะไร เพราะเขาเห็นเปรตพวกอื่นนั้นกินอาหารที่เขาจัดเป็นสำรับที่เขาจัดไว้ให้ข้างทางเป็นอาหารที่มีโอชารส และก็ไปถามพระพุทธเจ้าในยุคนั้นว่าเมื่อไรพวกเขาจะได้กินอาหารที่ดีๆ รสเลิศเหมือนอย่างเปรตพวกนั้นบ้าง พระพุทธเจ้าก็บอกว่าต้องรอไป ถึงพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งซึ่งมีพระนามว่าพระสมณะโคดมจะมาตรัสรู้ และญาติของพวกท่านนั้นจะมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินมีนามว่าพระเจ้าพิมพิสาร ก็ต้องรอไปเป็นพุทธันดร ไม่ใช่ว่าเร็ววัน เร็วเดือนเร็วปี มันไม่ใช่ ก็รอมาเป็นพันๆ ปี ก็รอได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้ มันจะต้องได้ จนกระทั่งพระพุทธเจ้ามาตรัสในโลก ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ๘๔,๐๐๐ ตนนั้นก็มาเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งซึ่งมีนามว่า พิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารพร้อมกับบริวารก็ไปฟังเทศน์ ส่วนมากก็ได้มรรคผลสำเร็จเป็นพระโสดาบันเป็นต้น พระเจ้าพิมพิสารก็เลื่อมใสนิมนต์พระสมัยนั้นมีจำนวนพันองค์ จากชฎิลสามพี่น้องพร้อมด้วยพระพุทธเจ้า ก็ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จไปเสวยที่วังพันกับหนึ่งองค์

วันแรก พระพุทธเจ้าก็รับด้วยอาการนิ่งไม่ตอบ พระชฎิลพันองค์ซึ่งสำเร็จเป็นพระอรหันต์หมดแล้วก็ถูกนิมนต์ด้วย แต่ว่าการไปฉันในงานที่พระเจ้าพิมพิสารนิมนต์นั้น ไม่ได้มีการกรวดน้ำ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนา คือไม่มีใครเตือนใคร ตัวใครตัวมัน คือพระเจ้าพิมพิสารไม่นึกที่จะกรวดน้ำให้กับเปรตชน เพราะว่าทรงส่งใจไปนึกถึงที่ที่จะสร้างวัด ที่ไหนถึงจะเหมาะ ในที่สุดก็ได้ป่าไผ่ แต่ไม่ได้กรวดน้ำ ตกกลางคืน เปรต ๘๔,๐๐๐ นั้น จึงประท้วง สมัยนั้นเขาประท้วงเหมือนกัน เหาะขึ้นไปสู่อากาศแล้วก็ส่งเสียงร้องอึงคะหนึ่งไปหมด เสียงนั้นพระเจ้าพิมพิสารก็ได้ยิน พระพุทธเจ้าก็ได้สดับ เช้ามืดขึ้นพระเจ้าพิมพิสารก็มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ว่าเสียงนั้น จะเป็นอันตรายแก่ราชสมบัติหรือชีวิตของข้าพระองค์ บอกว่าไม่ใช่ เปรตพวกนั้นเขามารอรับส่วนบุญแต่พระเจ้าพิมพิสารไม่คิดที่จะกรวดน้ำ คิดแต่จะหาที่สร้างวัด ตกลงต้องนิมนต์

พระฉันที่วังอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งที่ ๒ เพราะที่สร้างวัดได้แล้ว วันนั้นเองเลี้ยงพระอีกและก็ได้กรวดน้ำ ทีนี้การกรวดน้ำที่พระเจ้าพิมพิสารได้กรวดนั้น ท่านว่าอย่างไรอันนี้หล่ะที่อาตมาอยากให้ท่านทั้งหลายได้ฟังว่าเป็นอย่างไร พระเจ้าพิมพิสารได้กรวดน้ำโดยบทย่อด้วยภาษาบาลีว่า **อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ** และการกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสารนี้ใครจะเอาไปใช้กรวดน้ำส่วนตัวก็ได้ พระเจ้าพิมพิสารไม่ได้สงวนลิขสิทธิ์ เอาไปใช้ได้เลย จำง่ายๆ ว่า **อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ** แปลว่า *ขอบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้กระทำครั้งนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า* ไม่ต้องไปเอ่ยชื่อว่าญาติชื่อนั้นชื่อนี้ เปรต ๘๔,๐๐๐ ตนที่มาคอยรับส่วนบุญส่วนกุศลเนี่ย ได้ทุกตน เพราะคอยสดับ ต่างก็คอยอนุโมทนารับบุญกุศลที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทำในครั้งนั้นจึงสำเร็จแก่เปรตซึ่งเป็นญาติ ๘๔,๐๐๐ ทุกตนไม่มีใครอยู่เหลือเป็นเปรตเลย ไปเกิดเป็นมนุษย์บ้าง อยู่จังหวัดโน้นจังหวัดนี้ตำบลนั้น ตำบลนี้ ขึ้นสวรรค์บ้างแล้วแต่บุญกุศลที่ตนทำไว้ ไม่ได้ทำแต่บาปอย่างเดียวทำบุญกุศล เนี่ย เพราะฉะนั้นการกรวดน้ำให้แก่เปรตชนนั้น อาตมาก็อยากจะบอกเสริมว่าไม่ใช่แต่ว่าผู้ที่ตายจากไปแล้วเท่านั้น แม้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้รับเหมือนกัน ซึ่งมีตัวอย่างที่จะอ้างให้ท่านทั้งหลายได้เห็นว่า ญาติที่อยู่ทางภาคอีสานและก็ไปหากินภาคใต้คือกรีดยางไหลเหมะๆ วันหนึ่งญาติผู้นั้น เขาก็คิดถึงญาติภาคอีสาน ที่เขาเคยอยู่ ที่ทางบ้านภาคอีสานนั้นนึกว่าตายแล้ว แต่ความจริงยังไม่ตาย เขามา พวกน้องๆ เห็นพี่มานึกว่าผี บอกไม่ใช่พี่ยังไม่ตาย ก็มาเจอกันวันหนึ่งเขาไปกรีดยาง ข้าวเช้าก็ไม่ได้กิน กลางวันก็ไม่ได้กิน บ่ายเย็นก็ไม่ได้กินแต่ว่ามันอิ่ม ไม่รู้มันเรื่องอะไรเขาก็ไม่รู้เหมือนกัน ก็ได้ความว่า วันที่เขาอิ่มนั้นคือว่าญาติเขาทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ ทั้งๆ ที่เขายังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่ นี่แหละจึงเป็นอันว่าบุญกุศลที่เราแผ่กันทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นญาติที่ระบุชื่อบ้าง ไม่ระบุชื่อบ้างทั้งๆ ที่เขายังไม่ตายยังมีชีวิตอยู่ อันนี้ท่านทั้งหลายจงภูมิใจ ขอให้ตั้งใจกรวดน้ำ ให้นี้อันหนึ่ง

เพราะฉะนั้นประตูที่เราจะต้องไปคืออีกประตูหนึ่ง เพราะฉะนั้นประตูเกิดเราพบแล้ว คือแก่ เจ็บ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ และก็ตาย ประตูตายเรายังไม่พบ ต่อไปจากประตูเกิดแล้วเราก็จะไปพบกับประตูตาย คือตายนี้เราก็เอาอะไรไปไม่ได้ เอาไปไม่ได้ แม้แต่ว่าเงินที่หยอดไว้ใส่ไปในปากแล้วก็ดึงขึ้นเอามามอบให้เจ้าภาพ แลกเงินสดไปซื้อเหล้ากิน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านรับสั่งชัดเลยว่า คนที่รอดประตูหรือผ่านประตูตายไปเนี่ย ที่เรารู้กันว่าเอาอะไรไปไม่ได้ แต่พระพุทธเจ้าท่านบอกว่าได้ มีเหมือนกันไอ้ที่ว่า เจ้าตัวจะเอาไปได้นั้น คือบุญกุศลที่ทำไว้เมื่อเรามีชีวิตอยู่เนี่ย อันนี้เอาไปได้เราทำไว้ก่อนที่เราจะตาย ที่เรามีชีวิตอยู่อันนั้นแหล่ะเอาไปได้ ทำบุญทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว มีทางที่จะไป ๒ ทาง ด้วยกัน เพราะฉะนั้นขอบรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลาย จงได้นึกว่าสิ่งที่เราทำนั้นทำดีก็ไปดี ถ้าชั่วก็ไปชั่ว แล้วจะไปแย่งจะไปแบ่งจะไปขโมยกันไม่ได้ของใครของมัน

เพราะฉะนั้น ที่อาตมานำเรื่องนั้นบ้าง เรื่องนี้บ้าง เรื่องโน้นบ้างนิดๆ หน่อยๆ มาให้ท่านผู้ฟังทั้งหลาย สิ่งละอันพันละน้อย คล้อยตามเวลาขอให้บรรดาท่านทั้งหลาย ยึดเอาแต่สิ่งที่ดีที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง และแก่ผู้อื่นเราจะนึกว่าเราจะทำอะไร จะเพราะแต่ว่าที่ใจเราชอบ เราต้องนึกว่าไอ้ที่เราทำไปนั้นตัวเองได้ประโยชน์ไหม ผู้อื่นได้ประโยชน์ไหม ได้กระทำตามที่พระองค์ได้รับสั่งไว้ไหม ทุกท่านยังจำได้ หมั่นให้ทานนะ หมั่นรักษาศีลนะ หมั่นเจริญภาวนานะ สั่งไว้ชัดเลย เพราะอะไร เพราะว่าทุกคนแม้แต่อาตมา มันมีสนิมใจ ของคนเรานี้ ๓ อย่าง ที่บางท่านไม่สนใจก็ไม่รู้ ว่านี่คือสนิมใจ คือความโลภ ความโกรธ ความโง่ ๓ สนิมนี่สำคัญนัก ทีนี้พระพุทธเจ้าท่านจากไปแล้ว ท่านยังสั่งว่า ให้ทำบุญนะ ให้ทานนะ รักษาศีลนะ เจริญภาวนานะ ยังสั่ง ก็เพื่อจะต้องการที่จะกำจัด สนิมใจ คือความโลภ สนิมใจ คือความโกรธ สนิมใจ คือความโง่ ดังที่นักปราชญ์ ต่อมาในภายหลัง ไม่ใช่พระพุทธเจ้า ท่านรับสั่งว่า **อโลโภ ทานเหตุ** *ถ้าจะกำจัดความโลภ ต้องให้ทาน* **อโทโส สีลเหตุ** *ถ้าจะกำจัดความโกรธ ต้อง*

รักษาศีล **อโมโห ภาวนาเหตุ** *ถ้าจะกำจัดความโง่ ความเขลาเบาปัญญา ต้องฟังเทศน์ต้องฟังบรรยาย* สั่งไว้ก่อนที่พระองค์จะนิพพาน เพราะฉะนั้นเราก็ต้องสนใจ ว่าสั่งอะไรไว้บ้าง ให้ทำอะไรบ้าง ดังที่ทรงตรัสว่า

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ

ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน

โก หิ นาโถ ปโร สิยา

คนอื่นใครเล่าจะมาเป็นที่พึ่งได้

เพราะฉะนั้น เราต้องการดีต้องทำเอา อย่านึกว่าคนอื่นเขาทำแล้วจะไปฉวยเอาไม่ได้ นี่อาตมาขอฝากบรรดาท่านทั้งหลาย ยังไม่สายเกินไป ยังมีเวลาที่เราท่านทั้งหลายจะกระทำความดี ทั้งที่เป็นทาน ทั้งที่เป็นศีล ทั้งที่เป็นภาวนา และก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติของเรา ทั้งที่มีชีวิตอยู่ทั้งที่จากไปแล้ว เพราะฉะนั้นก็ขอให้บรรดาท่านทั้งหลายตั้งใจทำดีและอุทิศส่วนกุศลความดีนั้นไปให้แก่ญาติของเรา ทั้งที่มีชีวิตอยู่ทั้งที่จากไปแล้ว ขออำนาจบุญกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ ที่ท่านทั้งหลายกระทำกันทุกวันนี้ ขอบุญกุศลทั้งหมดนี้จงสัมฤทธิ์ผลเกิดมีแด่ท่านทั้งหลายทุกท่าน ขอให้ท่านทั้งหลายปราศจากทุกข์โศกโรคภัย อุปสรรคข้อขัดข้องในชีวิต และเจริญงอกงามไพบูลย์ในศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาล ทุกเมื่อ ทุกท่าน เทอญ

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้แล

พระธรรมเทศนา

มงคลวิเสสกถา

โดย

สมเด็จพระมหาธีราจารย์

(จ่านิสฺสรมหาเถร)

วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร

พระมงคลวิเสสกถา

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

วันศุกร์ที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ เวลา ๑๒.๐๐ น.

สมเด็จพระมหาธีราจารย์

วัดชนะสงคราม รับพระราชทานถวาย

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอัตถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม ฐิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

หมายเหตุ : *ชาติภูมิ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพนักงานกำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสสเหตุแห่งสุภมนุญอดุลยผล คือทานมัย บุญสำเร็จด้วยการถวายทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการทรงเจริญภาวนา อันเป็นบุญกิริยาซึ่งเป็นไปในพระรัตนตรัย อดิสัยบุญเขต ทรงแผ่พระราชกัลยาณจิตอุทิศถวายส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศล ในอดีตพระจอมคนมหากษัตราธิราชเจ้า ทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ทุกท่านผู้อภิบาลพระบรมราชา และสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระมหากรุณาใหญ่หลวงเพื่อเจริญความสุข เกษมสวัสดี ไปในพระราชวงศ์ มุขมหาอมาตย์ มนตรี สภา เสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎรทั่วทุกคน พระราชกุศล ย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิตน้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพ น้อยใหญ่และมวลมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในสิริราชัยมไหยศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุพระราชสิริสวัสดิ์ เกษมจากสรรพโรคสรรพอุปัทวันตราย

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศีบุญนิธิ สุขุบายมงคลวิเสสปโยคสมบัติ วิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อิฏฐผล คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และสวรรค์ สมด้วยคาถาประพันธ์พุทธภาษิต ตรัสประทานแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ว่า

อายุํ วณฺณํ ยสํ กิตฺตึ สคฺคํ อุจฺจากุลีนตํ
รติโย ปตฺถยาเนน อุฬารา อปราปรา

เป็นต้น มีความว่า เมื่อนรชนมาปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ การเกิดในตระกูลสูง และความยินดีเกษมสุขยิ่งๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้เป็นไปในกายวาจาจิตเถิด สามารถเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลและคุณที่ประสงค์ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยา คือการทำบุญทั้งหลายอันเป็นไปในกายวาจาและจิต ประกอบด้วยกุศลสุจริตซึ่งเป็นไปในภูมิทั้ง ๔ บัณฑิตชนผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในทิฏฐธรรมภพนี้ และประโยชน์ในสัมปรายภพภายหน้า เพราะบรรลุประโยชน์ที่พึงประสงค์ ทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึงสรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ความไม่ประมาท เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ ด้วยประการดังนี้

พระราชกุศลบุญราศี ซึ่งสมเด็จบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปโดยกำลังพระปัญญาบารมี และพระอัปปมาทธรรม เป็นปฏิปทา นำให้เกิดอิฏฐวิบุลผลมีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบต้องตามสุคโตวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติอันเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้นามว่ามงคลวิเสส เหตุเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมมูลบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าข้อนี้ สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตในปางก่อน รับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล ให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ดังที่เชิญมาเป็นอุเทศว่า

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ　　อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ　　ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม　　ฐิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ　　โสมนสฺสญฺจนปฺปกํ

ความว่า ขอพระองค์ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนที่ชอบ อันมีประกอบอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน **ตบะ** ความเพียร **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน **อวิโรธนะ** ความไม่ผิดต่อแต่ปัจจเวกขณ์เห็นนั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อยจะมีขึ้นแด่พระองค์ดังนี้

จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาโดยนิทัศนนัย คำว่า **ทาน** คือการให้ ได้แก่ การให้ พัสดุสิ่งของ อันเป็นเครื่องบริโภคและอุปโภค เช่น อาหาร ของคาวหวาน ของขบเคี้ยว และน้ำดื่มเป็นต้น และเครื่องนุ่งเครื่องห่ม เครื่องใช้สอย ยวดยานพาหนะ เงิน ทอง เครื่องประดับ ตกแต่งเป็นต้นเหล่านี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า อามิสทาน และการให้คำสั่งคำสอน แนะนำชี้แจง บอกกล่าว เล่าเรื่องบรรยาย ชี้คุณชี้โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แสดงธรรม นำให้ละชั่วประพฤติชอบ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า **ธรรมทาน** ในการให้สองอย่างนี้ การให้คำสั่งคำสอน เป็นการให้เลิศประเสริฐสุด มีพระพุทธภาษิตรับรองว่า **สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ** *การให้ธรรมคำสั่งสอน ย่อมชนะ การให้ทุกอย่าง,* **ศีล** คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต มิให้ผิดพลาดจากความเรียบร้อยดีงาม, **ปริจจาคะ** การสละ ในที่บางแห่งเป็นไวพจน์ของทาน เช่นคำว่า การให้ การเสียสละ แต่ในที่นี้ประสงค์การสละความชั่วร้าย ซึ่งมีอยู่ในกายวาจาและใจ ได้แก่ ทุจริต ซึ่งมีอยู่ในกายวาจาจิต สละความโลภ คือ ความอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น สละโทสะ ความประทุษร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น สละโมหะความหลงไม่รู้จริงตามสภาวธรรม สละทิฏฐิความเห็นผิด ทำนองคลองธรรม, **อาชชวะ** ความตรง คือตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อกาล ต่อเวลา ตรงต่อญาติต่อมิตร ต่อผู้ใหญ่ ต่อผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา, **มัททวะ** ความอ่อนโยน คือความประพฤติ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลทั่วไป ไม่กระด้างเพราะทิฏฐิมานะ แม้การเจรจาปราศรัยก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย นิ่มนวลชวนฟัง

ไม่ห้วนห้าวร้าวราน รำคาญแก่ผู้ฟัง, **ตบะ** ความเพียร คือเพียรประกอบ กรณียกิจตามหน้าที่ที่จะพึงกระทำ และเพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรละความชั่ว ที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรให้ความดีเกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมคลายไป, **อักโกธะ** ความไม่โกรธ คือระงับความโกรธ ซึ่งผู้อื่น สัตว์อื่นก่อให้เกิดขึ้นให้มีขึ้น ด้วยสติประกอบด้วยเมตตา ได้แก่เมื่อความโกรธเกิดขึ้น ก็กำหนดรู้ด้วยสติว่า ผู้นี้ก่อความโกรธให้เกิดขึ้นแก่เรา ด้วยการประทุษร้าย ด้วยการด่าว่า หรือด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ระงับดับความโกรธนั้น ด้วยการไม่ประทุษร้ายตอบ ไม่ด่าว่าตอบ ไม่แสดงอาการอย่างหนึ่งอย่างใดตอบ โดยอาศัยความเมตตาธรรม ความรักในผู้อื่นสัตว์อื่นๆ นั้น เพื่อมิให้มีเวรมีภัยกันต่อไป, **อวิหึสา** คือความไม่เบียดเบียน ได้แก่ไม่เบียดเบียนชีวิตหรือร่างกาย ไม่เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ ไม่เบียดเบียนเชื้อสายประเวณี สามีภรรยา บุตรธิดาผู้อื่น ตลอดถึงสัตว์อื่น ด้วยจิตประกอบด้วยกรุณาความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นสัตว์อื่นพ้นความทุกข์ ไม่เดือดร้อนเพราะการกระทำของตน, **ขันติ** ความอดทน ได้แก่อดทน อดกลั้น ต่อวิโรธิปัจจัย คือ หนาว ร้อน หิว กระหาย อดอยาก เจ็บ ปวด เมื่อยล้า ลำบาก ตรากตรำ คำด่าว่า ตำหนิติเตียน และทนเจ็บใจ, **อวิโรธนะ** ความไม่ผิด คือจะทำการใดๆ มิว่าเป็นคดีโลกก็ตาม คดีธรรมก็ตาม ระวังไว้มิให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อน วิญญูชนคนรู้ทั้งหลายตำหนิติเตียนมิได้ โดยอาศัยอัปปมาทธรรม ความไม่ประมาทเป็นเครื่องดำเนินการ

ในทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน และ**ตบะ** ความเพียร ๖ ประการนี้ จัดเป็นส่วน อัตตสมบัติคือสมบัติของตน มีในพระองค์อยู่ที่พระองค์ **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน และ**อวิโรธนะ** ความทำไม่ผิด ๔ ประการนี้ จัดเป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ คือทรงปฏิบัติเพื่อทรงเกื้อกูลผู้อื่นสัตว์อื่น ทั้ง ๒ ส่วน ประมวลเรียกว่า มงคล-

วิเสส เหตุเป็นเครื่องให้บรรลุถึงความสุข ความเจริญโดยยิ่งแด่พระองค์ผู้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญอยู่โดยส่วนเดียว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเพียบพร้อมด้วยทศพิธ-ราชธรรม ตามที่ถวายวิสัชนามา ด้วยพระปรีชาสามารถ สมดังพระราชปณิธานปฐมบรมราชโองการว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** และได้ทรงพระราชปฏิบัติคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้นตามคราว ตามวาระ ตามโอกาส เป็นลำดับ ตลอดมาจนปรากฏชัดทุกประการ

พระราชจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติทรงจัดทรงทำ เพื่อเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวงด้วยพระราชอุตสาหะพระวิริยะอย่างใหญ่หลวง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน ในฐานะพระองค์ทรงเป็นพระประมุขแห่งชาติทรงเป็นที่เคารพ บูชา สักการะ เป็นศูนย์รวมน้ำใจ ของประชาชนในชาติโดยทั่วไป ด้วยอำนาจแห่งพระมหากรุณาธิคุณและพระราชธรรมจริยา อันบริบูรณ์ทุกประการ จึงเป็นเหตุเกิดสามัคคีมีเอกภาพ คือความพร้อมเพรียง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกฝ่าย แม้ระบอบการปกครองจะจำแนกหน้าที่ออกเป็นหลายฝ่าย แต่ทุกฝ่ายก็มีใจสมัครสมานกัน ปฏิบัติภารกิจของตนๆ ไม่แตกแยกกัน จึงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ได้ตามความต้องการ ประเทศชาติพร้อมทั้งประชาชนและสถาบันทั้งปวงจึงมั่นคงดำรงอยู่ได้ พ้นภัยพิบัติ และมีความสุขความเจริญตามวัตถุประสงค์ของรัฏฐาภิปาลโนบาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติดำเนินรัฏฐาภิปาลโนบายสัมฤทธิผลเป็นคุณประโยชน์มาโดยลำดับ นับได้ว่าทรงเป็นที่รวมจิตใจ รวมการงาน รวมบุคคลทุกฝ่าย ให้ทำงานร่วมกันเพื่อความเจริญและผาสุกของประเทศ

ชาติและประชาชน ดังจะเห็นได้ชัดจากโครงการพระราชดำริในจังหวัดต่างๆ ที่ได้ปฏิบัติดำเนินไปแล้ว และกำลังปฏิบัติดำเนินการอยู่เป็นอันมาก ล้วนบรรลุผลสำเร็จสมพระราชประสงค์ทุกโครงการ ตัวอย่างเช่น ทรงวางแนวพระราชดำริในการพัฒนาที่ดินไร้ประโยชน์ เช่น พรุใน เขตพื้นที่ในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีเนื้อที่กว่า ๒ แสนไร่ ตลอดจนกู้พื้นที่ในบริเวณรอบพรุ ให้สามารถใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ เช่นโครงการระบายน้ำบาเจาะ เมื่อดำเนินการแล้วทำให้สามารถกู้พื้นที่นา ที่เคยถูกน้ำท่วมเสียหายเป็นประจำทุกปี เป็นเนื้อที่ถึง ๕ หมื่นไร่ไม่ให้เสียหาย นอกจากนั้นยังทำให้บริเวณรอบพรุบางส่วนแห้งไป สามารถใช้ประโยชน์ได้ ส่วนโครงการระบายน้ำมูโนะ ก็สามารถกู้ที่นาได้ถึง ๘ หมื่นไร่ และยังทำให้พื้นที่พรุอีกประมาณ ๒ หมื่นไร่เริ่มแห้ง ราษฎรใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ได้

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม คนไทยส่วนมากทำการเกษตร คือ นา ไร่ สวน และเลี้ยงสัตว์ ในอดีตการเกษตรเป็นไปตามธรรมชาติ บางปีฝนแล้ง บางปีน้ำร้าง นา ไร่ พืชผล เสียหาย ประชาชนยากจน โจรผู้ร้ายชุกชุม ต่อมา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำริแก้ไขให้มีฝนเทียม ภาคใดปีใด ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ราษฎรได้รับความเดือดร้อนไม่มีน้ำใช้ ไม่มีน้ำทำการเกษตร เมื่อความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ ก็ทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดทำฝนเทียม ซึ่งมีชื่อว่าฝนหลวง ให้ตกชุ่มชื่นในภาคนั้น เมื่อประชาชนได้น้ำแล้ว ก็สามารถประกอบการเกษตรได้ ผลิตผลก็เกิดขึ้นถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ได้จัดการ และทรงแนะแนวโครงการชลประทานเพื่อกำเนิดการไฟฟ้าและการเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง คลองชลประทานต่างๆ จึงเกิดมีขึ้นตามพระราชดำริ ราษฎรที่อยู่เขตโครงการ ก็สามารถทำการเกษตร เพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล เป็นเหตุให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นมีรายได้มากขึ้น และทรงแนะแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริจัดเป็น ไร่นาสวนผสม และเลี้ยงสัตว์ตามโครงการ ราษฎรนักการเกษตรหลายจังหวัดน้อมรับพระราชดำริเหนือเกล้า

เหนือกระหม่อม จัดทำด้วยความขยันหมั่นเพียรได้ผลผลิตพอสมควร สามารถจัดซื้อขายเลี้ยงตนและครอบครัวให้มีความสุขได้

อนึ่ง ในคราวน้ำท่วมภูมิภาคหลายแห่ง ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรในเขตน้ำท่วม ทั้งโดยทางอากาศ และโดยทางภาคพื้น พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหลายครั้ง พระราชทานกระแสพระราชดำริในการแก้ไข วิธีระบายน้ำ และวิธีป้องกันต่างๆ ซึ่งทุกฝ่ายก็น้อมรับใส่เกล้าใส่กระหม่อมนำไปปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน พลันให้เกิดปีติปราโมทย์โดยทั่วกันว่า แม้พระเจ้าแผ่นดินก็มิได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในคราวประสบทุกข์ยาก แม้ในภูมิภาคอื่นๆ ก็มิได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในภาคนั้นๆ เช่น ศก ๒๕๔๕ นี้ มีอุทกภัยเกิดขึ้นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ได้ทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้าให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา ทินัดดามาตุ พร้อมด้วยเจ้านายและทุกท่านที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปเยี่ยม ประชาชนผู้ประสบภัยทุกๆ ภาค พร้อมทั้งพระราชทานถุงยังชีพ ซึ่งบรรจุข้าวสาร อาหารแห้ง ยารักษาโรค และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น แก่ผู้ประสบภัยเหล่านั้น ทุกท่านที่ได้รับมอบหมายให้ทรงปฏิบัติ ให้ปฏิบัติต่างได้ทรงช่วยและช่วยปฏิบัติ พระราชกรณียกิจต่างๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ ให้สำเร็จสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ ในฝ่ายพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วนทุกประการ ดังที่ได้รับพระราชทานพรรณนามา

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ คณะองค์มนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ทุกฝ่าย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายพระพรชัยด้วยจิตใจเคารพเทิดทูนบูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัจจาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปี วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้นๆ ทรงพระชนมายุยืนนานทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสสริยยศปรากฏพระเดช ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยิ่งยืนนานในพระศิริราชัยมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑลให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ ทุกประการ

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งหลายผู้มาในมหามงคลการพิธีนี้ มีสมานฉันท์พร้อมกัน ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่า **พระรัตนตรัย** คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่

ผู้เลื่อมใสด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรค ศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ ในกาลไหนๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความเป็นผู้มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้นๆ ทั้งสุข โสมนัสสวัสดี ในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาล มุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งสุขอิฏฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ ทุกประการ

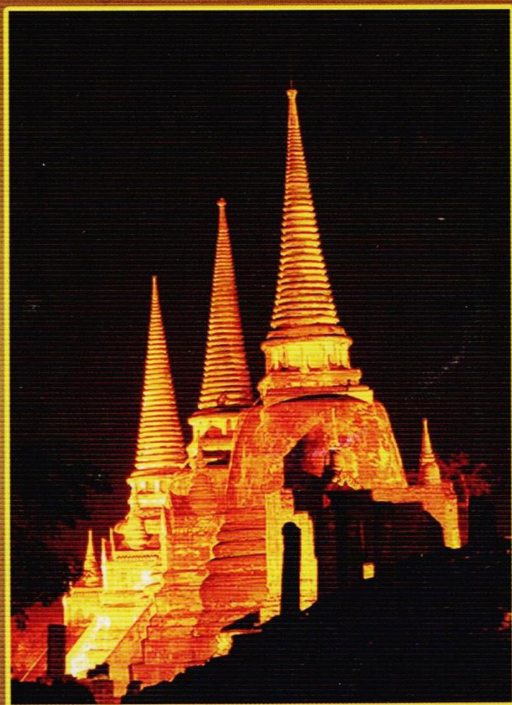
รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนา

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พิมพ์ที่ **สำนักพิมพ์ต้นน้ำ** ๗๕ ถ.สมเด็จพระปิ่นเกล้า ๗ บางยี่ขัน บางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทร./โทรสาร: ๐-๒๘๘๓-๒๑๕๓, ๐๘-๑๙๒๙-๘๗๗๓
E-mail. yaito_d13@hotmail.com

สหภูมิ อยุธยา